

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΑΡ. 174

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ξ. ΛΥΣΙΩΤΗ Περί λύχνων άφάς (ποίημα).
Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΗ Τραγουδι της θάλασσας (ποίημα).
Μ. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ Θάναι μέσα στο φάς (ποίημα).
ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ 'Η ζωή μας (ποίημα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ Γιάννης Ψυχάρης (άποψεις).
ΣΤ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ Θρήνος (ποίημα).
ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ 'Ο πολυέλιος (διήγημα).
Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ ... Τό τραγουδι του δάσους, Δισταγμός (ποίηματα).
Λ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ Φρειδερίκος Σοπέν (μελέτη).
ANNA DE NOA'ILLES (Μεταφρ. Ζ. Ζαννετίδη) ... Στη σκληρή μονα-
ξιά πού τώρα ζεις (ποίημα).
ΑΡΣΕΝ. Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ 'Ο 'Εβραίος Δόν Χοζέ Νάζι και ή άλ-
σις της Κύπρου (μελέτη).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ "Εδγαρ "Αλλαν Πόε (σημείωμα).
EDGAR ALLAN POE (Μεταφρ. Γ. Φτέρη) Eldorado, Annabel Lee, Ulalume
(ποιήματα).
Κ. ΧΑΤΖΗΨΑΛΤΗ 'Επίσκοποι Κιτίου του δευτέρου ήμίσεος του ΙΖ'
αιώνος (μελέτη).
Κ. ΚΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Πεζοτραγουδο (πρόζα).
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Προσευχή (ποίημα).
Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ "Ενα έρωτευμένο άσκημοκό-
ριτσο (νουβέλλα).

('Η συνέχεια στην επόμενη σελίδα).

ΚΥΠΡΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1949

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Έτησία συνδρομή: Διά τὴν Κύπρον 15 σελίνια.
Διά τὴν Ἑλλάδα, Αἴγυπτον καὶ Ἀγγλίαν 1 λίρα.
Διά τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἄλλαχοῦ 5 δολλάρια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Ὁδὸς Μυκηῶν 3, Λευκοσία (Κύπρου).
Ἰδρυτές: Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.
Τυπογραφεὶα: «ΚΟΣΜΟΣ» Ἰω. Χ. Κυριακίδη, Λευκοσία.

Συνεργασία, Συνδρομές, Ἐπιστολές, Ἐφημερίδες, Περιοδικὰ καὶ Βιβλία
να στέλλονται στὴ διεύθυνση:

Ν. Κρανιδιώτην, Μυκηῶν 3, Λευκοσία (Κύπρου).

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

(Συνέχεια περιεχομένων)

Φρ. Π. Βράχα: Προσανατολισμοί.— **ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ**. **Κ. Σπυριδάκι**: Ρ. Dikaios «Fifteen iron age vases in the Cyprus Museum».—Ρ. Dikaios «Une coupe peinte de l'age du fer».—Einar Gjerstad «The Swedish Cyprus Expedition vol. IV, part 2».— **Φρ. Π. Βράχα**: Θίς Ἄλεις «Ὁ Λόχος τῶν Ἀπατημένων».— **ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ**. **Τ. Μ. Φ.**: Τὰ Θέατρα, οἱ Ἐκθέσεις, Διάφορα νέα.— **ΕΙΔΗΣΕΙΣ**.— **ΑΝΑΒΟΛΗ ΥΛΗΣ**.— **ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ**.— **ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ**.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΩΝ ΠΡΟΣΕΧΩΝ ΤΕΥΧΩΝ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

- Κ. Προυσή**: ... Μία παραπειστική εἰκόνα τῆς λογοτεχνίας μας (μελέτη).
Μαρίας Ρουσιᾶ: ... Ἡ Ἑλβίρα ἀγαπᾷ τ' ἀγόρια (διήγημα).
Φώτου Χατζησωτηρίου: ... Χειρόγραφο (διήγημα).
Ν. Χατζηγιωάννου Κευρρέ: ... Τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ (λαογραφία).
Harold Monro (Μετάφρ. Μ. Φουσεντζίδη) ... Τῆς Ἀγάπης τὰ Παιδιά (ποίημα).
Ν. Γ. Κυριαζῆ: ... Κυπριακὰ τοπωνύμια (μελέτη).
Κ. Kakoulas (Μετάφρ. Χ. Δαυῖδ): ... Εἴκοσι μέρες φυλακῆ (διήγημα).
Κ. Χατζηψάλτη: ... Ὁ Κύπριος λόγιος Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός (μελέτη).
Σεφοκλέους (Μετάφρ. Γ. Κ. Παπαδοπούλου): ... Φιλοκτῆτης (δρᾶμα).
Ν. Σ. Βραχίμη: ... Jumboogy—Woogy (διήγημα).
André Maurois (Μετάφρ. Ν. Κάσιου): ... Ἡ πελερίνα (διήγημα).
Κ. Χρυσάνθη: ... Δημόνασσα (δραματική σύνθεση).
Ν. Κρανιδιώτη: ... Εἰσαγωγή στὸ νεοελληνικὸ θέατρο (μελέτη).
Κίνας Λάγκ: ... Τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα (μελέτη).
Γ. Γ. Φουσάρα: ... Κ. Χατζόπουλος (μελέτη).

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1949

ΑΡ. 174

ΠΕΡΙ ΛΥΧΝΩΝ ΑΦΑΣ

Γλυκό άγεράκι πού φυσᾶς τήν ἐπιλύχνιαν ὥρα,
τήν ὥρα πού τοῦ ἀπόδειπνου ἀχολογᾶ ἡ φλογέρα
καί πού τὰ δάχτυλα βουβά σέ ἀγάπη ἀπαλοσμίγουν,
γλυκό άγεράκι, ὦ φύσηξε καί στά δικά μου κλώνια.
Χρόνια τὰ δέρνουν οἱ άνεμοι, τὰ δέρνουν τὰ ἡλιοθόρια...
Μά ἡ φυλλωσιᾶ περήφανη κι' ὄνειροπλανεμένη
σ' ἐσπέριες αὔρες προσδοκᾶ ἀρμονικᾶ νά θροῖσει
τίς μελωδίες πού φύλαξε ἡ νεανική της μνήμη.
Σ' ἐσπέριες αὔρες... Μακρυνή πού μέ λικνίζεις μνήμη,
ἔλα γλυκά ἀπ' τοῦ σύθαμπου τή μυρωμένη ἀνάσα
μέσα ἀπ' τῶν κρίνων πού ἔρεψαν τήν τραγική ἔλεγεία,
μέσα ἀπ' τὸ θόγγο τοῦ πικροῦ πού ξεψυχᾶει κυμάτου
σέ ἀκρογιαλιές ἐρημικές καί ξεσκισμένα ἴστια.
Καί, ξεχασμένη στό σκοπό πού ἀχολογᾶ ἡ φλογέρα,
τήν ὥρα πού τοῦ ἀπόδειπνου ἡ ρέμβη ἀργοσταλάζει
καί πού τὰ δάχτυλα βουβά σέ ἀγάπη ἀπαλοσμίγουν,
ὦ δέσε σέ γλυκό καρπὸ τοῦ τραγουδιοῦ μου τὸ ἄνθος!

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Νᾶ μέ μαγέψεις, θάλασσα, στέκουμ' ἀντίκρου σου δειλός
κι' ἀνοίγω τήν καρδιά μου στήν πνοή σου
νά μέ τυλίγ' ἡ ἀλμύρα σου, κύμα νά γίνουμαι κι' ἀφρός,
νά ταξιδεύω ἀνάλαφρα μαζί σου....

Τ' ἄσπρα καράβια νά φιλῶ καί τίς θαρκοῦλες, νά μεθῶ
ὡς θά κυλιέμαι ἀδιάκοπα βαθειά σου,
καί νᾶναι ὁ γλάρος ἀδερφός ἐπάνω στ' ἄλπουρο τ' ὄρθῳ
νά μου φωνάζει: —Γειά σου!

Κι' ὅταν τὸ δειλί μέ φωνές φτάσει μαζί μ' ἄθῳα παιδιά
καί σου στολίσουνε τ' ἀμμόχρυσα ἀκρογιαλία,
νά χαίρομαι τὰ ὠραία κορμιά, ἀπλούμενα στήν ἀμμουδιά,
καί νά θαμπώνουμαι ἀπ' τὰ ὀλόξανθα κεφάλια.

Κι' ὡς θάρτει ἡ νύχτα ξαφνικά καί σου τίς πάρει τίς χαρές
καί τὰ θιολιά τὰ ἔρωτικά σάν σπάσει,
μόνοι νά μείνουμε κι' οἱ δυὸ μακριά ἀπ' τίς μαῦρες συμφορές
πού δέ μπορεῖ καμμιά νά σ' ἀγκαλιάσει.

Τρελλές γιορτές νά κάνουμε πέρα καί πέρ' ἀπό τή γῆ,
πολύ μακριά, στά πλούσια σου πελάη,
κι' ἐκεῖ ν' ἀκούσω, θάλασσα, τοῦ Χάρου τή στριγγιά κραυγή
μέσ' τὸ θυθὸ παιδί σου νά μέ πάει.

Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ

ΘΑΝΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΦΩΣ

Μέρες — δίχως χαμόγελο
 και δίχως την έλπίδα για ένα αύριον
 να σειή τὰ φύλλα τῆς χαράς στο φύσημα τῆς αὔρας —
 ἔτσι ὅπως θά ρίξετε τὸν ἴσκιο σας
 δίχως στοργή, δίχως συγκίνηση
 κι' οὐτ' ἑνὸς ρόδου ἀναστέναγμα
 στο πρῶτο ἀντίκρυσμά του μὲ τὸ φῶς.
 "Ἐτσι μᾶς πλάσανε στὸν ἴσκιο σας
 γυμνοὺς· μέσα στὴ γύμνια τῆς ζωῆς,
 δὲν μᾶς προσμένουν τῶν φτερῶν τῶν γλάρων
 τ' αὐθόρμητα, γοργά, χαρούμενά τους καλωσῶρισες.

Σὰ δὲ φυσᾶ, οἱ στήμονες τῆ γύρη γιὰ νὰ πάρουν
 στοὺς ὑπερους τῶν πόθων,
 δὲν ἀπομένει οὔτε ἡ έλπίδα νὰ δεθῆ καρπός.

Ξεσήκωσε τὸ πράσινο χαλί
 νὰ γύρει ὁ ἥλιος ν' ἀποκοιμηθῆ
 καὶ νὰ τοῦ κλέψουμε τὸ φῶς,
 ν' ἀνάψουν οἱ ψυχές τῆ νύχτα πού τις κυνηγᾶ
 τὰ σθηστά τους καντήλια.

Τώρα πού δὲν μᾶς ἀκλουθᾶ
 καμμιά λαμπρὴ ἀχτίδα
 πῶς εἶναι νὰ ξεχάσουμε τὴ λάμψη τοῦ φωτός
 πού δὲν ἐσκούριασε ποτέσ μέσα στὴ μνήμη ;
 Θᾶναι ὁ ἔρωτας μιά λάμψη ἀχτίδας ζεστῆς
 τῆ θαλπωρῆ ν' ἀνάβει στὴ γωνία τῆς καρδιάς,
 καὶ θᾶναι τῆς ἀγάπης τὸ τριαντάφυλλο
 ἕνα ρόδισμα (μ' ὄλο τὸ φέγγος τῆς χαράς) σὲ ἀνθισμένα τὰ μάγουλα.

Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ "Ἡλίου ὅ,τι ἀγαπᾶμε
 θά γράφει τῆ σκιά τῆς ὑπαρξῆς του
 κι' ὅ,τι ἀγαπᾶμε θᾶναι μὲς τὸ φῶς.
 Μὲ συγκίνηση,
 τὸν "Ἡλιο στὴν πορεία θά κρατᾶμε οφιχτά, χέρι μὲ χέρι.

ΜΙΚΗΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Η ΖΩΗ ΜΑΣ.....

"Ἡ ζωή μας εἶναι γεμάτη ἀγωνίες.
 "Ἡ ζωή μας εἶναι γεμάτη προλήψεις.
 Μαῦρο δάκρυ, μαύρη φτερούγα
 ἰσκιώνουν τὰ θήματα μας.

"Ἐνα λερὸ ποτάμι σέρνεται πλάι μας
 διαγράφοντας ἀπαίσίους μορφασμούς.
 Στὴν ἀντιπέραν ὄχθην οἱ τσιγγάνοι
 μὲ τίς σαΐτες στο χέρι

σχεδιάζουν ὑποχωρηση.
 Πότε θά φύγουμε ἀπὸ τὴν πληκτικὴν πολίχην τῶν παθῶν;
 "Ο ἥλιος γέρνει πρὸς τὴ δύση του
 κι' ἀκόμα νὰ πάρουμε ἀπόφαση...

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΜΙΑ ΕΙΚΟΣΑΕΤΗΡΙΔΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

(1854 - 1929)

Κλείνουν φέτος εΐκοσι χρόνια από τὸ θάνατο τοῦ Γιάννη Ψυχάρη.

Σπάνια τὸ ἔργο ἐνὸς ἀνθρώπου προκάλεσε στὴν Ἑλλάδα τόση συζητήση, καὶ δημιούργησε τόση ἔξαψη καὶ τόσους φανατισμούς ὅσο τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα τοῦ «Ταξιδιού». Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι μὲσα στὴ γλωσσικὴ διένεξη τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνα ὑπόφωσκαν γενικώτερα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ στοιχεῖα, κι' ὅτι ἡ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση εἶχε πάρει ἀπὸ τότε ἓνα καθολικώτερο ἀναμορφωτικὸ κι' ἀνακαινιστικὸ χαρακτήρα. Ἡ Ἑλληνικὴ ἀστικὴ τάξη, ποῦ εἶχεν ἀρχίσει νὰ προπαρασκευάζει τὴν ἀνοδὸ τῆς στὴν ἐξουσία, πρὶν φτάσει στὸ Γουδί, ἔδωσε ἀλλεπάλληλες μάχες στὸ πεδίο τῆς Γλώσσας, τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Τέχνης, τῆς Παράδοσης. Κι' ἂν πρωταγωνιστὴς στοὺς πολιτικούς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀστικοῦ κινήματος εἶναι ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, στοὺς γλωσσικούς εἶναι ἀναντίρρητα ὁ Γιάννης Ψυχάρης. Ἴσως ὁ συγγραφέας τοῦ «Ταξιδιού» νὰ μὴν ἀντιμετώπισε ποτὲ τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν καθαρὴ πολιτικὴ πλευρὰ του. Τὸ ἀντιμετώπισε ὅμως ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ. Κι' ἡ συμβολὴ του στὴν ἐπικράτησι τῆς μόνης ἐθνικῆς λύσης τοῦ προβλήματος αὐτοῦ εἶναι σήμερα ἀναμφισβήτητη: «Ἀφήστε τὴν ψευτομάθησι, τὴν ψευτοσοφίαν, τοὺς συμβιβασμούς καὶ τοὺς δασκάλους». Ἐγραφε. «Μὴν πιστεύετε ὅσους λένε πῶς βαθμηδὸ ἡ γλῶσσα θὰ καλυτερέψη, καὶ πῶς θὰ γράψουμε μιὰ μέρα σὰν τὸν Ξενοφῶντα... Ἀμάθεια καὶ περηφάνεια σὰς φέρανε τέτοιο κακὸ· περηφάνεια, γιατί θέλει ὁ καθένας νὰ φαντάζη καὶ νὰ μὴν εἶναι σὰν τὸ λαὸ· ἀμάθεια, γιατί καταντήσαμε νὰ μὴν ξέρομε τὴν γλῶσσα τοῦ λαοῦ, γιατί τολμήσανε οἱ δασκάλοι νὰ βρῖσουνε ὅλο τὸ ἔθνος καὶ νὰ ποῦν βάρβαρη μιὰ γλῶσσα ποῦ δὲν τὴ σπουδάσανε ἀκόμη. Αὐτὴ ἡ γλῶσσα ὅμως ὑπάρχει· μορεῖτε νὰ τὴν κάμετε κομμάτια· κανεὶς δὲ θὰ μᾶς τὴ σηκῶσι. Μὲ κανέναν τρόπο δὲ θὰ γυρίση πίσω ἡ ἀρχαία. Οἱ ἱστορικοὶ νόμοι γιὰ σὰς δὲ θάλλῃξουνε. Τοῦ κακοῦ βρίζετε τὴν ἐθνικὴ μας γλῶσσα καὶ τὴ λέτε πρόστυχη, καὶ καμώνεστε πῶς κάτι ξέρετε τί εἶναι, καὶ πολεμάτε νὰ μᾶς δείξετε πῶς ἡ ἀρχαία ἀκόμη ζῆ. Ποτές, ὄχι, ποτές δὲ θὰ κάμετε τὸν κόσμον νὰ σὰς πιστέψη».

Γιὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ὀρθὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη πρέπει νὰ τοποθετηθῇ μὲσα στὴν ἐποχὴ καὶ τὸ περιβάλλον του. Φανατισμοί, δεισιδαιμονίες, προλήψεις, πάθη, δημαγωγικὴ ἐκμετάλλευσή τῆς λαϊκῆς ἀμάθειας, σχολαστικισμός καὶ στενὴ ἀντίληψη τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων τῆς Φυλῆς, εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν τελευταίων Ἑλληνικῶν δεκαετιῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα. Στὸ γλωσσικὸ κεφάλαιο — πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων — ἐγκαταλείφθηκε ἡ παράδοσι ποῦ εἶχε κληροδοτηθῇ μετὰ Δημοτικὰ Τραγούδια, τὸ Σολωμὸ καὶ τὸν Πολυλά, καὶ καταβλήθηκε προσπάθεια ἐπιστροφῆς τῆς νέας Ἑλληνικῆς στὴ γλῶσσα τοῦ Ξενοφῶντα! Καρπὸς τῆς προσπάθειας αὐτῆς ἦταν ἡ δημιουργία καὶ νέας σύγχυσης καὶ νέας ἀταξίας. Εἶχε πιά χαθῆ ἡ αἴσθησι τοῦ γλωσσικοῦ μέτρου καὶ τῆς ἐθνικῆς πραγματικότητος. Κι' ἦτανε τόση μεγάλη ἡ δημιουργηθεῖσα σύγχυσι, ποῦ κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Κ. Κόντος, ὁ σπουδαιότερος ὑπέρμαχος τοῦ «ἐξῆαττικισμοῦ» τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ὅταν ἐξέδιδε τὸ 1882 τὸ βιβλίον του «Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις», νὰ παραδεχθῇ, ἀσυναίσθητα, τὴν ἀποτυχία τοῦ κινήματος: «Οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες», ἔγραφε, «φαίνονται μὲν ἑρασταὶ καὶ ζηλωταὶ τῶν καλῶν, ἀλλὰ μαλακοὶ πῶς καὶ ἀταλαίπωροι ὄντες οὐχὶ συντόμως, οὐδὲ ἐντρεχῶς περὶ τὰ γράμματα σπουδάζουσι, σπάνις δὲ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει ἀνδρῶν ἅμα μὲν ἀκριβούντων τὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅμα δὲ προθυμωμένων νὰ

ἐπιμελῶνται τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ὀρθότητος αὐτοῦ». Συντριπτικὴ πρᾶγματι ὁμολογία εἰς βάρος τοῦ ἐπιχειρουμένου ἐξαρχαϊσμοῦ τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας.

Μέσα σ' ἐκείνη τὴν κορεσμένη ἀτμόσφαιρα ἦρθε ἀπὸ τὸ Παρίσι τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη, σὰν ἀχτίδα φωτὸς ποὺ τρυπάει τὰ μαῦρα σύννεφα καὶ περιγελά τὴν καταιγίδα. Γιὰ πρώτη φορὰ διατυπώνει τὰ μεταρρυθμιστικὰς ἰδέες του στὸ «Essais de Grammaire Historique néogrecque», ποὺ ἐξέδωσε στὸ Παρίσι τὸ 1886. Ὁ Ἑλληνισμός, διακηρύττει στὸ βιβλίο του αὐτό, πρέπει νὰ ἀνακτῆσῃ τὴν ἐθνικὴν τῆς γλώσσας, τὴ γλώσσα ποὺ μιλά ὁ λαός. Τὰ κοινὰ πανελλήνια στοιχεῖα τῆς γλώσσας αὐτῆς θὰ διαμορφώσουν — μὲ τὸν καιρὸ — παράλληλα πρὸς τὴν προφορικὴν, τὴ γραπτὴν γλώσσα τῶν νεοελλήνων, μιὰ γλώσσα ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖται παντοῦ καὶ πάντοτε: στὴν ποίηση, τὴν πεζογραφία, τὴν ἱστορία, τὴν ἐπιστήμην, τὴ δημοσιογραφία, τὴν πολιτικὴν, τὴ θρησκείαν, τὴν ἐκπαίδευσιν. Δυὸ χρόνια ἀργότερα τύπωσε τὸ περίφημον «Ταξίδι» του (1888), τὸ πρῶτον βιβλίου τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζοῦ λόγου ποὺ γράφτηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος σὲ πειθαρχημένη, ὁμοιομορφὴ δημοτικὴ. «Δὲν ἔβαλα ἕναν τύπον γραμματικόν», παρατηρεῖ στὴν εἰσαγωγὴν του, «δὲν ἔγραψα μιὰ λέξην, μιὰ συλλαβὴν στὸ βιβλίο μου, χωρὶς νὰ τὸ συλλογιστῶ πρὶν ὥρες, μπορῶ μάλιστα νὰ πῶ χρόνια, ἀφοῦ κάθε χειμῶνα στὰ δημόσια μαθήματά μου τῆς Σορβόνας, τῆς γλώσσας μας τὴν ἱστορίαν μελετῶ».

Στὸ «Ταξίδι» ἐφάρμοσε πρακτικὰ ὅσα εἶχε ὑποστηρίξει ὡς τότε θεωρητικὰ. Ἡ γλώσσα τοῦ «Ταξιδίου» ὡστόσο δὲν εἶναι ἡ γλώσσα τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν, οὔτε τῆς Σολωμικῆς παράδοσης. Ἔχει μέσα της πολλὰς ὑπερβολὰς, πολλὴν ἐπιστημονικὴν, κ' εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἀκαμπτῆς, σχεδὸν τεχνητῆς. Ἀφοῦ κ' αὐτός, ὁ θερμότερος τότε ὑπερασπιστὴς του, ὁ Ροῖδης ἀναγκάστηκε νὰ ὁμολογήσῃ πῶς «ἡ δημοτικὴ γλώσσα τοῦ «Ταξιδίου» ὁμοιάζει κατὰ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀμιξίαν πρὸς τὰς ἐν τοῖς Χιμεῖοις διαφανεῖς ἐκεῖνας ἀποκρυσταλλώσεις οὐσιῶν, τὰς ὁποίας οὐδέποτε τις ἀπαντᾷ ἐν φυσικῇ καταστάσει οὕτω ἀσπίλους καὶ ἀμιάντους. Ἡ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος λαλουμένη σήμερον γλώσσα φέρει δυστυχῶς σαφὴ ἴχνη τῆς ἀπ' αἰῶνων ἐπιδράσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τοῦ σχολείου». Πράγματι ὁ Ψυχάρης εἶχε δεῖ πολὺ «ἀντικειμενικῶς» τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ὁ ἴδιος εἶχεν ἀνατραφεῖ στὴ Γαλλίαν, κ' ὅπως ἀποκαλύπτει στὴν «Ἀπολογία» του, μὲ τὸν πατέρα του μιλοῦσε πάντα Γαλλικὰ. Γαλλικὰ τοῦ ἔγραφε καὶ Γαλλικὰ τοῦ ἀπαντοῦσε. Τὰ Ἑλληνικὰ τὰ ἔμαθε ἀργότερα καὶ τ' ἀντιμετώπισε πάντα μὲς' ἀπὸ τὸ ψυχρὸ φακὸ τοῦ ἐπιστήμονα γλωσσολόγου. «Ὅταν ἡ δημοτικὴ μας δὲν ἔχει μιὰ λέξην ποὺ μᾶς χρειάζεται», ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος στὸ «Ταξίδι» του, «παίρνω τὴ λέξην ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν καὶ προσπαθῶ νὰ τὴν ταιριάξω μὲ τὴν γραμματικὴν τοῦ λαοῦ». Οἱ κανόνες τῆς γραμματικῆς αὐτῆς πιστεύει ὅτι εἶναι ἀκαμπτοὶ καὶ αὐστηροί, γιὰ τὴν ἀντιμετωπίζει τὴ γλωσσολογία σχεδὸν σὰ μιὰ φυσικὴ ἐπιστήμην, ποὺ οἱ νόμοι τῆς δὲν ἔχουν ἐξαιρέσεις καὶ δὲν ἐπιηρεάζονται ἀπὸ τὸν ψυχικὸ ἢ τὸν ἱστορικὸ παράγοντα. Γιατὸ ἐνῶ στὴν ἀφετηρίαν τῆς ἡ γλωσσικῆς του θεωρίας στηρίζεται στὴν παράδοσιν, ἀρνείται νὰ δεχθῆ τὴν ἐπίδρασιν, ποὺ ἄσκησε ἀπάνω στὸ ἔθνος ἡ λόγια παράδοσιν μὲς' ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Σχολεῖον. Ὁ Ψυχάρης εἶναι στὸ ζήτημα αὐτὸ μονοκόμματος, ἀκαμπτος, ἀσάλευτος. Δὲ δεχεται ὑποχωρήσεις, δὲν κάμνει συμβιβασμούς. Ξέρει πῶς ἐγκαινιάζει ἕναν ἀγῶνα· κ' ἂν αὐτός, σὰν ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνα, ἀρχίσει παραχωρήσεις, ἡ ὑπόθεσιν ποὺ ὑπερασπίζεται εἶναι κιόλας χαμένη. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀδιαλλαξίαν του ὁ Ψυχάρης δὲν εἶναι καθόλου στενὸς στὶς ἰδέες του. Τὴ γλώσσαν τὴν βλέπει σὰ μιὰ καθολικὴν ἐκδήλωσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους καὶ πιστεύει πῶς «τάχει ὅλα μέσα της, ὡς καὶ τὴν τέχνην, ὡς καὶ τὴν ποίησιν», κ' ὄχι μονάχα γραμματικὸν

κανόνες, όπως έδειχναν τουλάχιστον ότι πιστεύουν οι αντίπαλοί του. Αυτό όμως δεν τον έμποδίζει από το να μένει σταθερά προσηλωμένος στους νόμους και τους κανόνες της γλώσσας του λαού, και να χρησιμοποιεί αποκλειστικά αυτούς, σαν όπλο του στους σκληρούς αγώνες που διεξάγει. Κι' αν σήμερα επικράτησε η Δημοτική — ένας τύπος της λιγώτερο «κατασκευασμένος» και πλησιέστερος προς τη γλώσσα του λαού — τούτο οφείλεται στην αδιαλλαξία του Ψυχάρη και στη μαχητικότητα των πρώτων όπαδών του. Η υπερβολή στο στάδιο εκείνο του αγώνα ήταν άπαραίτητη.

Σήμερα ο Ψυχάρης δεν πρέπει να κρίνεται μόνο σὰ γλωσσολόγος, αλλά κυρίως σαν αγωνιστής. Άγωνιστής σ' ένα σπουδαίο τομέα — τόσο σπουδαίο όσο κι' οί άλλοι εθνικοί τομείς, τόν τομέα της γλώσσας. Κι' ο Έλληνικός λαός πρέπει να του είναι ευγνώμων για τους αγώνες του αυτούς.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Θ Ρ Η Ν Ο Σ

Σ' αυτούς που χάσανε τους φίλους τους στη μάχη.

Με τὰ χέρια, όπως οί κλώνοι τεντωμένοι προς τὰ ὕψη,
κράζουμε Σέ, Θεέ.
Νά μᾶς βοηθήσεις Σέ παρακαλοῦμεν τώρα,
τώρα όπου πλάκωσ' ἡ στιγμή
τῆς μεγάλης, τῆς ἀβάσταχτης πιά συμφορᾶς.

Με τὰ μάτια στηλωμένα ὄλο φλόγες,
πού σπιθίζουνε στά σκότη κάποιας μπόρας μαύρης,
ὅπου προμηνύεται γιά νάρτη,
καί τὰ μάγουλα σκελετωμένα,
τὸ κρανίο πεταγμένο πρὸς τὰ ἔξω,
μὲ δυὸ θαβουλά πηγάδια ἀπὸ κάτω,
στερεμένα πιά γιά κλάμα,
κι' ἓνα τάφο σκοτεινό,
δίχως κάγκελλα τριγύρω,
(εἶν' τὸ στόμα,
πούμεινε γιά πάντα ἀνοιχτό,
δίχως λέξη νά προφέρει, δίχως συντυχιά.....)
ψάχνουμε γιά Σένα...

Μιά ἀκέρια τελειωμένη νεκροκεφαλή.

Πόσο θά θαδίσουμεν ἀκόμα;
Πόσο θέ ν' ἀλλάξουμεν ἀκόμα;
Ποιὸ θέ νᾶν' τὸ τέλος
(Πές μας, Σὺ, Θεέ, πού ξέρεις ὄλα,)
τοῦ ἀπάντεχου, τοῦ μαύρου ταξιδιού,
πού ἀρχίσαμε τώρα καί χρόνια;

Μόνον χέρια σαν τὰ κλώνια κάποιου θάμνου ὄλο γύνια
καί μιά γκριζα, κοκαλιάρικη νεκροκεφαλή,
ἀτενίζουν πρὸς τὰ ὕψη
ὄλο δέηση καί φόβο, ἀτενίζουνε Σένα, Κύριε...

Τίποτα πιά δὲν μᾶς ἔχει μείνει...

“Ὅμως, Σὺ ποῦ εἶσαι,
πού ἔχεις φύγει
καί δὲν μᾶς ἀκοῦς;...”

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Ο ΠΟΛΥΕΛΑΙΟΣ

Ὁ γέρος ἄπλωσε τὸ βαρὺ ροζιάρικο τοῦ χέρι καὶ τ' ἀκούμπησε ἀπαλὰ στὸ μέτωπο τοῦ παιδιοῦ. Ἐκεῖνο ἔμεινε ἀκίνητο στὸ προσκεφάλι μὲ τὴν ἀνάσα κομμένη. Τὰ μαγουλάκια τοῦ φέγγανε ἀπὸ τὸν πυρετό, καὶ τὸ μισάνοιχτο τοῦ στόμα ἔχει στεγνώσει.

—Θὰ πεθάνει, συλλογίζεται ὁ γέρος, καὶ τὰ δάκρυα χοντρά καὶ ζεστά, κυλοῦνε στὸ σκαμμένο τοῦ πρόσωπο καὶ τοῦ θρέχουνε τ' ἄσπρα μουστάκια.

Ἐπιστρέφει ἀργὰ στὸ μεγάλο παράθυρο τῆς κάμαρας κι' ἀκουμπάει τὸ παραζαλισμένο κεφάλι του στὰ χέρια. Ἐξω τὸ καλοκαίρι φουντώνει ἀστραφτερά καὶ θαρβάτο. Τὸ μεσημέρι ἀκίνητο καταμεεῖς στὸν ἥλιο, ἀφουγκράζεται τὸ τραγούδι τῶν τζιτζικιῶν, πού ξεχύνεται ἀπὸ παντοῦ μονότονο, ἐρεθιστικό, ἀπὸ τὸ θερισμένο κάμπο.

—Θὰ πεθάνει, λέει καὶ ξαναλέει μέσα του ὁ γέρος, καὶ τὸ φτωχὸ του μυαλὸ μουδιάζει στὴν ἴδια καὶ τὴν ἴδια τούτη σκέψη. Οὔτε καν πού προσέχει τοὺς χωριάτες πού περνοῦνε στὸ δρόμο μὲ τὰ κάρρα φορτωμένα δεμάτια, τὰ κόκκινα τους βώδια ὅλο ἰδρώτα καὶ κάματο.

Θαμπὰ κι' ἄοριστα ξαναθυμᾶται τὰ χρόνια πού πέρασαν, τὴν καθημερινὴ ἀμάχη μὲ τὴ γῆ, τὰ εὐτυχημένα καλοκαίρια πού ταξιδεύουν στὴ μνήμη του ἀέρινα μὲ τὸ πηχτὸ γέλιο τῶν θεριστάδων, τὸ θάμα τοῦ ἔρωτα πού τὸν προσδοκοῦμε — σὰν ἓνα καράβι μὲ δλάνοιχτα πανιά πού ἀρμενίζει ἀνέλπιστα στὴ χρυσαφένια θάλασσα τοῦ κάμπου.

Οἱ ἀνανήσεις πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὰ θάθη τοῦ καιροῦ χάνουν πιά τὴν ἀλληλουχία τους, κομματιάζονται ὅλο δάκρυα καὶ τρομαγμένο πόνο. Νά τὴν πάλι μπροστά του τὴ μορφή τῆς κόρης του καθὼς ξεψυχᾷ στὸ κρεβάτι τῆς γέννας. Ὅλο τὸ σπίτι γεμίζει ἀπὸ γόους πού ξεχύνονται κάτω στὶς αὐλές καὶ κάνουν τὰ ἐλιόδενδρα ν' ἀνατριχιάζουν. Κ' ὕστερα ἡ ἀτέλειωτη καταθλιπτικὴ σιωπὴ, πού τὴ διακόπτει μονάχα τὸ κλάμα τοῦ νιογέννητου παιδιοῦ καὶ τὸ λυπηρὸ ναυούρισμα τῆς κούνας. Τὸ ἀνασταίνει μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια ξαγρυπώντας μερόνυχτα στὸ κρεβάτάκι του. Τοῦ δίνει τ' ὄνομα του.

—Θωμᾶ πρόσεχε, Θωμᾶ, Θωμᾶ....

Οἱ ὑποτακτικοὶ του τὸ λατρεύουν. Τὸ σπίτι ζωντανεῖ ξανά, τὸ γέλιο τοῦ παιδιοῦ κουδουνίζει στὰ ξωπόρτια καὶ τὶς πέτρινες σκάλες, ἡ φιλιὴ του φωνούλα σμίγει μὲ τὰ χελιδονίσματα τῆς πρῶιμης ἀνοιξης, ὅλο περιέργεια καὶ θάμπος.

* * *

Καὶ τὸ παιδί μεγαλώνει μ' ἓνα μεγάλο πάθος — τὰ πουλιά. Τὸ σπίτι γεμίζει κλουβιά ἀπὸ σύρμα, ἀπὸ καλάμι, πράσινα, κόκκινα, γεμίζει φερουγίσματα καὶ κελαϊδισμούς, ἀπὸ τὰ χαράματα ὡς τὴν ὥρα τοῦ δείπνου. Οἱ τσαλαπετεινοὶ σφυρίζουν πλάι στοὺς κορυδαλλοὺς, τὰ γεράκια κοιτάζουν ἀνήσυχτα μὲ μάτι γεμάτο αἶμα τὶς τραυματιστὲς καρδερίνες. Κάτι πουλιά παράξενα μὲ κίτρινα ἢ ρόδινα φερά, τραγουδοῦν τὴ χαμένη πατρίδα τους, τὰ δάση.

—Παπποῦ, θαρβῶ μαζί σου....

Κι' ὁ γέρος τὸ παίρνει καθάλλα στ' ἄλογο του ἔξω στὸν κάμπο. Προχωροῦν ἀνάμεσα στὴ θάλασσα τῶν σταχυῶν, μόνοι οἱ δυὸ μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μόνοι κάτω ἀπ' τὴν τεράστια γυᾶλα τ' οὐρανοῦ, σὰ δυὸ σπειριά ζωῆς στὴν ἀπεραντωσὴν τοῦ κόσμου. Κι' ὁ γέρος κρυφά, αἰσθάνεται τὸ αἶμα του νὰ κυλᾷε στὶς φλέβες τοῦ παιδιοῦ ὅλο ὑγεία καὶ νειάτα.

—Κλείσε τὰ μάτια σου, παπποῦ....

Δεμένοι μὲ τὴν ἔκσταση, σὰν ἓνα σῶμα, ἀκοῦνε. Ὁ κάμπος γεμίζει φωνές, θουίσματα ἐντόμων, τὸ μακρινὸ ἀχολόγημα τῶν κουδουνιῶν, τὸ πέρασμα τοῦ ἀγέρα μὲς τὰ ρεῖκια....

Ὁ μικρὸς Θωμᾶς θὰ κληρονομήσει τὸν κάμπο, θὰ συνεχίσει τ' ὄνομα τῆς γενιάς τους στὴ γῆ τούτη τῶν πατέρων του, θὰ γίνῃ ὁ ἀφέντης.

Ὑστερα συνέβηκε τὸ κακό. Ἄφησαν τὸ παιδί κ' ἔτρεχε ξυπόλυτο στ' αὐλάκια κυνηγώντας τὶς χήνες, ἴσως νὰ ἤπιε βρώμικο νερό. Καὶ τῶρριξε κάτω ὁ πυρετός.

—Παππούλη, τὰ καναρίνια μου....

Μέρες τώρα τὰ φωτεινὰ πουλιά πλάι στὸ κρεβάτάκι του συντροφεύουν

τὸν πόνο του μὲ τὶς λυπητερές τους τρίλιες, νανουρίζουν τὸν ὕπνο του καὶ παραστέκουν τὴ ψυχὴ του, ποὺ συσπειρώνεται, ἀγωνιᾷ καὶ παλαίει νὰ κρατηθεῖ στὸ λιγνὸ του κορμάκι.

—Μόνο ἓνα θάμα μπορεῖ νὰ τὸ σώσει, εἶπε ὁ γιατρός ποὺ ἔφεραν ἀπὸ τὴ Χώρα.

—Μονάχα ἓνα θάμα, ψιθυρίζει ὁ γέρο-παππούς μὲ τρεμάμενα χεῖλια.

Ξάφνου ταραζέται. Τὰ ρουθούνια του παίζουν νευρικά, ἡ ἐλπίδα τὸ σκοτεινὸ του πρόσωπο ἱλαρώνει. Βγάζει τὸ σκουφοῦ του καὶ πάει μπροστὰ στὸ εἰκόνημα τοῦ τοῖχου.

—Ἀη Γιώργη καθαλλάρη...

Μὰ δὲ μπορεῖ νὰ συνεχίσει. Ἡ συγκίνηση, σάν ἓνα κάμα ποὺ κοχλάζει καὶ φουσκώνει, τὸν τυλίγει. Ὁμοῦς ὁ νέος ἅγιος πάνω στὸ ἄσπρο ἄλογο, καταλάθαινει τὴ δέηση ποὺ θγαίνει ἀπὸ τὰ θάθη τῆς καρδιάς.

—Θὰ φέρω στὴ χάρη σου ἓνα πολυέλαιο ὡς πεντακόσιες λίρες...

Ἔκανε τὸ σταυρὸ του καὶ προσκύνησε.

* * *

Ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴ Χώρα, ποὺ εἶχε πάει νὰ παραγγεῖλει τὸν πολυέλαιο, ἄρχισε νὰ νυχτώνει. Στὴν αὐλόπορτα τὸν περίμεναν οἱ ὑποταχτικοὶ μὲ τὰ φάθια τους καπέλα στὸ χέρι.

—Ἀφέντη, ἔκανε κάποιος σιγανά, τὸ παιδί...

Ἡ φωνὴ ἔμεινε μετέωρη γεμάτη ἀγωνία. Τότε ἡ γρηᾷ οἰκονόμα τοῦ σπιτιοῦ ἔβαλε τὰ κλάματα.

Ὁ γέρος κρατήθηκε ἀπὸ τὸν τοῖχο νὰ μὴ πέσει. Στὸ ξεψυχισμένο φῶς τοῦ δειλινοῦ, διάβασε στὰ τραχιὰ τους πρόσωπα τὸ χτύπημα τῆς Μοίρας.

Κάθησε στὸ πρῶτο σκαλοπάτι.

—Λίγο νερό, ἔσκουζε, δὲν ἀκούτε;

Ἔδρεξε τὰ μηλίγγια του ποὺ ἔκαιγαν κι' ἀνέθηκε μὲ δυσκολία τὴ σκάλα.

—Μείνετε πίσω ἔσεῖς, τοὺς φώναξε.

Ἐκεῖνοι μαζεύτηκαν ἀμίλητοι γύρω στὸ φανάρι ποὺ κρατοῦσε ὁ γελαδάρης. Ἡ φλόγα του φώτιζε κύκλο γύρω τὰ λιοκαμμένα τους πρόσωπα, σκυθρωπά, παινίδιζε μὲ τὰ λυπημένα τους μάτια. Πίσω τους οἱ μαῦρες σκιὲς ξεμάκρηναν, σμίγανε μὲ τὸ ἄγνωστο καὶ τὸ μυστήριο τῆς νύχτας.

—Φύγετε, ἔνευσε στὶς ὑπηρετρίες ποὺ κλαίγανε γύρω στὸ κάτασπρο κρεβάτι.

Τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ ἦταν φωτισμένο.

Τὸ ἐγγονάκι του πλάι σ' ἀγαπημένα του πουλιὰ κοιμόταν τὸν τελευταῖο του ὕπνο. Στὸ φῶς τῶν καιριῶν, τὸ προσωπάκι του ὠχρό, εἶχε πάρει μιὰ γαλήνια ἔκφραση, φαινόταν σὰ νὰ ὄνειρευόταν.

Ἐμεινε πολλὴ ὥρα καὶ τὸ κοίταζε στὴ μέση τῆς κάμαρας μὲ μάτια στεγνά, συντριμμένα. Ὑστερα κατέθηκε τὴ σκάλα σιωπηλός, μὲ πρόσωπο ἀγνώριστο, καθαλλίκεψε τὸ ἄλογο του καὶ χάθηκε μέσα στὴ νύχτα.

Πέρασαν τρεῖς μέρες καὶ τὸν βρήκανε ἀναίσθητο μπρούμυτα στὰ χωράφια.

* * *

Οἱ μῆνες περνοῦν μονότονοι, ὁ κάμπος ἀλλάζει διαρκῶς ὄψη, τὸ μεγάλο σπιτί ἐρημώνει. Τὰ ζῶα πουλήθηκαν, οἱ ὑποταχτικοὶ ἔχουνε φύγει. Τὰ δωμάτια μένουν κλειστά, τὰ κλουβιά χάσκουν παντοῦ ἀδειανά, ἐγκαταλελειμένα. Ὁ γέρος κλαινοθγαίνει σκυφτός, κατάμονος, καρτερώντας τὴ μεγάλη ὥρα. Θὰ φύγει γιομάτος πικρία καὶ παράπονο νὰ συναντήσει τοὺς δικούς του, ποὺ καρτεροῦνε ἀσάλευτοι κάτω ἀπὸ τὴν ἄσπρη πέτρα τους, πλάι στὰ λιγνὰ τὰ κυπαρίσσια. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρά ἓνα αἰνιγματικὸ παιγνίδι στὸ χάσμα τοῦ καιροῦ ὄλο ἀσυναρτησία καὶ πάθος. Οἱ μέρες τελειώνουν μὲ κούφια χτυπήματα μακρυνά, οἱ νύχτες τελειώνουν ἄγρυπνες μὲ τὸ τοισιρίσμα τῶν κεριῶν, χωρὶς ἐλπίδα.

Ἐνα βροχερὸ πρωῒ, κάτι ἐργάτες κουκουλωμένοι σ' ἀδιάβροχα, ἐξόρτωναν μιὰ τεράστια κάσα στὴν αὐλή. Ἦταν ὁ πολυέλαιος ποὺ εἶχε παραγγεῖλει.

Ὁ γέρος ταραχτήκε. Τὸ εἶχε ὀλότελα ξεχάσει.

—Τί τὸ ὄφελος πιά; στέναξε.

Ἦταν ἔτοιμος νὰ πεί στοὺς ἐργάτες νὰ τὸ γυρίσουν πίσω, ὅταν σκέφτηκε πὼς ἀνῆκε κι' αὐτὸ πιά γιὰ πάντα στὴ μνήμη τοῦ παιδιοῦ. Μὲ χέρια ποῦ ἔτρεμαν παράδωσε τὰ κλειδιά καὶ παράγγειλε:

—Πάρτε το στὴ μεγάλη σάλα...

* * *

Οἱ μῆνες περνοῦν, ὁ κάμπος πρασινίζει ξανά, οἱ κόκκινες παπαροῦνες περπολοῦνε τὶς ὄχθες τῶν ποταμιῶν, τὰ ζῶα γεννοῦνε στὰ χωράφια.

—Κοντεύει νὰ κλείσει ἓνας χρόνος, συλλογιέται ὁ γέρος.

Κάθεται ὦρες ἀτέλειωτες μπροστὰ στὸ τζάκι μὲ τὸ θλέμμα χαμένο. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀγαπημένου παιδιοῦ, γαλήνια, φωτεινὴ, ἐπίμονα τριγυρνᾷ στὸ νοῦ του. Κάτι σκοτεινὸ κι' ἀσύλληπτο, κάτι σάν μιὰ ἀόριστη νοσταλγία σιγά-σιγὰ τὸν διεγείρει. Ἀνεβαίνει στὴν τaráτσα καὶ μένει ἐκεῖ ὡς τὸ σούρουπο, κοιτάζοντας πέρα μακριὰ τὸν καταπράσινο κάμπο.

* * *

Ἐνα πρωὶ ἐκεῖ ἐπάνω, μέσα στὶς πρῶτες ὀμίχλες τοῦ Ἀπρίλη, μιὰ ἰδέα τρελλὴ τὸν συνεπῆρε. Φωνάζει μερικοὺς ἀνθρώπους, ἀνοίγει τὴν κάσα καὶ κρεμάει τὸν πολυέλαιο ψηλὰ στὴ μέση τῆς μεγάλης σάλας.

Ὅταν ἔμεινε μόνος κάθησε σὲ μιὰν ἄκρη λιγάκι τρομαγμένος. Ὁ πολυέλαιος ξεχύνονταν ἀπὸ ψηλὰ σὲ κρυστάλλινα κύματα, ἄπλωνε γύρω σ' ἓνα μεγάλο κύκλο σχέδια φανταστικά, ἱριδίζοντα, κλώνια ἀπὸ φῶς καὶ μαργαριταρένια λάμψη. Κάποιες στιγμὲς σαλεύει, παίρνει πνοή, ζωντανεύει. Ὁ ἀγέρας τότε γεμίζει ψιθυρίσματα καὶ διάφανους ἤχους μιᾶς μουσικῆς μακρυνῆς.

Νυχτώνει. Ἡ κάμαρα γεμίζει σκιές, τὰ ἐπιπλα στέκουν ἀκίνητα, κρύα σάν πεθαμμένα. Τὸ νυφικὸ κρεβάτι κάτασπρο καὶ σιωπηλὸ σὰ μνήμα. Ὁ σκεπασμένος καθρέφτης! Θεέ μου! Φοῦχτες τὰ ζωντανὰ μαλιὰ τῆς κόρης του, φοῦχτες οἱ νεανικοὶ θόστρυχοι κυμάτιζαν στὴν παγωμένη του λάμψη. Ὅλα ἐδῶ μέσα πόσο φτωχὰ καὶ μίζερα ἦσαν μπροστὰ τὸν πολυέλαιο ποῦ μὲ μιὰ παράξενη δύναμη ἔρχεται νὰ συγταράζει τὴ ζωὴ του, ποῦ τίποτε δὲν περιμένε ἀπὸ ἐτοῦτο τὸν κόσμο. Καὶ νὰ ἡ στοιχειωμένη του ὠμορφιά, ἀργά-ἀργὰ θυθίζεται μέσα του ἀγνὴ καὶ καθάρια σάν ὄραμα καὶ σάν εὐλογία....

* * *

Ἐφέτος ἦρθε πρόωμη ἡ βαρυχειμωνιά. Ὁρες ὁ κάμπος ἀνταριάζει. Τὰ θῶδια γυρίζουνε ἀπὸ νωρὶς κνηνημένα ἀπὸ τ' ἀνεμοθρόχι. Τὰ χωράφια ἔγιναν βάλτο. Μονάχα στὸ γέμμα τῆς ἡμέρας παύει τὸ μουμπουνητὸ τῆς ἀσταμάτητης θροχῆς, κ' ἡ ὥρα γιὰ λίγο, μονάχα γιὰ λίγο, ξαστερώνει. Κάπου ἀνοίγει ἓνα κομμάτι γὰ ζῆσι οὐρανοῦ, ὁ τόπος τριγύρω ἀνάθει. Φλέγονται τὰ νερά τῶν χωραφιῶν καλῶς ἀντιφεγγίζουνε — ἀνάστροφοι πελώριοι καθρέφτες — τὰ κόκκινα σύννεφα π' ἀργοδιαθαίνουν.

Ὁ γέρος ἀποτραθηγμένος δὲ ζεῖ πιά παρὰ μὲ τὴν προσδοκία τῆς νύχτας. Κάθε βράδυ μετὰ τὸ δείπνο, ἀνεβαίνει τὴ σκάλα, ὅσο μπορεῖ πιο ἀθόρυβα, σάν κλέφτης. Ἡ κάμαρα μένει πάντα κλειστή, κλειδωμένη. Ὁ ἀγέρας ἀκίνητος διαποτίζει μὲ ὕγρασία καὶ θλίψη τ' ἀντικείμενα, ἀσάλευτα καὶ μοντὰ στὴ θέση τους, π' ἀναδίνουν ἀπροσδιόριστα τὴ μυρωδιὰ τῆς μούχλας. Οἱ σκιές μαζεύονται στὶς γωνιὲς πηχτὲς σὰ λάδι.

Κι' ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὁ πολυέλαιος, πάνω ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ κύματα τῶν ὄντων, ἀνεγγιχτός, περνᾷ σὰ στοιχειωμένο καράβι ποῦ ταξιδεύει στὶς χώρες τῶν παραμυθιῶν.

Ὁ γέρος ἀνάθει τὰ φῶτα τοῦ ἑνα-ἑνα.

Στὴν ἀρχὴ ἔλεγε μέσα του, θὰ τὸν ἀνάθε τὰ ψυχοσάββατα, ὅπως ἄλλοι ἀνάθουν καντήλα στοὺς τάφους. Ὑστερα ὅμως ἄλλαξε γνώμη.

Κι' ἀπὸ τότε φωτίζει τὶς νύχτες του, γεμίζοντας τὴ ψυχὴ του ἀπόκοσμη μελαγχολία. Κάθε φορὰ ποῦ ἔκλεινε τὰ μάτια, ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς κάμαρας ριγούσε ἀπὸ τὴ παρουσία τοῦ παιδιοῦ, τὸ προσωπάκι του λευκὸ πλησιάζει. Ἀνάκουστη ἡ δροσερὴ φωνοῦλα παίζει μὲς τὰ κρύσταλλα: Παππούλη.... Παππούλη....

Ὁ γέρος κάθεται στὴν πολυθρόνα τοῦ κι' ἀκούει. Ὁ ὕπνος τοῦ θα-
ραίνει τὰ βλέφαρα, τὰ κουρασμένα μέλη μουδιάζουν παγωμένα. Τ' ἄσπρο
κεφάλι, ἀγέρινο, ταξιδεύει στὴ χίμαιρα, ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ χρόνου. Πλη-
θος οἱ ἀναμνήσεις μπερδεύονται μὲ τίς ἐποχές πού μεταλλάζουν. Τοπεῖα γυμνά
χωρὶς ὀρίζοντες, πρόσωπα φοβερά πού μάχονται διαρκῶς τὸ χῶμα πού δὲν
καρπίζει, ἕνας ἀγέρας πού κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς λόφους ψιθυρίζοντας μ' ἀν-
θρώπινη λαλιά — Ἐλένη...

Οἱ ἦχοι καὶ οἱ μορφές διαλύονται, γίνονται μὲ τὸν πολυέλαιο ἕνα, πού
παίρνει φόρα, λαμπρὸς ὡς πυροτέχνημα, καὶ φεύγει μὲς τῆ νύχτα. Γιά λίγο
στροβιλίζεται μὲ τ' ἄστρα, ἔπειτα ἕνα-ἕνα τὰ κρύσταλλα κατακυλοῦνε καὶ
σθίνουν μὲς τὸ χάος...

Κάθε βράδυ, ὁ γέρος σέρνεται στὴ θέση τοῦ μαγνητισμένου. Μὲ τὸν και-
ρὸ ἡ παιδικὴ μορφή ξεσπρίζει, ἡ ἀδύνατη φωνούλα πνίγεται, στὸ τέλος δὲν ἀ-
κούγεται καθόλου. Μονάχα ὁ πολυέλαιος ὑψώνεται κυρίαρχος, πάνω ἀπ' τ' ἀν-
θρώπινα πάθη· πότε μετέωρο φωτεινὸ, πότε σὰ δάσος γυάλινο π' ἀντιβουίζει
τῆ φωνῆ τοῦ Κυρίου.....

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

Στὴν πράσινη καρδιά τοῦ δάσους
σπεύραμε τὰ ὄνειρά μας.
Τὰ στήθη μας προτείναμε στὸν ἄνεμο
κι' ἀνοίξαμε στὸ φῶς τὰ βλέφαρά μας.
Τῆς πολιτείας τὸν ἀντίλαλο ξεχάσαμε
καὶ τῆς ζωῆς μας τὴν ἀδιάκοπη ἀγωνία
καὶ στὴ χαρούμενη μολπῆ τοῦ ἀνέμου ἐνοιώσαμε
τοῦ κόσμου τὴ βαθύτερη ἁρμονία.
Τὰ χέρια μας,
φτεροῦγες χαρωπές ἀπλώσαμε
πρὸς τ' ἄπειρο
καὶ τῆς καρδιάς ἀνοίξαμε τὰ φύλλα
πρὸς τὸν ἥλιο.
Κι' ἀνάλαφροι κι' ἀμόλυντοι
ἐλεύθεροι κι' ὠραῖοι
δώσαμε τῆ ζωῆ μας στ' ὄνειρο
καὶ τὴν καρδιά μας στοὺς ἀνθρώπους.
Στὴν πράσινη ἀγκαλιά τοῦ δάσους
πόσο θὰ ζήσουνε τὰ ὄνειρά μας;

Δ Ι Σ Τ Α Γ Μ Ο Σ

Καινούργια ἀγάπη ἀνέτειλε στὸν οὐρανὸ τῆς θλίψης
κι' ἀπόδιωξε τὰ σύννεφα σὲ βᾶθη μακρυνά·
ὅμως πολυπάθη ἡ καρδιά διστάζει κι' ἀμφισβᾶλλει
κι' ἀναρωτιέται αὐτὴ ἢ χαρὰ ποιά ὀδὴν προμηναί.

Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΣΟΠΕΝ

FREDERIC CHOPIN (*)

(1810 - 1849)

Υπάρχουν συνθέτες πολύ μεγάλοι, πού έχουν αφήσει συνθέσεις πάμπολλες και ασύγκριτα μεγαλοπρεπείς, σαν τὸ Μπάχ, τὸ Μότσαρτ καὶ τὸν Μπετόβεν, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν εἶναι τόσο γνωστοὶ οὔτε τόσο ἀγαπητοὶ ὅσο ὁ Σοπέν. Ὁ Σοπέν εἶναι ἴσως ὁ πιὸ γνωστός καὶ ὁ πιὸ ἀγαπητὸς συνθέτης. Δὲν ὑπάρχει κανένας πού νά μὴ ξεύρει κάτι γιὰ τὴν σύντομη ζωὴ του ἢ νά μὴ ἔχει ἀκούσει κάποιον ἔργο του. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ὁ Σοπέν ἔχει δώσει στὰ ἔργα του ἕνα στυλ ἑντελῶς ξεχωριστό, μὰ ἰδιάζουσα φόρμα, ἢ ὁποῖα ξεχωρίζει ὅπουδήποτε καὶ ἂν τὴν ἀκούσει κανεὶς. Ἡ μελωδική του φράση εἶναι μοναδική στὸ εἶδος τῆς ὅπως μοναδικὸς ἦτο καὶ ὁ τύπος, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε καὶ ὁ ἴδιος ὡς πιανίστας. Εἶναι ἀπὸ τοὺς συνθέτας ἐκείνους πού γενιοῦνται καὶ ξεύρουν τὰ πάντα πρὶν διαχθοῦν τίποτε, ἔχοντας γιὰ μόνον ὁδηγὸ τὸ ἐνστικτὸ τους.

Τὸ ἔργο του πλημυρίζει πρωτοτυπία καὶ αὐθουρητισμὸς. Τὸ ὕφος του εἶναι συνήθως μελαγχολικόν, ἐνίοτε δὲ τολμηρὸν καὶ χαριέν.

Ἡ μεγάλη προσωπικότης τοῦ Σοπέν—πού ὁ σύγχρονος του Σιοῦμαν ἀνεγνώρισε ἀμέσως λέγοντας «Ἀποκαλυφθῆτε, κύριοι, μιὰ μεγαλοφυΐα»—δὲν ἄλλαξε αἰσθητὰ στὴ σύντομη ζωὴ του. Ὁ Σοπέν ἔμεινε σχεδὸν αὐτὸς πού ἦτο στὴν νεαρή του ἡλικία.

Οἱ συνθέσεις του δὲν ἔχουν τὴν ἐπίδραση κανενός, δὲν ἐρμηνεύουν παρὰ αὐτὴν τὴν ψυχὴ του. Τὸ πιανιστικὸ του ἔργο εἶναι ἔργο ἑνὸς ἀνήσυχου καλλιτέχνη μὲ βασανισμένη ὑπαρξὴ καὶ πονεμένη ψυχή.

Σ' ὅλες σχεδὸν τὶς συνθέσεις του διακρίνονται πολλὰ στοιχεῖα πού θυμίζουν τὴν πατρίδα του, τὴν ὁποῖαν ἀγάπησε μὲ πάθος καὶ τὴν ὁποῖαν πάντοτε ἐνοσταλοῦσε. Στὸ ἔργο του ἐκφράζει ὅτι αἰσθάνεται ἢ γεμάτη λεπτότητα καὶ εὐαισθησία ψυχὴ του κατὰ ἕνα τρόπο θαυμασίου, γιὰτὶ συνδέει ἐνδόμυχα τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸ μέσο ἐκφράσεως—τὸ πιάνο του. Τὶς δημιουργικὲς του δυνάμεις τὶς ἀντλεῖ ἀπὸ παντοῦ. Ὁ ἔρωσ του μὲ τὴν Σάνδη τοῦ ἐμπνέει τὰ πιὸ τέλεια καὶ πιὸ ὀλοκληρωμένα ἔργα του: τὶς σπουδὲς του, τὰ πρελούδια του, τὶς σονάτες του, τὸ Νανούρισμα καὶ τὸ 2ο ἀπὸ τὰ δυὸ κονσέρτα του.

Μὲ τὴ φαντασία του γεμάτη ρωμαντισμὸ πέρα ὡς πέρα καὶ τὴ φόρμα του, πού εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ χορὸ ἀλλὰ καὶ κάποτε κλασσική, ὁ Σοπέν, ὁ μεγάλος αὐτὸς ποιητὴς τοῦ πιάνου, μιλά τὴ δική του γλῶσσα ποῦναι γεμάτη λεπτότητα, μελαγχολία καὶ εὐγένεια. Ἡ σφραγίδα τῆς σπάνιας προσωπικότητάς του ἀγκαλιάζει ὀλόκληρο τὸ ἔργο του, πού ὅπως τὸ ἔργο τοῦ Μπάχ, τοῦ Μπετόβεν καὶ τοῦ Μότσαρτ φθάνει εἰς ὀνειρώδη τελειότητα καὶ ὁμορφία. Τὰ βάλς του, οἱ Μαζοῦρκες του καὶ οἱ Πολωνέζες του ξεχειλίζουν ἀπὸ ποίηση, ὅπως οἱ *Impromptus* του καὶ οἱ *Nocturnes* του. Κάθε *Stude* του καὶ κάθε *Prelude* του εἶναι καὶ ἕνα διαμάντι στὴ φιλολογία τοῦ πιάνου.

Ἐλέχθη πολὺ σωστὰ πὼς «ἡ συγκίνηση ὀρίσκειται στὴν πηγὴ τῆς τέχνης του καὶ ἡ ἡχητικὴ ἔκφραση εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τοῦ ἔργου του»....

Ἡ γεμάτη ἔκφραση καὶ πρωτοτυπία μελωδία του, τὰ καινούργια στοιχεῖα του, οἱ διάφορες μετατροπὲς του, καμωμένες πάντα μὲ σπάνιο γοῦστο, ἡ τάση νὰ ἐπαναλαμβάνει ἕνα μοτίβο πολλὰς φορὲς εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς μουσικῆς του, πού ὅπως τὴν χαρακτήρισαν εἶναι «ταυτοχρόνα θεαλλώδικη καὶ γλυκύτατη, διακριτικὴ καὶ γεμάτη πάθος, λιγωμένη καὶ δυνατὴ μὰ πού ἔχει πάντα τὴ σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας»....

Ἡ μουσικὴ του εἶναι ἀντανάκλαση τῆς ψυχῆς του, τῆς ψυχῆς του ποῦναι γεμάτη εὐαισθησία καὶ πού ἡ κλονισμένη καὶ ὀλοένα χειροτερεύουσα ὑγεία του καθιστοῦσε πιὸ ἔντονη καὶ γεμάτη ἀντιθέσεις. «Σὲ κάθε κομμάτι του», γράφει ὁ Σιοῦμαν, «ὀρίσκομε ἀπὸ τὸ ἴδιο ντελικάτο χέρι γραμμένο μὲ μαργαριτάρια:

(*) Ἡ ὀμίλια αὐτὴ τῆς δ. Λουλόου Συμεωνίδου δόθηκε στὸ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο πού ὀργάνωσε τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου 1949 ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 100 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σοπέν.

«Εποίησε Φρειδερίκος Σοπέν». Τὸν ἀναγνωρίζομε ἀμέσως ἀπὸ τὶς παύσεις τοῦ καὶ ἀπὸ τὶς παράφορες ἀναπνοές του. Εἶναι ὁ πιὸ τολμηρὸς καὶ ὁ πιὸ πιστὸς ποιητὴς τῆς ψυχῆς τῶν ἡμερῶν μας».

Ὅ,τι γράφει ἔξω ἀπὸ τὸν αὐθορμητισμὸ του δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν τέχνη του, ποῦνα ὁ καθρέφτης ὀλόκληρης τῆς ψυχῆς του.

Ἡ φύση τῆς πατρίδας του, ποῦ γνῶρισε μοναχὰ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς νεότητος του, τὸν ἐνέπνεε διαρκῶς. Οὔτε στὴ Γαλλία οὔτε στὶς Βαlearίδες εὔρε κάτι νὰ τὸν συγκινήσει καλλιτεχνικά. Ἀντίθετα πρὸς τὸν Σιούμαν ποῦ τὸν ἐνέπνεε διαρκῶς ἡ φύση, αὐτὸς ζητοῦσε τὴν ἐμπνευση μέσα στὰ ἀριστοκρατικά σαλόνια. Πιθανὸν νὰ νομίξει πῶς σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον τὸ γεμάτο πολυτέλεια καὶ ἐπιπολαιότητα, ποῦ ὄλοι ὅμως τὸν ἀγαποῦσαν, θὰ ξεχνοῦσε τοὺς πόνους του, ψυχικοὺς καὶ σωματικοὺς, ποῦ προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἀγιάτρευτη φυματίωση, ποῦ τὸν κατάρρωγε. Σ' αὐτὲς τὶς μεγάλες ψυχικὲς ἀντιθέσεις ποῦ αἰσθανόταν ὀφείλεται ἴσως καὶ ἡ παράξενη ἀνακατεμένη ζωὴ του, ἡ ὁποία καθρεφτίζεται ὀλόκληρη στὸ ἔργο του. Ἡ σπουδαιότης τοῦ Σοπέν εὐρίσκεται ἀποκλειστικὰ στὸν τομέα τοῦ πιάνου. Δὲν καταπίσθηκε ποτέ οὔτε μὲ τὴν ἀνθρώπινη φωνή οὔτε μὲ τὴν ὄρχήστρα. Καὶ στὰ δύο ὠραιότατα κοντσέρτα του ἡ ὄρχήστρα εἶναι πτωχότατη.

* * *

Τὸ ἔργο του, ποῦ ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορία τῆς μουσικῆς, μιλά κατ' εὐθείαν στὴν καρδιά, γιατί βγαίνει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς δικῆς του καρδιάς ποῦ πρωτοκτύπησε στὶς 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1810 στὴν Zelazowa — Wola ἔνα χωριὸ κοντὰ στὴ Βαρσοβία. Ἀπὸ μητέρα εἶναι Πολωνὸς κι' ἀπὸ πατέρα Γάλλος. Ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἐφάνερσε τὸ πλοῦσιο ταλέντο του. Σὲ ἡλικία 9 ἐτῶν ἐθαυμάζετο σὰν ὑπερφυσικὸ παιδί κι' ἐλεγόταν δεῦτερος Μότσαρτ. Ἐμελέτησε μὲ τὸ βιολιστὴ Swiay καὶ τὸν καθηγητὴ Elsner καθηγητὴ στὸ Ὄρειο τῆς Βαρσοβίας. Τὸ 1831 ἔφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του κι' ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι, ὅπου ἐπέρασε ὄλα τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς ζωῆς του, σχεδὸν σὰν ἐξόριστος, ταξειδεύοντας εἰς τὸ μεταξὺ ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Ἀπολάμβανε τὴ φιλία καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, ὅπως τοῦ Λίστ, τοῦ Μπερλιόζ, τοῦ Χάινε, τοῦ Μπαλζάκ, τοῦ Ντελακρουά καὶ ἄλλων.

Ὁ μεγάλος ἔρωσ τοῦ ἦτο ἡ συγγραφεὺς Γεωργία Σάνδη, ἡ ὁποία καὶ διεδραμάτισε μεγάλον ρόλον ἐν τῇ ζωῇ του. Ἡ Σάνδη τὸν περιποιόταν μὲ ἀληθινὴ μητρικὴ στοργὴ καὶ τὸν ἀπάλλασσε ἀπὸ πολλὰς φροντίδων ὁ αὐταρχικός της ὅμως χαρακτήρας συχνὰ τὸν ἐκούραζε πολὺ. Παρ' ὄλ' αὐτὰ ὁ Σοπέν αἰσθανόταν ἀληθινὴ εὐχαρίστησιν, ὅταν συνθέτετο στὸ σπιτάκι τοῦ Νοάν, ὅπου ἡ Σάνδη πέρασε σχεδὸν ὅλη τὴ ζωὴ της κι' ἔγραψε τὰ περισσότερα ἔργα της. Στὸ σπιτάκι αὐτὸ ποῦ ἦταν τὸ ἐντευκτήριο ὄλων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς, ὁ Σοπέν, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφικός του φίλος Ντελακρουά ἐνεπνεύστηκαν, κάτω ἀπὸ τὸ θεσπέσιο σεληνόφως, τὰ καλύτερα ἔργα τους. Καὶ ἡ Γεωργία Σάνδη, ἡ γυναῖκα, μητέρα καὶ τύραννος τοῦ Σοπέν τί ἦτο; Νά, πῶς τὴν περιγράφει ὁ Ρενάν: «Ὑπῆρξεν ἡ Αἰολικὴ ἄρπα τῆς ἐποχῆς μας. Ἐνα ὄργανο μᾶς ἀτέλειωτης αἰσθηματικότητος ἡχόσθε μέσα της. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἔδινε ζωὴ στὶς φιλοδοξίες ἐκείνων ποῦ τὶς ἐνοιῶθαν καὶ δὲν ἤξευραν νὰ τὶς πραγματοποιήσουν. Ὑπῆρξεν ἡ ποιήτρια ποῦ περιέβαλε μὲ ἕνα σῶμα τὶς ἐλπίδες μας, τὰ λάθη μας καὶ τὰ παράπονα μας. Τὰ ἔργα της εἶναι πραγματικά ἡ ἡχὸς τοῦ αἰῶνος μας».

Ἐν τούτοις παρ' ὄλες τὶς φροντίδες τῆς Γεωργίας Σάνδης ἡ υγεία του ὀλοένα καὶ χειροτέρευε. Μετὰ ἀπὸ ἕνα ταξίδι του στὴν Ἀγγλία ὁ Σοπέν γύρισε πιὸ ἀρρωστος ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ. Πόνεσε, στερήθηκε καὶ τελείως ἐξασθενημένος ἔσθυσε στὶς 17 Ὀκτωβρίου τοῦ 1849.

* * *

Γιὰ νὰ ἀναλύσει κανεὶς ὀλόκληρον τὸ ἔργο του χρειάζεται ὤρες ὀλόκληρες. Γι' αὐτὸ θὰ περιορισθῶ ἀποκλειστικὰ νὰ ἀναλύσω τὰ ἔργα ποῦ θὰ ἐκτελεστοῦν σήμερα ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸ καλλιτέχνη κ. Τῶν Γεωργίου.(1)

Τὰ κομμάτια στὸ πρόγραμμα εἶναι θαλμμένα κατὰ χρονολογικὴ σειρὰν ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς πρῶτες του συνθέσεις καὶ καταλήγοντας στὴν τελευταία.

(1) Τὸ πρόγραμμα τῆς ἑκατονταετηρίδας τοῦ Σοπέν περιλάμβανε καὶ τὴν ἐκτέλεσιν συνθέσεων τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη τοῦ πιάνου κ. Τῶν Γεωργίου.

‘H Nocturne ὑπ’ ἀριθμὸν 2 οἱ. 9 εἰς μὴ ὕφεση μείζονα εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἔγραψε στὰ πολὺ νεανικά του χρόνια. Εἶναι ἡ γλυκεῖα ἀνάμνηση μιᾶς φεγγαρόλουστος ἑραδυᾶς με φευγαλέες στιγμὲς ἀνησυχίας γιὰ κάτι ἄγνωστο πού φωλιάζει στὴν ψυχὴ τοῦ καὶ πού μορεῖ ἴσως νᾶναι ὁ θάνατος.

‘Ακολουθεῖ ἡ ὑπ’ ἀρ. 1 οἱ. 23 Ballade εἰς σὸλ ἔλασσον. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ πιὸ ἀγαπημένα ἔργα τοῦ συνθέτη. Στὴ Ballade αὐτὴ διηγεῖται τὴν τραγικὴ ἱστορία μιᾶς κοπέλλας τρελλῆς, πού ἔχει ὅμως στιγμὲς πνευματικῆς ἰσορροπίας. Κάτι δηλαδὴ ἀνάλογο με τὴν ἀγνὴ καὶ τραγικὴ μορφή τῆς ‘Οφηλίας στὸν ‘Αμλετ. ‘Αρχίζει περιέργω σὰν νὰ θέτει ἐρώτημα γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐγκεφάλου. ‘Αμέσως μετὰ μᾶς δίνει ἓνα θέμα ἀργὸ καὶ λικνιστικὸ πού μᾶς ζωγραφίζει τὴν ξέγνοιαστὴ κοπέλλα νὰ χορεύει. Σιγὰ σιγὰ ὁ χορὸς τῆς ζωηρεύει, καὶ φθάνει σ’ ἓνα μανιακὸ στροβίλισμα πού στὸ κορυφώμα του πέφτει κάτω ἀποκαμωμένη. Συνέρχεται καὶ ξαναρχίζει τὸν πρῶτο τῆς ἡμερο χορὸ δίνοντας τὴν ἐντύπωση τῆς πρώτης ξέγνοιαστῆς κατὰστάσεως τῆς. Σιγὰ σιγὰ ξαναρχίζει ἡ τρέλλα νὰ σαλεύει τὰ λογικά τῆς, ὅταν γιὰ μιὰ στιγμὴ, σὲ μιὰ ὑπέρτατῃ ἔξαση μανιακοῦ χοροῦ καὶ στροβιλισμῶν, ὁρμᾷ ἐπάνω τῆς ὁ θάνατος γιὰ νὰ τὴ λυτρώσει ἀπὸ τὴν τραγικὴ τῆς μοῖρα.

Οἱ Μαζοῦρκες τοῦ Σοπὲν εἶναι ἀπὸ τὰ συμπαθητικώτερα ἔργα του. ‘Εγραψε ἄπειρες καὶ ὅλες θεωροῦνται σὰν διαμάντια τῆς παγκόσμιας φιλολογίας τοῦ πᾶντου, στέκονται δὲ μετὰ τὰ 24 Preludes του καὶ τὶς 24 Etudes πρὸς τὸ ἴδιο ἀνώτερο καὶ τέλειο ἐπίπεδο. Οἱ Μαζοῦρκες του ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν γνωστὸ τυπικὸ, λαϊκὸ, Πολωνικὸ ρυθμὸ. ‘Ενῶ εἶναι γραμμένες στὴ συνήθη ρυθμικὴ ἀγωγή τῶν $\frac{3}{4}$ δίνουν ἀμυδρὰ τὴν ἐντύπωση τοῦ χοροῦ. Εἶναι περισσότερο συνθέσεις ψυχικῶν καταστάσεων πού διατηροῦν ὅμως ἡ κάθε μιὰ τὴ νοσταλγία γιὰ τὴ μακρυνὴ πατρίδα. Δὲν χορεύονται οἱ μαζοῦρκες του, δὲν εἶναι παρὰ ψυχικὰ ξεχειλίσματα παιδικῶν ἀναμνήσεων τῆς πατρίδας.

Δυσκολεύτηκαν πολὺ οἱ ἱστορικοὶ τῆς μουσικῆς νὰ ταξινομήσουν ἱστορικά τὰ ἔργα αὐτὰ τοῦ Σοπὲν, ἐπειδὴ τὶς ἐμπνεόταν σὲ μιὰ στιγμὴ πού ἦτο μόνος κλεισμένος στὸ δωμάτιό του. Δὲν τὶς ἄκουγε κανεὶς. Αὐτὸς δὲ δὲν τὶς ἔγραφε παρὰ μετὰ ἀπὸ 2 καὶ 3 πολλὲς φορές χρόνια. ‘Εν τῷ μεταξύ μεσολαβοῦσαν ἄλλες συνθέσεις, τὶς ὁποῖες ἔγραφε ἀμέσως. ‘Ετσι κι’ αὐτὲς πού εἶναι στὸ πρόγραμμα καὶ πού εἶναι σημειωμένες ὡς οἱ. postum εἶναι χωρὶς χρονολογικὴ ἐξ ακρίβωση. Πάντως τὶς ἔχουν ταξινομήσει στὴ μέση περίοδο τῆς δημιουργίας του. Εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον τέλεια σὲ μελωδία ἔργα του καὶ διακρίνονται ἡ κάθε μιὰ γιὰ τὸ διαφορετικὸ χαρακτήρα τῆς.

‘H Tarantella εἶναι ἓνας χαρούμενος ‘Ιταλικὸς χορὸς τῆς Νεάπολης πού χορεύεται ἀπὸ μιὰ σειρὰ μεγάλῃ ἀπὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες πιασμένους ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἄλλου. Κάτι σὰν τοὺς δικούς μας χορούς, με τὴ διαφορὰ πὼς εἶναι τρομερὰ γρήγορος καὶ χορεύεται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη του ἀλυσίδα με ζωηρὸ τρέξιμο ἀπὸ πλατεῖα σὲ δρόμο καὶ ἀπὸ δρόμο σὲ πλατεῖα. ‘Ο γρήγορος ρυθμὸς καὶ τὸ ξέσπασμα τοῦ εὐθυμοῦ χοροῦ καὶ τῆς χαρᾶς, πού ἦταν τόσο σπάνια στὴ μεγαρχολικὴ ἰδiosisκρασία του, στάθηκαν τὰ κίνητρα τῆς χαριτωμένης τούτης ἐμπνευσῆς του.

‘H Πολωνέζα ὅπως καὶ ἡ Μαζοῦρκες εἶναι καὶ οἱ δυὸ Πολωνικοὶ χοροὶ. Τέτοιους ἔγραψε πολλοὺς ὁ Σοπὲν. ‘H Πολωνέζ εἰς λα ὕφ. οἱ. 53 ξεφεύγει ἀπὸ τὸ χαρακτήρα τοῦ Πολωνικοῦ ρυθμοῦ καὶ παίρνει κάτι τὸ ἐπικό. Γίνεται πολεμικὸς χορὸς πομπορμὲ νὰ ποῦμε. ‘Επάνω στὴν ἔξαση τῆς ἐμπνευσῆς του ὁραματίζεται μάχη. Σὲ μιὰ στιγμὴ φαίνεται καθαρά, ὅταν τὸ ἀριστερὸ χέρι δίνει τὴν ἐντύπωση καλπασμοῦ καὶ τὴν ὁρμὴ τῶν ἀλόγων, τὸ δὲ δεξιὸ χέρι κρᾶζει τὶς σάλπιγγες τῆς μάχης. Εἶναι μιὰ μεγαλειώδης σελίδα τοῦ θείου Σοπὲν.

‘H Μαζοῦρκα οἱ. 68 εἶναι τὸ τελευταῖο ἔργο πού μᾶς ἄφησε ὁ Σοπὲν. Τῷ γραψε δυὸ μέρες πρὸ τοῦ θανάτου του. Παιζεται πολὺ σπάνια σὲ κοντσέρτα ἂν καὶ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα του. Δὲν εἶναι καν μαζοῦρκα, ἂν καὶ ἔχει καταχωριστεῖ στὶς μαζοῦρκες του, δὲν εἶναι οὔτε αὐτοσχεδίασμα. Εἶναι ἓνας ὁραματισμὸς. ‘Εκφράζει αὐτὸ πού αἰσθανόταν ὁ Σοπὲν ὅταν οἱ φίλοι του με πολλοὺς κόπους τὸν σήκωσαν καὶ τὸν κάθησαν στὸ πιάνο γιὰ νὰ τοὺς παιδεῖ κάτι. Περιγράφει τέλεια αὐτὸ πού θὰ συνέβαινε σὲ δυὸ μέρες καὶ πού προαισθανόταν ὠρισμένως ὁ Σοπὲν. Περικλείει ὅλην τὴν ἐπιθανάτιαν ἀγωνία

του, όλο τó μαρτύριο τῆς θασσανισμένης ζωῆς του, πού ἔνοιωθε νά τοῦ φεύγει. Καί στήν ἐπιθανάτια ὄμως ἀγωνία του ἐξακολουθεῖ νά δραματίζεται τήν Πολωνία καί τούς χορούς τῆς καί γράφει κάτι πού ἀσυναισθητα εἶναι κάποτε στό στυλ τῆς μαζούρκας, χωρίς ὄμως νά εἶναι καί μαζούρκα. Εἶναι μᾶλλον ἀπελπισμένες προσπάθειες ἀνθρώπου, πού θέλει νά κρατηθεῖ στή ζωῆ ἐνώ εἶναι βέβαιος πώς ὅλα τέλειωσαν καί εἶναι χαμένος..

* * *

Ἐκατὸν χρόνια πρὶν, στίς 17 Ὀκτωβρίου τοῦ 1849, οἱ καμπάνες κτυποῦσαν πένθιμα γιά νά μεταδώσουν τὸ θλιβερό ἀγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Φρειδερίκου Σοπέν. Οἱ φίλοι του διάλεξαν τὸ Preludio εἰς σὶ ἔλασσον, τὸ πιὸ ἀγαπημένο του ἀλλά καί τὸ πιὸ πονεμένο, γιά νά παιχθῆ στό ὄργανο τῆς Μαντελαίν τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας του. Ἡ ἴδια ἡ μουσική του θρηναῖσε γιά τὸ χαμό του. Ἐστὶ τὸ Preludio αὐτὸ παιζόταν — γεμάτο παράπονο καί λυγμό— ἐνὼ ἡ σορὸς τοῦ Σοπέν ἔκανε τὸ στερνὸ τῆς δρόμο καί μεταφερόταν στό κοιμητήρι τοῦ Père Lachaise γιά νά ἀναπαυθῆ παντοτεινὰ τὸ θασσανισμένο του κορμί πλάι στόν ἀγαπημένο του φίλο Μπελίνι. Ἐνα κύπελλο γεμάτο χῶμα τῆς πατρίδας του, πού τόσο ἀγάπησε, νοστάλγησε καί τραγουδῆσε σ' ὅλα τὰ ἔργα του, δῶρο τῶν φίλων του τῆ μέρα πού ἔφευγε ἀπὸ τὴν Πολωνία — πού δὲν ἐπέπρωτο νά ξαναδεῖ, τὸν ἀκολούθησε στήν τελευταία κατοικία του.....

Λ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ

ANNA DE NOAILLES

ΣΤΗ ΣΚΛΗΡΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΠΟΥ ΤΩΡΑ ΖΕΙΣ

- Στὴ σκληρὴ μοναξιά πού τώρα ζεῖς
καμιά δὲ θρίσκεται γιά σένα πιά ἐπιθυμία ;
- Εἶμαι μακρὰ, τὸ ξέρω, μακρὰ ἀξίζει νάμαι,
μέσ' στὰ σκοτάδια κατοικῶ μ' ἐκείνους π' ἀγαποῦσα.
- Κι' οἱ ζωντανοί; Ποῦ τοὺς ἀφήνεις;
- Τὴ στάχτη προτιμῶ,
καί σ' ἐκλογές πιὸ λίγο τέλειες δὲ θέλω νά ξεπέσω.
- Δὲ θέλεις πιά νά ζεῖς
σ' ἀνοιξες πού ξανά σὲ ζωντανεύουν ;
- Τὸ λογικὸ στό ἔνστικτο δὲ θρίσκει εὐτυχία.
Τὸ πνεῦμα ποῦναι τέλειο, μὲ πόνο φωτισμένο,
νοιῶθει παντοῦ τὴ θλίψη,
κι' ὁ θάνατος ἔχει ζωὴ λιγώτερο πικρὴ.
- Γιά ν' ἀνεχθεῖς τὸ φῶς, νά τὸ μισᾶς πιὸ λίγο.
Δὲν θρίσκεις ἡδονὴ πού νά σ' εὐχαριστεῖ;
- Ἡ ἡδονὴ ἢ τέλεια ζητεῖ στοιχεῖα τοῦ Ἄπειρου,
μουσικὴν, οὐρανοῦς καί δόξαν κι' ἀγωνίαν.
Δὲ θέλω ἐγὼ σ' ἐφήμερες ἡδονές νά κατέθω
προτιμῶ νά θρηνώ γιά κείνες πού ἀξίζουν.
- Στὴ συνετὴ ζωὴ τῶν δυὸ μέσ' στ' οὐρανοῦ τὴ λάμψη,
στὰ θλέμματά μας πού μαζί τόσο γλυκὰ μιλοῦσαν,
στὴν πίστη μας, στὴ ζωντανὴ καί τρυφερὴν ἀγάπη,
καί στὴ δικὴ μου τὴν καρδιά πού τόσο σ' ἀγαποῦσε,
(ἀφοῦ μ' ἀφίνεις ζωντανὴ καί σβύνεις τὴ ματιά σου)
καμιά δὲ δίδεις πιά σ' αὐτὰ σπουδαία σημασία ;
Τίποτε δὲ μετακινεῖ τὴν πένθιμή σου κλίση,
σῶμα γεμάτο σύνεση, πνεῦμα π' ὅλα τ' ἀρνίεσαι ;
Ἄπ' ὄλο αὐτὸ τὸ θησαυρὸ πού σκόρπιζες τριγύρω,
ἀπὸ ἀγνοία ἢ ἀμέλεια, τίποτε δὲ σοῦ μένει;
- Τίποτε, μόνω πνεῦμα!

Μεταφρ. Ζ. ΖΑΝΝΕΤΙΔΗΣ

Ο ΕΒΡΑΙΟΣ ΔΟΝ ΧΟΖΕ ΝΑΖΙ (1525 - 1579) ΚΑΙ Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἐγράψαμεν ἄλλοτε διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κύπρου καὶ τὴν Ἀμμόχωστον 1). Θὰ ἀσχοληθῶμεν σήμερον μὲ τὸν Ἑβραῖον Χοζέ (Ἰωσήφ) Νάζι (Νάτσι ἢ Νασοσί), ποῦ ἐφιλοδόγησε νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Κύπρου, μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Σελὶμ Β΄, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσῃ.

Ὁ Νάζι ἐγεννήθη ἐν Πορτογαλίᾳ τῷ 1525 καὶ νέος εὐρέθη εἰς Ἀμβέρσαν τραπεζίτην. Ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ Λυώνος καὶ Βενετίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγκατεστάθη, ἐπιδείξας μεγάλην εὐνοίαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Σελὶμ Β΄ τὸν περιέβαλε δι' ἀγάπης καὶ συμπάθειας, τῷ ἐπέτρεψε δὲ νὰ ἰδρῦσιν νοσοκομεῖον διὰ τοὺς Ἑβραίους παρὰ τὴν Λίμνην Γενησαρέτ τῆς Παλαιστίνης. Τῷ 1566 κατώρθωσε νὰ γίνῃ δούξ τῆς Νάξου καὶ Ἀνδρου καὶ ἄλλων νήσων, νὰ πιέξῃ δὲ τοὺς Χριστιανούς, πρὸς εἰσπραξίν τῶν φόρων 2). Οὐδέποτε ἐπεσκέφθη τὸ δουκάτον του, ἀλλὰ διώρισε Τοποτηρητὴν του τὸν Φραντζέσκο Κορονέλλο, ἄλλοτε διοικητὴν τῆς Ἰσπανικῆς πόλεως Σέγκοδα, πλησίον τῆς Καστίλλης ἐν Ἰσπανίᾳ. Καὶ αὐτὸς ἦτο Ἑβραῖος. Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του ὁ Νάζι μὲ τὸν Κορονέλλο συμπεριφέρεται ὡς ἡγεμῶν πρὸς διοικητὴν. Τὰ διατάγματά του ἦσαν μὲ ὅλους τοὺς τύπους τῶν ἐγγράφων ποῦ ἔστειλλον οἱ ἐστεμμένοι βασιλεῖς πρὸς διοικητάς. Ἡ δύναμις του ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε οἱ ξένοι πρεσβευταὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξήτων τὴν βοήθειάν του παρὰ τῷ Σουλτάνῳ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανὸς Β΄ ἐτήρει ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ἑβραῖον Νάζι, ἐπίσης δὲ ὁ Γουλιέλμος τῆς Ὁράγγης καὶ ὁ Σιγισμούνδος Β΄ τῆς Πολωνίας. Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Νάζι ἐγίνετο εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικήν· οἱ ὑπάλληλοι του ὅμως δὲν ἐγνώριζον καμμίαν ἀπὸ τὰς δύο ταύτας γλώσσας καλῶς. Ἐνα ἐγγραφοῦν ἀρχίζει λατινιστῶ καὶ τελειώνει ἰταλισταί.

Τὸ μεγαλύτερον μέλημα τοῦ Δουκὸς Νάζι εἰς Κυκλάδας ἦτο νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἔκπατρισμόν τῶν κατοίκων διὰ νὰ μὴ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν φορολογουμένων. Πρὸς τοῦτο ἐπέτυχεν τὸ ἐξῆς διάταγμα τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν Καδὴν τοῦ Γαλατᾶ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἔκπατρισθέντες Νάξιοι: «Ὁ Δούξ τῆς Νάξου Ἰωσήφ προσεληθὼν κατέστησεν ἡμῖν γνωστὸν ὅτι οἱ ραγιαδες τῆς Νάξου, ἡ ὁποία διατελεῖ ὑπὸ τὴν κατοχὴν του, ἔρχονται καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως τοῦ Γαλατᾶ, προξενούντες οὕτω ἔλλειμμα εἰς τὰ ἔσοδα τῶν νήσων. Διέταξα νὰ ἐκδώσῃς διατάγας πρὸς τοὺς νησιώτας, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὰς νήσους τὰς διατελούσας εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ρηθέντος καὶ οἵτινες ἔχουσι τὴν κατοικίαν των ἐντὸς τῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν σου ζώνης, ὅπως ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των. Ἄν μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην διαπιστωθῇ ὅτι δὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὰ σπῆτια των ἢ ὅτι μετέβησαν εἰς ξένας χώρας, θὰ καταδικωθῶν. Ἐδωσα ταύτην τὴν διαταγὴν διὰ νὰ περιέλθῃ εἰς γνώσιν των. Ἐγράφη ἐν Ἀνδριανουπόλει τῇ 24 Νοεμβρίου 1567 3).

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου φαίνεται ὅτι ἡ Νάξος κατεκτήθη τῷ 1566, τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς Κύπρου. (1571).

Ὁ Σουλτάνος Σελὶμ ἀκόμη τῷ 1567 ἀπέστειλεν εἰς Νάξον τὸν Καδὴν τῆς Χίου διὰ νὰ κάμῃ ἀπογραφήν τῶν ἀρρένων κατοίκων τῆς νήσου ἐγγάμων καὶ ἀγάμων τῶν ἱκανῶν νὰ πληρῶνουν κεφαλικὸν φόρον. Μὴ ἀρκούμενος εἰς τοῦτο ὁ Νάζι θέλει νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τὴν ἐγκατολιστῆν Μουσουλμάνων εἰς Νάξον, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς φορολογήσῃ. Καὶ πάλιν ὁ Σουλτάνος ἐκδίδει, χάριν τοῦ πολυτίμου φίλου του, προμηθευτοῦ τῶν ὀραίων κρασιῶν τῆς Κύπρου, διάταγμα πρὸς τὸν ἀρχιναύαρχον τοῦ Στόλου Πιαλέ Πασσάν, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Μαρτίου 1568: «Ἐπληροφόρηθην ὅτι στρατιώται καὶ ἄλλοι ἐξακολουθοῦν νὰ διαμένουν μεταξὺ τῶν ἀπίστων τῆς Νάξου μὴ παύοντες νὰ καταπιέξουν τοὺς Ραγιαδες καὶ νὰ προκαλοῦν ταραχὰς καὶ τοῦτο παρὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν, τὴν ὁποῖαν ἔδωκα διὰ νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τοὺς Μουσουλμάνους νὰ διαμένουν μεταξὺ τῶν ἀπίστων εἰς πόλεις ὅπου δὲν ὑπάρχουν τζαμιά καὶ πολυπληθῆς μουσουλμανικὴ κοινότης. Ἀκούσας ὅτι παρὰ τὴν διαταγὴν αὐτὴν ἄτομά τινα ἐπιμένουν νὰ παραμένουν ἐκεῖ καὶ νὰ κακομεταχειρίζονται τοὺς ραγιαδες μου, διέταξα ὅπως, ἂν τὰ γεγονότα εἶναι ὡς ἀνεφέρθησαν, συμφώνως πρὸς τὰς προηγου-

1) Βλέπε «Μικρούλα» ἔτος Β΄ 68, «Κήρυξ» ἔτος Ι΄, 473.

2) Οὐδέποτε εἶχε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ὡς ἀναφέρει ὁ Σάβας.

3) Τῇ 22 Δεκεμβρίου-εἰς 975.

μένας διαταγάς μου, άπομακρύνης και διώξης από τας νήσους, όπου δεν υπάρχουν ούτε τζαμιά ούτε πολυπληθείς μουσουλμανικά κοινοτήτες, εκείνους, οι όποιοι ζούσι μεταξύ των άπίστων και οι όποιοι κακοποιούσι τούς ραγιαδες. Να καταρτίσης και να μοι στείλης κατάλογον των έπιμενούτων».

Κατά την εποχήν εκείνην ή πειρατεία έλυμαίνεται την Μεσόγειον και ειδικώς τας Κυκλάδας. Τά έσοδα του Νάζι έλαττούνται. 'Απευθύνεται λοιπόν ούτος και πάλιν προς τόν Σουλτάνον, όστις τόν βοηθεΐ. Διατάσσει τόν ναύαρχον Πιαλέ πασσαύ, τή 21 Μαρτίου 1568, να συλλάβη και τιμωρήσθ κάποιον Τούρκον πειρατήν Χασαν Ρεΐζ, ο όποϊος συλλαμβάνει ραγιαδες και λεηλατεί τά κτήματά των.

Σπουδαιότεροι όμως ήσαν αΐ ένέργειαι του 'Ιωσήφ Νάζι να παροτρύνη τόν Σουλτάνον εναντίον των 'Ενετών και να επιδιώξη άργότερον να γίνη βασιλεύς τής Κύπρου: «'Ιωσήφ, δούξ τής Νάξου, άπηύθυνεν εις τόν αυτοκρατορικόν θρόνον μου έγγραφον, διά του όποϊου φέρει εις γνώσιν μου ότι ο υπό τόν όνομα Δούκκα (;) προδότης, πρώην αξιωματικός τής Νάξου, εύρίσκεται από πολλού εις σχέσεις με την Βενετιαν και με τόν Πάπαν τής Ρώμης, και ότι κατά τόν ταξιδιον του εις Ρώμην, ο Πάπας έχορηγήσεν εις αυτών έπίδομα 1400 φλορινιών και ότι εύρίσκεται με μερικούς συντρόφους του εις τά περίξ τής νήσου Νάξου, ραδιουργών με μερικούς από τούς ραγιαδες μου, όπως προκαλέσθ επανάστασιν... Καλουται λοιπόν όλοι οι δικασται τής Ρούμηλης και 'Ανατολής να ένεργήσουν την σύλληψιν τους».

* * *

'Η Νάξος όμως δεν ίκανοποιεί τόν Δόν Χοζέ Νάζι. 'Ονειρεύεται τόν ένδοξον βασιλειον τής Κύπρου, που κατείχον τότε οι 'Ενετοί, και τόν όποϊον εις στιγμάς θακκικής έκστάσεως τώ ύπεσχέθη ο Σουλτάνος Σελίμ Β'. "Ινα επιτύχθ τούτο παρώτρυνε τόν Σουλτάνον να κηρύξη πόλεμον κατά των 'Ενετών. 'Αλλ' ο Μέγας Βεζύρης Μεχμέτ πασσαύ Σόκολι (Σέρβος έξωμότης Σοκόλοβιτς) άντέστη. Τόν Μ. Βεζύρην κατεπολέμησεν ο Σείχουλισλάμης "Εμπου Σουούτ έφένδης, όστις εξέδωκε φετβάν, δύναμι του όποϊου επετρέπετο ή κήρυξις πολέμου προς την 'Ενετιαν. 'Εξηκολούθουν ακόμη αι συζητήσεις ότε ο Νάζι, όπως λέγει και ο 'Αρχιμανδρίτης Κυπριανός εις την Ιστοριάν του, έμαθεν από μυστικούς πράκτοράς του ότι κατεστράφη ο ναύσταθμος τής Βενετίας. «'Ηκούσθη εις Κωνσταντινούπολιν ή πυρκαϊά του 'Αρσεναλίου (ναυστάθμου) τής Βενετίας και ότι ήταν μεγάλη άκρίβεια και πείνα εις αυτήν» 4). 'Ο Νάζι εισηγήθη εις τόν Σουλτάνον να έπωφεληθ ή και να στείλθ τόν Τουρκικόν στόλον εις Κύπρον. Κατ' αυτών τόν τρόπον ήρξισεν ο πόλεμος τής Κύπρου, ήτις ύπέκυψε τώ 1571. 'Η γαληνοτάτη Δημοκρατία τής Βενετίας άντεκδικουμένη τόν Νάζι διάταξε την άπέλασιν όλων των 'Εβραίων.

'Η Κύπρος κατεκτήθη άλλ' ο Νάζι δεν κατώρθωσε να γίνη βασιλεύς αυτής, χάρις εις την αντίδρασιν του Μ. Βεζύρη, όστις παρέστησεν εις τόν Σουλτάνον, ότι ο διορισμός του ως βασιλέως τής νήσου θα δυσηρέσκει και τούς Μουσουλμάνους και τούς Χριστιανούς. 'Ετσι ο Νάζι έπέτυχε μόνον την εισπραξιν των εισοδημάτων τής Κύπρου έργολαδικώς.

'Ο Νάζι έξηκολούθει να άπολαμβάνη τής εύνοίας του Σουλτάνου μέχρι του θανάτου του έξηκολούθει δε να κατέχη τόν δουκάτον τής Νάξου μέχρι του 1579, ότε άπέθανεν, και ή νήσος προσηρήθη εις την Τουρκικήν αυτοκρατοριάν ως σαντζακίου 5).

ΑΡΣΕΝ. Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

4) Κυπριανού: 'Ιστορία χρονολογική (1788) σ. 407.

5) Βλέπε μελέτην μου «'Εβραίοι τής Κύπρου» εις «Πρωτεύουσαν», έτος Α', 7. 'Εκτός των μνημονευθέντων έργων, παραθέτομεν και την εξής βιβλιογραφίαν: Κ. Σάθα: 1. 'Νάτσι, ο βασιλεύς Νάξου και των Κυκλάδων, 'Αθήναι, 1885.— Messenger d' Athènes (Ιουν. 1937).— G. Brown: Studies on Venetian History, 1908.— Φ. Ζαννέτου: 'Ιστορία τής Νήσου Κύπρου, 1910.

EDGAR ALLAN POE

(1809 - 1849)

Τὸν περασμένο μῆνα συμπληρώθηκαν ἑκατὸ χρόνια, ἀφότου ὁ "Ἐδγαρ" Ἄλλαν Πόε πέθανε στὴ Βαλτιμόρη, ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομη θεελλώδη ζωὴ, ἐγκαταλείποντας ἓνα φιλολογικὸ ἔργο, ποῦ ἐξάσκησε καταπληκτικὴν ἐπίδραση ἀπάνω στὴν παγκόσμια λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ 19ου αἰῶνα.

Τὸ ἔργο τοῦ Πόε, ὅσο κι' ἂν εἶναι ἄνισο, διακρίνεται γιὰ τὴ δύναμη τοῦ συλλογισμοῦ, τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν, τὴν εἰλικρίνεια τῆς συγκίνησης καὶ τὴν πρωτότυπη ψυχολογικὴ του ἀνάλυση. Ὁ Πόε κινεῖται τὶς πρὸ πολλὰς φορὲς μέσα στὰ ἀπάτητα μονοπάτια τοῦ ὑπερέραν. Μ' ἓναν ὦμο ρεαλισμὸ περιγράφει τὶς παραγμῆνες στιγμῆς ἐνὸς κόσμου φανταστικοῦ, ὅπου ἡ ἔμπνευση κυμαίνεται ἀνάμεσα στὴ λυρικὴν ὄνειροπόληση καὶ τὴ φρίκη, τὸ αἶσθημα τοῦ μακάβριου καὶ τὴν ἀφύπνιση τῶν ὑποσυνειδητῶν ὁρμῶν.

Ὁ Πόε ἀσχολήθηκε μ' ὄλα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ ἔντεχνου λόγου. Ἐγράψε διηγήματα, ποιήματα, κριτικὲς μελέτες κλπ. Παρόμοιαν ποικιλία παρουσιάζει κι' ὁ χαρακτήρας τῶν ἔργων του, ποῦ ἄλλοτε ἀπευθύνονται στὴ διάνοια (ὅπως τὸ περίφημό του «Εὐρηκα»), ἄλλοτε στὸ συναίσθημα (ὅπως τὸ «Κοράκι» καὶ ἡ «Λιγεία» του) κι' ἄλλοτε πάλι στὴ φαντασία. Ὅποιαδήποτε ὅμως κι' ἂν εἶναι ἡ μορφή ἢ ὁ χαρακτήρας ποῦ δίδει στὰ ἔργα του ὁ Πόε, τὰ πραγματεύεται πάντα μὲ ἀπαράμιλλη λεπτότητα αἰσθήματος, πλοῦτο διανοητικὸν καὶ γλωσσικὴ δεξιότητα. Τὸ ὕφος του ἔχει κάτι τὸ συναρπαστικὸ, τὸ μαγικὸ καὶ ἀπόκοσμο, ποῦ παρασύρει στὴ μέθη τῆς περιπέτειας ἢ τῆς ὄνειροπόλησης, στὴ λυρικὴν ἀφαίρεση ἢ τὴν ἐφιαλτικὴν παραδοξολογία.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ἔργο του ὑπῆρξεν ἀνάλογο πρὸς τὴν πολυτάραχη ζωὴ του.

Γεννήθηκε στὴ Βοστώνη τὸ 1809 ἀπὸ φτωχὴ καὶ ἄσημη οἰκογένεια (ἡ μάνα του ἦταν πλανόδιος ἠθοποιός). Πολὺ μικρὸς ἔμεινε ὀρφανός, τὸν ἀνάλαβε ὅμως καὶ τὸν υἱοθέτησε ὁ πλούσιος καπνέμπορος "Ἄλλαν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πήρε καὶ τὸ πρῶτο του ἐπώνυμο. Ὁ θετὸς πατέρας του, ἐκτιμώντας τὴ ζωηρὴ καὶ πνευματώδη ἰδιοσυγκρασία του, τὸν ἔστειλε γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς στὴν Ἀγγλία καὶ τὸν ἐνέγραψε ἀργότερα στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιργινίας. Ἡ ἀνήσυχη ὅμως φύση του τὸν ὤθησε διαρκῶς στὴν περιπέτεια. Ἐταί στὸ τέλος τοῦ πρώτου Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ὁ "Ἐδγαρ, ποῦ εἶχε δημιουργήσει στὸ ἀναμεταξύ μεγάλα χαρτοπαικτικὰ χρέη, ἔρχεται σὲ ρῆξη με τὸ θετὸ πατέρα του, κατατάσσεται στὸ στρατὸ κ' εἰσάγεται στὴ στρατιωτικὴ σχολή. Τὸ 1831 ὅμως διώχνεται κι' ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ σχολή, καὶ ζεῖ κάμποσους μῆνες ἓνα θίο ἄθλιο, γιομάτο στερήσεις καὶ περιπέτειες. Ἀργότερα συνεργάζεται σὲ δυὸ περιοδικὰ τῆς Βαλτιμόρης καὶ κατορθώνει στὸ ἐν' ἀπ' αὐτὰ νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ ἀρχισυντάκτη. Δὲ μένει ὅμως οὔτε στὴ θέση αὐτὴ πολὺν καιρὸ. Ὁ Πόε ρίχνεται πάλι στὴ βιοπάλη καὶ τὴν ἀθλιότητα μέχρις ὅτου τὸ 1835 παντρεύεται ἀπὸ ἔρωτα τὴν μόλις 13 ἐτῶν ἐξαδέλφη του Βιργινίαν Κλέμ. Τὰ χρόνια αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πρὸ δημιουργικὰ καὶ γόνιμα τῆς σύντομης ζωῆς του. Γράφει τότε τὸ «Στοιχειώμενο Παλάτι», τὶς «Περιπέτειες τοῦ Γόρδον Πύμ», τὴ «Λιγεία», τὸ «Ξεπεσὸ τῆς οἰκογένειας Ὠσερ», κι' ἀργότερα τὸ «Μαῦρο γάτο», τὸ «Κοράκι», τὴ «Φιλοσοφία τῆς συνθέσεως» κ. ἄ.

Τὸ συναντοῦμε ὕστερα στὴ Νέαν Ὠόρκη, ὅπου ἐργάζεται ὡς δημοσιογράφος. Τὸ πάθος ὅμως τοῦ ποτοῦ τὸν εἶχεν ἤδη κυριεύσει κ' ἡ ὑγεία του εἶχεν ἐπικίνδυνα κλονισθῆ. Μέχρις ὅτου τὸ 1847 ὁ θάνατος τῆς συζύγου του καταφέρει καίριον πλήγμα στὴν διασαλευθεῖσαν ἤδη ψυχικὴν ἰσορροπίαν του, καὶ τὸν ὤθει καθ' ὄλοκληρίαν στὴν περιπέτεια καὶ τὴ μέθη.

Δυὸ χρόνια ἀργότερα (1849), ἀρραβωνιάστηκε μὲ μιὰν πολὺ πλούσια καὶ μορφωμένην κόρη, ἐνῶ ὅμως εὐρίσκετο στὴ Βαλτιμόρη πέθανε ἀπὸ συγκοπή, λόγῳ ὑπερβολικῆς οἰνοποσίας, ἐξω ἀπὸ ἓνα ἐκλογικὸ κέντρο, ὅπου εἶχε πάει νὰ ψηφίσει.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης ἑκατῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ δημοσιεύουν τρία ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα τοῦ Πόε, τὰ Eldorado, Annabel Lee καὶ Ulalume, σὲ μετάφραση τοῦ συνεργάτη τους κ. Γ. Φτέρη.

EDGAR ALLAN POE

ELDORADO (1)

Στολισμένος λαμπερά,
 ό γενναίος ιππότης,
 με φῶς καί σκιά,
 ταξίδεψε παντού με χαρά,
 γιά νά βρεῖ τό Eldorado.

Μά ἦρθε καιρός πού γέρασε —
 ό τολημρός ιππότης πιά —
 κι' ἄρχισε ν' ἀπελπίζεται,
 γιατί δέ θρῆκε πουθενά
 τῆ γῆ τοῦ Eldorado.

Κι' ὅταν πιά κουρασμένος
 ξαπλώθηκε φαρδιά-πλατιά,
 κάποιου προσκυνητοῦ
 Εἶδε νᾶρχεται ἡ σκιά.
 —«Σκιά», τῆς εἶπε ἀπελπισμένος
 «πού μπορεῖ νᾶναι, πές μου πιά,
 ἡ χώρα τοῦ Eldorado;
 —«Πάν' ἀπ' τὰ ὄρη τῆς Σελήνης,
 κάτω στήν Κοιλιάδα τῶν Σκιῶν.
 Γύριζε, ἀφοῦσα, γύριζε»,
 τ' ἀπάντησε ἡ Σκιά,
 «ἄν ζητᾶς τό Eldorado».

ANNABEL LEE

Ζοῦσε, πρὶν πολὺν καιρό,
 σ' ἓνα ρηγάτο κοντά στοῦ γιαλό,
 μιὰ παρθένα λυγερή,
 πού λεγόταν Ἄνναμπελ Λήη.
 Κι' αὐτὴ ἡ παρθένα ζοῦσε με μιὰ σκέψη μοναχά,
 νά τὴν ἀγαπῶ καὶ νά μ' ἀγαπᾶ.

Ἡμῶνα παιδί κι' ἦτανε παιδί,
 σ' ἐκεῖνο τὸ ρηγάτο κοντά στοῦ γιαλό.
 Μά μεῖς ἀγαπιόμασταν με θερμὴν ἀγάπη τρελλή—
 ἐγὼ κ' ἡ Ἄνναμπελ Λήη
 με μιὰν ἀγάπη τόσο τρελλή,
 πού τ' οὐρανοῦ τὰ φτερωτὰ σεραφεῖμ
 ζήλεψαν καὶ θέλαν νά μᾶς κάμουν κακό.

Κι' αὐτὸ ἦταν ἡ αἰτία πού πρὶν πολὺν καιρό,
 σ' ἐκεῖνο τὸ ρηγάτο κοντά στοῦ γιαλό,
 ἓνας ἄνεμος ἀπὸ ἕνα νέφος εἶχε θγεῖ
 θανατώνοντας τὴ γλυκειὰν Ἄνναμπελ Λήη.
 Κι' ἔτσι ἓνας συγγενῆς τῆς
 ἄρχοντας ἀπὸ τρανὴ γενιά
 ἦρτε καὶ τὴν πῆρε ἀπὸ μένα μακρῶ,
 νά τὴν κλείσει σ' ἓνα τάφο,
 κοντά στῆς θάλασσας ἐκεῖνο τὸ ρηγάτο.

Οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανὸ μᾶς ζήλεψαν.
 Ναι! Κι' αὐτὸ ἦταν ἡ αἰτία (ὅπως ὅλοι ξέρουν,
 στοῦ βασιλείου κοντά στοῦ γιαλό)
 πού ἓνας ἄνεμος ἀπὸ ἕνα νέφος εἶχε θγεῖ,
 παγώνοντας καὶ σκοτώνοντας
 τὴ γλυκειὰν Ἄνναμπελ Λήη.

(1) Ἡ φανταστικὴ χρυσὴ χώρα τῶν Ἰσπανῶν κατακτητῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Μὰ ἡ ἀγάπη μας ἦταν πολὺ πιὸ δυνατὴ
 ἀπ' τὶς ἀγάπες ἐκείνων ποῦναι
 γεροντότεροί μας
 καὶ σοφώτεροί μας.
 Κι' οὔτε οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανὸ ἀπάνω κεῖ,
 οὔτε οἱ δαίμονες κάτ' ἀπ' τὴ γῆ,
 ἔμπορουν πιά νὰ χωρίσουν τὴν καρδιά μου
 ἀπ' τὴν καρδιά τῆς γλυκειᾶς μου "Ανναμπελ Λήη.

Γιατὶ τὸ φεγγάρι ποτὲ δὲν ἔχει θγεῖ
 καὶ νὰ μὴ θυμοῦμαι
 τὴν ὠμορφὴ "Ανναμπελ Λήη
 καὶ δὲ θγαίνουιν ποτὲ τ' ἄστρα,
 χωρὶς νὰ θυμοῦμαι τὰ λαμπερά μᾶτια
 τῆς ὠμορφῆς "Ανναμπελ Λήη.
 Κι' ἔτσι, ὅλες τὶς νύχτες, εἶμαι κοντὰ τῆς μέσ' στὴ θροχή,
 στὴν ἀγάπη μου, στὴν ἀγάπη μου, στὴ ζωὴ μου, στὴ μνηστὴ μου,
 στὸν τάφο τῆς ἐκεῖ κοντὰ στὸ γιαλό,
 στὸ μνήμα τῆς ἐκεῖ κοντὰ στὸ γιαλό...

U L A L U M E

Οἱ οὐρανοὶ ἦταν σταχτένιοι γαληνοί
 τὰ φύλλα ἦταν στριμμένα καὶ ξερά
 τὰ φύλλα ἦταν μαραμμένα καὶ ξερά.
 Ἦταν μιὰ ἡσυχὴ νύχτα τ' Ὀχτώβρη
 τῆς πιὸ ἀξέχαστης μου χρονιάς.
 Κοντὰ στὴ θολὴ λίμνη τοῦ Ὁμπερ,
 στὴ συννεφιασμένη μεσοχώρα τοῦ Γουεῖρ,
 ἐδῶ κοντὰ στὴ νοτερὴ λίμνη τοῦ Ὁμπερ,
 στὸ στοιχειωμένο δασοτόπι τοῦ Γουεῖρ.

Ἐδῶ, μιὰ φορὰ, ἀνάμεσ' ἀπὸ μιὰ πανύψηλη σειρὰ ἀπὸ κυπαρίσσια,
 μὲ τὴν ψυχὴ μου περπατοῦσα —
 ἀνάμεσ' ἀπὸ κυπαρίσσια, μὲ τὴ ψυχὴ μου περπατοῦσα.
 Κ' ἦταν σὰν ἠφαίστειο ἢ καρδιά ἐκείνον τὸν καιρό,
 καθὼς οἱ σκουριές τῶν ποταμῶν ποῦ κυλοῦν —
 καθὼς οἱ λάβες ποῦ παντοτεινὰ κυλοῦν
 μέσα στὸ Γιανέκ γεμάτες θειάφι,
 στὴν τελευταία ζώνη τοῦ Πόλου —
 ποῦ βαριαναστενάζει κυλώντας, κάτω στὸ Μάουντ Γιανέκ
 στὰ ἔασιλεια τοῦ παγωμένου Πόλου.

Ἡ κουβέντα μας ἦταν ἡσυχὴ καὶ σοβαρή,
 μὰ οἱ σκέψεις μας παράλυτες καὶ μαραμμένες,
 οἱ θύμησές μας ὑπουλες καὶ ξερὲς —
 γιατί δὲν ξέραμε πὼς ἦταν Ὀχτώβρης,
 γιατί δὲν ξέραμε ποιά νύχτα τ' Ὀχτώβρ' ἦταν ἐκεῖνη.
 ("Α, νύχτα ὅπως ὅλες οἱ νύχτες τοῦ χρόνου!)
 Δὲν ξέραμε πὼς ἐκεῖ τ'αν ἡ θολερὴ λίμνη τοῦ Ὁμπερ
 (παρ' ὄλο ποῦ ταξιδεψα γιὰ μιὰ φορὰν ἐκεῖ),
 δὲ θυμόμουιν τὴ νοτερὴ λίμνη τοῦ Ὁμπερ,
 οὔτε τὸ στοιχειωμένο δασοτόπι τοῦ Γουεῖρ.

Καὶ τώρα καθὼς ἡ νύχτα πιά περνοῦσε
 καὶ τ' ἄστρα δείχναν πὼς θὰ ξημερώσει,
 καθὼς τ' ἄστρα φανέρωναν τὸν ἐρχομὸ τῆς μέρας,
 στὴν τέλειωση κεῖ πέρα τοῦ μονοπατιοῦ μιὰ λάμψη
 λυωμένη καὶ θολὴ γεννήθηκε,
 π' ἀνάμεσά τῆς φάνηκε λαμπρὸ πανώριο ἀστέρι,
 τῆς Ἀστάρτης τ' ἀσημένιο ἀστέρι

μέ δυὸ ἄκριες ἀνάτειλε.

Κ' εἶπα: — Ἡ Ἀστάρτη εἶναι πῶς λαμπρὴ κι' ἀπὸ τὴν Ἀρτεμη;
κυλᾷ μέσ' ἀπὸ ἴνα αἰθέρα στεναγμῶν,
μεθοκοπᾷ μέσ' ἀπὸ χῶρες στεναγμῶν.
Εἶδε πῶς τὰ δάκρυα δὲν στεγνώνουν
στὰ μάγουλα πού ἡ φλόγα ποτὲ δὲ σθῆνει.
Κι' ἔχει περάσει τὸν ἀστερισμὸ τοῦ Λιονταριοῦ
γιὰ νὰ μᾶς δείξει τὸ μονοπάτι πρὸς τοὺς οὐρανοὺς —
στὴ ξεχασιάρα λήθη τῶν οὐρανῶν.
Βγῆκε πῶς ψηλά κι' ἀπ' τὸν ἀστερισμὸ τοῦ Λιονταριοῦ
νὰ μᾶς φωτίσει μέ τὰ λαμπερά της μάτια.
Βγῆκε ἀνάμεσ' ἀπὸ τὴ φωλιὰ τοῦ Λιονταριοῦ,
μ' ἀγάπη στὰ ὀλόφωτά της μάτια.

Μὰ ἡ ψυχὴ σηκώνοντας τὸ χέρι της
μοῦπε: — «Μὲ λύπη μου πολὺ φοβοῦμαι αὐτὸ τ' ἀστὲρι»
παράξενα φοβοῦμαι τὴ χλωμάδα του.

᾿Ω, θιάσου! ᾿Ας μὴ χάνουμε καιρὸ!

᾿Ω, φύγε! Πρέπει νὰ φύγουμε.»

Μὲ τρόμο μιλοῦσε, ὥσπου οἱ φτεροῦγες της
ἀφημένες σύρτηκαν στὰ σκοτάδια.

Μ' ἀγωνία ξεφώνιζε ὥσπου τὰ φτερά της
σύρτηκαν μέσ' στὸ μῆμα,

ὥσπου οἱ φτεροῦγες της χώθηκαν θλιμμένα στὰ σκοτάδια.

Καὶ τότε τῆς ἀπάντησα: — «Αὐτὰ ἴναι μόνον ὄνειρα»
ἄς πᾶμε στὸ τρεμουλιασμένο φῶς!

᾿Ας ξανοιχτοῦμε στὸ κρουστάλλινο τὸ φῶς!

Ἡ σιθυλλικὴ λαμπεράδα του ἀχτινοβολεῖ

μ' ἐλπίδα καὶ χαρὰ αὐτὴν τὴ νύχτα,

δὲς, λαμπυρίζει στὸν οὐρανὸν ἀπάνω μέσ τὴ νύχτα!

᾿Α, δὲν ἔχουμε νὰ φοβηθοῦμε τίποτ' ἀπ' τὸ φῶς του,

πού θὰ μᾶς ὀδηγήσει ὅπως πρέπει.

Δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε τὸ φῶς του,

πού θὰ μᾶς πάρει ἐκεῖ πού πρέπει,

ὅσον καιρὸ στὸν οὐρανὸ ἀπάνω μέσ' στὴ νύχτα λαμπυρίζει.»

Μὲ τέτοια λόγια τὴν ψυχὴν ἠσύχασα φιλώντας την,

κι' ἔτσι τὴν ἔκαμα νὰ ἔχει ἔξ' ἀπὸ τὰ σκοτάδια

κι' ἐνίκησα τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὰ σκοτάδια της,

καὶ περάσαμε πέρ' ἀπὸ τὴ θωριά τοῦ κόσμου.

Μὰ σταματήσαμε μπροστὰ στὴν πόρτα κάποιου τάφου,

κοντὰ στὴν πόρτα κάποιου τάφου μυθικοῦ.

Κ' εἶπα: — «Γλυκειά ἀδελφή, τ' εἶναι γραμμένο,

στὴν πόρτα τοῦ τάφου αὐτοῦ τοῦ μυθικοῦ;»

Μ' ἀπάντησε: — «Οὐλαλουμ, Οὐλαλουμ!

Αὐτὸ ἴναι τὸ κιβούρι τῆς χαμένης σου Οὐλαλουμ.»

Καὶ τότες ἡ καρδιά μου ἔγινε σταχτένια γαλήνη,

καθὼς τὰ φύλλα τὰ στριμμένα καὶ ξερά,

καθὼς τὰ φύλλα τὰ μαραμμένα καὶ ξερά.

Κι' ἐφώνασα: — «Θάταν Ὁχτώβρης

κείνη τὴ νύχτα τῆς περσινῆς χρονιάς

πού ταξίδεψα — πού ταξίδεψα ὡς ἐδῶ —

πούφερα ἓνα τρομερὸ θάρος ἐδῶ κάτω!

Κείνη τὴ νύχτα τῶν νυχτῶν τοῦ χρόνου...

᾿Α, ποῖος δαίμονας μ' ἔφερε ὡς ἐδῶ;

Ξέρω τώρα καλὰ τὴ θολὴ τούτη λίμνη τοῦ ᾿Ωμπερ,

τὴ συγνεφιασμένη μεσοχώρα τοῦ Γουεῖρ.

Ξέρω τώρα καλὰ τὴ νοτερὴ λίμνη τοῦ ᾿Ωμπερ,

τούτὸ τὸ στοιχειωμένο δασοτόπι τοῦ Γουεῖρ.»

Μεταφρ. Γ. ΦΤΕΡΗΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΚΙΤΙΟΥ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΗΜΙΣΕΟΣ ΤΟΥ ΙΖ' ΑΙΩΝΟΣ

(ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ)

Σε προηγούμενο τεύχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων»⁽¹⁾ δημοσιεύσαμε μικρὴ μελέτη γιὰ τοὺς Ἐπισκόπους Κιτίου κατὰ τὴ δευτέρη πενηνταετία τοῦ 17ου αἰῶνος, ὅπου μὲ ἑσῶς ὀρισμένα στοιχεῖα προσπαθήσαμε νὰ διορθώσουμε καὶ νὰ συμπληρώσουμε τὸν σχετικὸ κατάλογο Χάκκετ—Παπαϊωάννου. Σήμερα θ' ἀσχοληθοῦμε καὶ πάλι μὲ τὸ ἴδιο θέμα καὶ θ' ἀναθεωρήσουμε ὀρισμένες γνώμες ποὺ ἐκφράσαμε τότε, μὲ βάση ἄλλα στοιχεῖα ποὺ εἶδαμε μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ ἄρθρου μας.

1. **Κοσμᾶς Μαυρουδῆς.** Εἶχαμε γράψει ὅτι θ' ἀνέβηκε στὸ θρόνο Κιτίου κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ 1675. Μιὰ ἐπιστολὴ ὅμως τοῦ Νεκταρίου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Ἱλαρίωνα Κιγῶλα σχετίζεται μὲ τὸν Κοσμᾶ Μαυρουδῆ. Ἡ ἐπιστολὴ, γραμμένη στὸ Σινᾶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1675, ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα: «...Πυνθάνομαι Κοσμᾶν τινα, παρ' οὐκ διατρίβοντα, προστετηκότα, ὡς φαίν, ὄλαις λατινικαῖς ὑπολήψεσι· τοῦτον δὲ καὶ προξεβλήσθαι Πάφου Ἐπίσκοπον παρὰ τῆς ἱεραγίας σου τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως. Ἐπόθουν οὖν μαθεῖν ὅποιον ἔγνωσ τὸν ἄνδρα, ὑγιαίνοντα τοῖς ἡμέτεροις δόγμασιν ἢ οὐ; Καὶ εἰ οὕτως, ὅπως αὐτὸν μετήλθατε, μετεθήκατε πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ φρόνημα (τοῦτο γὰρ μάλλον ἑμαυτὸν πείθω) ἢ μόνον ψιλοῖς λόγοις καὶ ταῖς καθ' ὑπόκρισιν ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ κεχειροτονήκα;...»⁽²⁾ Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι χαρακτηρίζει ὡς λατινόφροντα τὸν Κοσμᾶν, ποὺ κατὰ λάθος ὁ Νεκτᾶριος τὸν ὀνομάζει Ἐπίσκοπον Πάφου ἀντὶ Κιτίου^(2α) μᾶς βοηθεῖ νὰ χρονολογήσουμε καὶ τὴν χειροτονία του καλύτερα, δηλ. πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1675, τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ ἔτους αὐτοῦ.

2. **Ἰάκωβος καὶ Ἰωαννίκιος.** Γιὰ ὀρισμένους λόγους, ὑποθέσαμε ὅτι ὁ Ἰάκωβος ἦταν χωρεπίσκοπος Λαμπούσης (Λαπήθου) καὶ ὄχι Ἐπίσκοπος Κιτίου. Μιὰ πηγὴ ὅμως ποὺ εἶδαμε μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ σημειώματός μας ἐκείνου, μιὰ ἐνθύμηση σὲ κώδικα τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, μᾶς ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα: Τὴν σήμερον ἐγγήλιθα τοῦ προσκυνησῆαι τὴν σεπτὴν οἰκὸνα τε καὶ ἀνιμνήσαι. Ἰαγλινῆς θεόπαιδος τι προτη μαται, δεσποίνης θηου καὶ τοῦ μαχαιρᾶ τα. οἰκείου τάξεως κηριοτήτοις Ἰάκωβος ὁ ταπεινὸς μ(ητρ)οπολίτης πρόηνη τῆς μ(ητ)ροπόλεως καὶ μετὰ πρεσβυτέρου πέτρου καὶ πάσης συνόδας κατὰ τοὺς ἀξέσκοσίους καὶ ἐπτά, καὶ ἐνενηντα, σεπτεμβρίου δις δέκα τε καὶ μετὴν ἔκτην(;) ⁽³⁾» Ὁ πρῶν μ(ητρ)οπολίτης Ἰάκωβος εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος Κιτίου, ποὺ ὑπέγραψε τὸ κυπριακὸ ἔγγραφο τοῦ 1692, ποὺ σώζεται στὴ Μονὴ Μ. Λαύρας⁽⁴⁾. Ἡ ὑπαρξὴ, λοιπόν, τοῦ Ἰακώβου Κιτίου στὰ 1692 δὲν μπορεῖ πιά ν' ἀμφισβητηθεῖ. Στὸ Κυπριακὸ ἔγγραφο τῆς Μ. Λαύρας πρέπει τώρα νὰ διαβάσουμε ὀρθότερα τὴν ὑπογραφή του: «...ὁ Λεμεσοῦ Ἰάκωβος...» — κι' ὄχι Λαμπούσης⁽⁵⁾. Πότε ἀνέβηκε στὸ θρόνο Κιτίου ὁ Ἰάκωβος καὶ πότε παραιτήθηκε, δὲν μᾶς εἶναι γνωστά. Ὁπωσδήποτε, διαδέχθηκε τὸν Ἰωαννίκιο, ποὺ μᾶς ἀναφέρει τὸ συναξάρι τοῦ Ἁγ. Θύρσου ὅτι ζοῦσε στὰ 1680⁽⁶⁾, καὶ εἶναι ἀκόμη ὁ προκάτοχος τοῦ ἄλλου Ἰωαννικίου, ποὺ ὑπογράφει δυὸ πιστοποιητικὰ στὰ 1695⁽⁷⁾. Καθὼς ἐλέπει ὁ ἀναγνώστης, δὲν μπορούμε πιά νὰ ταυτίσουμε τὸν Ἰωαννίκιο τοῦ 1680 μὲ τὸν συνώνυμό του Ἐπίσκοπο Κιτίου τοῦ 1695, ὅπως ὑποθέσαμε προηγουμένως.

Μετὰ τὴν πρὸ πάνω ἀνάπτυξη, ἡ ἀναθεωρημένη σειρά τῶν Ἐπισκόπων Κιτίου (Λεμεσοῦ ἢ Ἀμαθοῦντος) κατὰ τὴν δευτέρη πενηνταετία τοῦ 17ου αἰῶ-

(1) «Κυπριακὰ Γράμματα» τομ. ΙΔ' τεύχος ἀρ. 168 σελ. 185—187.

(2) Χρυσόστομο Παπαδοπούλου: Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1571-1878) Ἀθῆνα 1929, σελ. 57.

(2α) Χρυσ. Παπαδοπούλου: Ἐ.ἀ. σελ. 61.

(3) (Σίμου Μενάρδου) Ἡ ἐν Κύπρῳ Ἱερά Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ κλπ. ἐπιμελεῖα Χαρ. Παπαϊωάννου, ἐν Πειραιεῖ 1929, σελ. 116.

(4) Δὲς «Κυπριακὰ Γράμματα» Ἐ. ἀ. σελ. 185.

(5) Ἐ. ἀ. σελ. 185.

(6) «Κυπριακαὶ Σπουδαί» τομ. ΙΑ' (1947) Λευκωσία 1948, σελ. 67—68.

(7) «Κυπριακὰ Γράμματα» Ἐ. ἀ. σελ. 186.

νος είναι ἡ ἐπόμενη:

1. Γεράσιμος. —; 1668 — 1675 (ἀρχές τοῦ ἔτους).
 2. Κοσμάς Μαυρουδῆς, πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰούλιο 1675 — πρῶτους μῆνες τοῦ 1676.
 3. Βαρνάβας, 1676 —;
 4. Ἰωαννίκιος (Α΄) ; — 1680 — ;
 5. Ἰάκωβος ; — 1692 — ;
 6. Ἰωαννίκιος (Β΄) ; — 1695 — 1704.
- Γιὰ τοὺς διαδόχους τῶν Ἐπισκόπων αὐτῶν (1704—1810) ἔγραψαν οἱ κ.κ.
 Ἀ. Ἰντιάνος(8) καὶ Λοῖζος Φιλίππου(9).

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΨΑΛΤΗΣ

(8) «Κυπριακά Γράμματα» τομ. Ε' (1940) τεύχος ἀρ. 60 (Ἰούνιος) σελ. 66—69.
 (9) Περιοδ. «Πάφος» χρονιά Ε' (1940) τεύχ. ἀρ. 8 (Αὐγουστος) σελ. 275—277.

Π Ε Ζ Ο Τ Ρ Α Γ Ο Υ Δ Ο

Ζήτησα ν' ἀνοίξω τὴν καρδιά μου, κλεισμένη ὡς τὰ τώρα ἀπὸ τὸ μεγάλο καὺμὸ πού κάποτε τὴν πέρασε σὰν ἓνα κοφτερὸ μαχαίρι. Κουρασμένος ξαναγυρνῶ κρύβω πρὸ θαθιά τὸ μυστικὸ μου καὶ διπλοκλειδῶνω τὴν πόρτα τῆς καρδιάς μου, ἔτσι πού νὰ μπορῶ νὰ κουβεντιάζω ἄφοβα πάντα μ' αὐτή, στὸ σκοτάδι τῆς λύπης μου.

Σφαλνῶ ἀπ' ἔξω κάθε χαρὰ καὶ κάθε σκέψη μου γιὰ τὸ μεγάλο ὄραμα τοῦ ἀπέραντου πράσινου κάμπου καὶ τῆς σίωνια ἐναλλασσόμενης ζωντανῆς ὁμορφιάς· καθουκιάζω σὰν ἓνας σαλιαγκὸς καὶ παραδίνουμαι ἄφοβα στὸ ἀναμόχλευμα τῆς τρομερῆς λεπίδας, γύρω ἀπὸ τὸ ἀτέλειωτό μου ψυχικὸ χαρακίρι.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Π Ρ Ο Σ Ε Υ Χ Η

Ἀπόψε, Κύριε, κάποιος μὲ τὸ πρόσωπο σκυφτό,
 κάποιος πού Σέ ριξε στὴ λάσπη κι' ἔφερες μέσα ἀστέρι,
 ὅμοια Σέ παίρνει καὶ Σέ ὑψώνει ἀστέρι.

Κύριε, τὰ σκονισμένα δέντρα
 τὰ ξεπλύνει ἡ πονεμένη βροχὴ τοῦ Ὀκτώβρη·
 μα τῶν δακρῶν μου ἡ βροχὴ
 δὲν ἔμπορεῖ
 νὰ λούσει τ' ἀνομήματά μου
 πάρεξ τὸ "Ἐλεός Σου.

Κύριε, Σέ πρόσμενα. Πρόσμενα
 ροδοπέταλα νὰ Σοῦ σφαλίσουνε τὰ μάτια
 τὰ τρῖσθαθα, ὅπως Σοῦ τὰ φτιαξε ὁ Γκρέκο,
 νὰ ρθῶ ἐγὼ πού Σέ ριξα στὴ λάσπη
 νὰ ρίξω τὸ πηχτό μου δάκρυ
 στὰ κρίνα καὶ τὰ ρόδα
 π' ἀφήνουν τα ἐξαντλημένα τους σώματά
 στὸ θεῖο, τὸ ὑπέροχό Σου σῶμα.
 Ἀπόψε, Κύριε, κάποιος
 Μὲς στοὺς πολλοὺς χύνει σπονδὴ τὸ δάκρυ.
 Μὲς στὰ ποτάμια τῶν δακρῶν
 μιά στάλα εἶναι δικιά του.

ΣΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΝΑ ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟ ΑΣΚΗΜΟΚΟΡΙΤΣΟ (*)

Φτάσανε ἄρχες τοῦ Σεπτέβρη. Ἐγκατασταθήκαν ὅπως ὅπως. Ἦρθαν στίτι, γνωρίστηκαν μὲ τοὺς νοικοκυραίους μου, πού τοὺς ἔκαναν μεγάλη περιποίηση. Ἐπέμειναν ὅπωςδήποτε νὰ μᾶς κάνουν τραπέζι τὸ ἴδιο βράδυ γιὰ νὰ καλωσορίσουν τὸν ἐρχομὸ τους, σφάζοντας μιὰ πάπια κι' ἕνα κοτόπουλο. Ἐγὼ χαμογελοῦσα μέσα μου, μὰ οἱ συμπεθέροι μου ἦσαν ἀνύποπτοι.

Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ἄρχισαν οἱ φίλες καὶ τὰ σουρτα φέρτα ἀπ' τὸ ἕνα στίτι στοῦ ἄλλο. Ἡ καυμένη ἢ Μαργαρίτα — ἢ συμπεθέρα μου — ἦταν ἐνθουσιασμένη πὺ βρῆκε συντροφιά καὶ μάλιστα τόσο περιποιητικούς ἀνθρώπους, σ' ἕνα ξένο τόπο πὺ πρώτη φορὰ πατοῦσε τὸ πόδι της. Τῆς κᾶναν ἕνα σωρὸ εὐκολίες καὶ κείνη σ' ἀντάλλαγμα μάθαινε τ' Ἀσκημόπαπο νοικοκυρωσύνη, πὺ τῆς ἔλειπε ὀλότελα, ὅπου εἶναι πράμα ἄγνωστο σχεδὸν σὲ τοῦτο τὸ χωριό.

Ἀρχὴ ἀρχὴ ἢ Μαργαρίτα συγύρισε ὅπως πρέπει τὴν κάμαρά μου πὺ ἦταν σωστὸ ἀχοῦρι, ταχτοποιήσε τὰ ρουχὰ μου, τὰ βιβλία μου, ἔβαλε τὸ κάθε πράμα, τὸ κάθε ἐπιπλο, τὴν κάθε βαλίτσα, στὴν πρεπούμενη θέση, δίνοντάς της ὅλες τὶς χρήσιμες ὁδηγίες. Ἀνασκάλεψε τὰ σώρουχά μου κι' εἶδε τὰ χάλια ποδῶν τὰ πουκάμισα στοῦ σιδέρωμα. Τὴν ἔμαθε πὺς νὰ σιδερώνει πουκάμισα, παντελόνια, μαντήλια, πὺς νὰ καρικόνει τὶς κάλτσες μου, πὺ σκεδὸν τὶς πέταγα κάθε πὺ τρυπούσανε. Καὶ πρὸ παντὸς βάλθηκε νὰ τῆς μάθει μαγειρέμα. Καὶ κείνη ἔδινε μιὰ προσοχή, ἔδειχνε μιὰ ὄρεξη νὰ μάθει καὶ μιὰν ἀντίληψη τέτοια πὺ ἢ καυμένη ἢ Μαργαρίτα ἐνθουσιαζότανε.

—Μάθε τὴν, μάθε τὴν ἀπ' ὅλα, τῆς ἔλεγε ἢ κυρὰ-Γιώργω, γιὰτὶ αὐριο μπορεῖ νὰ παντρευτεῖ κανέναν Ἀθηναῖο, νὰ ξέρει νὰ περιποιεῖται τὸν ἄντρα της, γιὰτὶ ἐμεῖς ἐδὼ εἴμαστε μαθημένοι ἄλλοιῶς.

Εἶχαν πάρει ἀπάνω τους, εἶχαν ἀναθαρρήσει. Θωροῦσαν τὴ συμπεθέρα μου σὰν θεόσταλη καὶ βασίζαν ἀπάνω της ὅλες τὶς ἐλπίδες. Οὔτε πειὰ πὺ μὲ προσέχαν ἔμένα, ἀν ἤμουνα γελαστός ἢ κατσούφης, κεφᾶτος ἢ βαρύς, λὲς καὶ τοῦτο δὲν εἶχε πειὰ καμιὰ σημασία καὶ κείνο πὺ πρόεχε ἦταν ἢ καλὴ διάθεση τῆς συμπεθέρας μου, πὺ ἦταν ὀλότελα ἀνύποπτη γιὰ ὅ,τι συνέβαινε γύρω της. Ἐγὼ πάλι δὲν εἶχα βρεῖ ἀναγκαῖο νὰ τῆς ἐξηγήσω. Ἀντίθετα μάλιστα ἄφινα τὰ πράματα νὰ κυλήσουν μοναχὰ τους, ἤσυχασμένοι πειὰ, γιὰτὶ καταλάβαινα πὺς δὲν ἔτρεχα τὸν κίνδυνο νὰ μοῦ κουβεντιάσουν ἔμένα προσωπικά, μὰ θάβαζαν ἐνδιάμεση τὴ συμπεθέρα μου. Καὶ τότες κρυμμένως πῖσω ἀπὸ τὶς πλάτες της, θάφινα αὐτὴ νὰ βγάλει τὸ φίδι ἀπ' τὴν τρύπα.

Ἦστερα, τί νὰ τῆς πῶ! Κουβέντες τοῦ ἀέρα θὰ τῆς φαινόντουσαν. Ἐμένα ἄλλωστε πολὺ μ' ἀπασχολοῦσε τώρα τὸ ζήτημα τῆς Λίνας. Τὶς διαθέσεις τῆς βέβαια τὶς ἤξερα ἢ πιὸ καλὰ τὶς ἐνοιῶθα, γιὰτὶ τὶς σύντομες στιγμὲς πὺ ἀνταμωνόμαστε παρὰ μὲ τὴν ἀδερφή της ἢ κι' ἄλλα κορίτσια ἔβρισκα τρόπο νὰ τῆς σφίγω τὸ χεράκι στὰ πεταχτὰ καὶ κείνη μ' ἀνταπόδινε τὸ σφίξιμο. Μὰ τὸ σπουδαιότερο ἦταν οἱ ματιές. Κεῖνες οἱ ματιές οἱ γεμάτες πόθο καὶ γλύκα, ἀγάπη καὶ καλωσύνη πὺ δὲν εἶδα ποτές νὰ φωτίσουν τὸ πρόσωπο τῆς Μάρως. Κι' ἀλήθεια τί ἀξίζει ἢ πειὸ λαμπερὴ ὁμορφιά κι' ἢ πειὸ μεγαλόπρεπη κορμοστασιά σὰν δὲν φωτίζεται ἀπ' τὴ φωτιά τῆς ἀγάπης πὺ μονάχα δυὸ μάτια μποροῦν νὰ περιχύσουν! Ἄχ, Μάρω, μ' ἔκανες νὰ πονέω, μπορεῖ καὶ νὰ πονῶ ἀκόμα, μὰ τέτοιες ματιές δὲν μοῦ χάριζες ποτές σου, οὔτε ὑποψιάστηκα πὺς μποροῦσαν ποτές νὰ τοξέψουν τὰ περήφανά σου μάτια. Γι' αὐτὸ καὶ γὼ θὰ σὲ ξεχάσω, καί, θὰ σὲ ξεχάσω καὶ θὰ φτάσω ὡς τὸ σημείο νὰ σὲ συναπαντῶ στοῦ δρόμο καὶ νὰ προσπερνῶ ἀδιάφορος, χωρὶς νὰ παίξει τὸ μάτι μου οὔτε τόσο δά, χωρὶς ἢ καρδιά μου νὰ λαχτῖσει.

Ὡστόσο τοῦτες οἱ σύντομες γλυκὲς στιγμὲς ἦταν οἱ μόνες πὺ μποροῦσε νὰ μοῦ χαρίσει ἢ Λίνα. Μονάχη τῆς βέβαια δὲ μποροῦσα νὰ τὴ συναπαντήσω πουθενά. Κι' οὔτε λόγια ἀγάπης μποροῦσαμε νὰ ποῦμε ὁ ἕνας τ' ἄλλουνοῦ. Μονοτρυφερὰ γραμματάκια μποροῦσαμε ν' ἀνταλλάξουμε, πασαίρνοντάς τα μοναχοῖ μάς στὰ κλεφτάτα. Μ' αὐτὰ ἢ Λίνα ἰκανοποιότανε κι' οὔτε πὺ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ή καρδιά της αποζητάγε άλλα πράματα. Μά εγώ άλλοιμονα, είναι τόσοσ και τόσοσ καιρός πούχω προσπεράσει την ηλικία τής Λίνας, πού ή ψυχή μου αποζητούσε πειό γερή τροφή, ή αγάπη μου πειό στερεο στήριγμα. Καί πήρα μέσα μου την απόφαση σάν θα τέλεου τό καλοκαίρι και θα σπάνιζαν οι εύκαιρίες να τή συναπαντώ, να τή ζητάγα να τήν άρραβωνιαστώ. Κι' ήταν τό καλοκαίρι στο Έβγα του κι' υπομόνευα ήσυχασμένος.

* * *

"Ωσπου μιá μέρα έσκασε τό κανόνι! Ή συμπεθέρα μου με κάλεσε ένα βράδυ σπιτι γελώντας, για να μου πει λέει ένα σπουδαίο, πάρα πολύ σπουδαίο νέο. Καί δόστω να χαχανίζει και να με πειράζει βλέποντάς με πού Έκανα τάχα τόν άνήξερο. Μά εγώ κατάλαβα για τί πρόκειται. Κι' είπα να όπλιστώ μ' αποφασιστικότητα, ν' άσφαλώσω την καρδιά μου κι' αν παραστεί ανάγκη να δώσω την τελική λύση στη δυσάρεστη τούτη ύπόθεση πού με θασάνιζε τόσοσ καιρό χωρίς να φταίω σε τίποτε.

Πραγματικά τής είχανε κάνει λόγο για μένα όρθά κοφτά και την παρακάλεσαν να θάλει όλα της τά δυνατά για να με καταφέρει. Ή Μαργαρίτα στην αρχή ξαφνιάστηκε. Τής φάνηκε τόσο παράλογο αυτό τό πράμα πού μονάχα ή ντροπή τήν έμπόδιζε να μπήξει τα γέλια. "Υστερα πάσκισε να ξεφύγει την άγγαρεία, μά βλέποντας την έπιμονή τους ύποσχέθηκε άόριστα πώς θα μούκανε κουβέντα, πώς θα με πιεζε και τά τέτοια, έχοντας την ύστεροβουλία να συνεννοηθεί μαζί μου και να τής δώσει όποια άπάντηση θελήσω.

Έγώ τής ξήγησα τότεσ όλα τά καθέκαστα και τό τί τράβηξα έξ αίτίας τούτης τής ύπόθεσης. Τής διηγήθηκα και για τή Λίνα. Καί την παρακάλεσα να τους άπαντήσει από μέρους μου όρθά κοφτά πώς εγώ δεν παντρεύομαι, και τάλλα ήσαν δουλειά δική μου. Θάλλάξα σπιτι και τότεσ θα ζητάγα τή Λίνα κι' άς πάνε να κόψουν τό σβέρκο τους. Καί τ' Άσκημόπαπο άς ξεθυμάνει πουθενά άλλου.

Τους είπε την άπάντησή μου ή Μαργαρίτα, κι' ή νοικοκυρά μου άκούοντάς την έτσι κατηγορηματική χλώμιανε, κοντεύοντας να λιγοθυμίσει. "Υστερης έμπηξε τά κλάματα και χτυπιότανε λέγοντας πώς πάει τό κορίτσι της, θα πέθαινε, θα τόχανε κι' άς όψεται ό αίτιος. Ή δική μου πάσκιζε να την παρηγορήσει, δοκίμασε να την πείσει πώς ή κόρη της δύσκολα θα εύτυχούσε μαζί μου γιατί εγώ ήμουν άλλοιως μαθημένος και τά τέτοια. Στο τέλος βλέποντας πώς δεν ήταν τρόπος να λογιευτεί, (ή κυρά-Γιώργαινα έσκουζε και σερνόταν στα πόδια της παρακαλώντας την να μεσητέπει για να μη πεθάνει τό κορίτσι της), σηκώθηκε κι' έφυγε άφίνοντάς την σύζυγλη και παραπέμποντάς την σε μένα τόν ίδιο. Στενοχωρέθηκα πού τάκουσα όλα αυτά κι' είχα κάθε λόγο να φοβούμαι πώς τ' Άσκημόπαπο θα ξανακύλαγε πάλι και τούτη τή φορά για καλά. Σίγουρα οι φόβοι της γρηάς δεν ήσαν χωρίς βάση.

—Και δεν πᾶ να πεθάνει; Έκανε ή Μαργαρίτα. Είναι λόγος αυτός για να την κουκουλώθεις έσύ για όλη σου τή ζωή; Κύρι' έλέησον! Τί φταίς έσύ!

—"Ε... ένας λόγος είν' αυτός! Είναι κι' αυτό άνθρωποι, πλάσματα ζωντανά. Ένα γατάκι πατάμε κατά λάθος στο ποδάρι και λυπόμαστε.

—"Ε τότε κουκουλώσου την και ξεμπέρδευε!, μούκανε ή συμπεθέρα άγαναχτισμένη κι' έτρεξε να κυτάξει τό φαί της.

* * *

Άπό κείνη την ήμέρα τ' Άσκημόπαπο άρχισε πάλι την κατακύλα. Όλοένα και χλώμιανε πειό πολύ, αδυνάτιζε, τά μάτια της θαθούλωναν και μαύριζαν άπ' έξω κοκκινίζοντας από μέσα, γιατί ως φαίνεται τόρριχνε στο κλάμα. Τό πεσί της είχε γίνει διάφανο, ζαράδες άρχισαν ν' άχνοφαίνονται στο πρόσωπό της πού μαρμάρωσε σε μιάν έκφραση πόνου κι' άπελπισίας.

Τώρα τή λάτρα τής κάμαράς μου την έκανε ή μάνα της πού μούφερνε και τόν καφέ τό πρωί. Έμπαινε στην κάμαρα ευπόλυτη κι' άλαφροπατώντας σάν ίσκιος, άπόθετε τό δίσκο στο τραπέζι θλιμμένη και συλλογιόμενη, ύστερα γύριζε και με κύταζε κοντοστεκόμενη για μιá στιγμή χωρίς ν' αλλάξει τό πονεμένο ύφος της και σάν νάθελε κάτι να μου πει. Μά δεν έλεγε τί-

ποτε, μόν' ἔστριβε κι' ἔβγαине ἀπ' τὸ δωμάτιο, τὸ ἴδιο, ἀθόρυθα ὅπως μῆκε. Καμιά φορά σκούπιζε μπροστά μου ἓνα δάκρυ.

Ἡ ἀτιμόσφιρα γενόταν ὀλοένα καὶ πιεὸ καταθλιπτική γύρω μου. "Ἐνοιωθα μουδιασμένα ὅλα μου: τὴν ψυχὴ, τὴν καρδιά, τὰ μέλη μου, ὅλα. Τὸ σπίτι τὸ συχάθηκα, τὸ ἔξω δὲ μ' εὐχαριστοῦσε, ἡ δουλειὰ μὲ θάρυεστοῦσε, ἡ ἀναδουλειὰ μὲ γέμιζε πλήξη, οἱ συντροφιεὶς μὲ νευριάζανε, δὲν εὔρισκα τίποτε εὐχάριστο, σβύστηκε μέσα μου κάθε φῶς αἰσιοδοξίας. Ὡς καὶ τὸ αἰσθηματάκι μου μὲ τὴ Λίνα μούδιασε κι' αὐτό. Καὶ τὸ κακὸ εἶναι ποῦ δὲν ἔνοιωθα μέσα μου τὴν ἀνάγκη ν' ἀντιδράσω. Τάστελνα ὅλα στὸ διάβολο, ἔλεγα μέσα μου: τσιμέντο νὰ γένουν ὄλα, τ' Ἀσκημόπαπο μακάρι νὰ ψόφαγε, τὴ Λίνα μακάρι νὰ τὴν ἔχανα, ἄς γκρεμιζόταν ὁ κόσμος γύρω μου, ἐγὼ θὰ καθόμουν στὴ θέση μου καὶ δὲ θὰ τὸ κούναγα τόσο δά. Κι' ὅσο θέλει ἄς κάνει τὴν πονεμένη ἡ νοικοκυρά μου, κι' ἄς σκουπίζει τὸ δάκρυ τὴς ἐπιδειχτικά μπροστά μου.

Οἱ συμπεθέροι μου με πιέζαν νὰ βρῶ κάμαρα νὰ φύγω, νὰ ξεμπερδεύω. "Ἐνοιωθα πῶς αὐτὸ ἦταν τὸ σωστό, ὅπως τὸχα κιόλας ἀποφασίσει ἀπὸ καιρὸ, μὰ ἡ μουδιασμένη μου θέληση δὲν ἔβρισκε τὴ δύναμη νὰ βάλει σ' ἐνέργεια μιὰ τέτοια ἀπόφαση. Σκεφτόμουνα πῶς θὰ τοὺς τῶλεγα, τί θὰ γενόταν σὰν θὰ κουβαλοῦσα, καὶ μ' ἔπιανε σύγκρυο. Ὡστόσο βάλουμε τὸ Σεραφεῖμ τὸ θεληματάρη νὰ μοῦ θρεῖ δωμάτιο καὶ ρίχτηκα στὴν προσμονή, χλωμὸς καὶ λειπόκαρδος.

"Ὅπου ἓνα πρωὶ μπαίνει στὴν κάμαρά μου ἡ νοικοκυρά, κλαμένη κι' ἀναμαλιάρα. Σὰν στάθηκε κάμποση ὥρα ἐκεῖ ἀμίλητη ὅπως τὸ συνήθιζε, νὰ σκουπίζει μὲ τὴν ποδιά τὰ μάτια τὴς ποῦ δὲν ἔλεγαν νὰ στεγνώσουν, ἀνοίξε τὸ στόμα τὴς καὶ μὲ φωνὴ κομμένη μοῦπε τοῦτα τὰ λόγια ποῦ μ' ἔκαναν ν' ἀνατριχιάσω.

— Ἡ... ἡ κόρη μου κλαίει!...

Σὰν νὰ μὲ χτύπησαν μὲ σφύρα στὸ κεφάλι, σωριάστηκα σὲ μιὰ καρέκλα μὲ πιασμένη τὴν πνοή κι' ἔγυρα τὸ κεφάλι στηρίζοντάς το μὲ κόπο μὲ τὸ χέρι. Κεῖνη σάλεψε σὰν φάντασμα καὶ στάθηκε ἀπὸ πάνω μου.

— Σανακύλησε πάλι!..... Τί θὰ γένει, τί θὰ γένει!...

Καὶ δόστω καὶ σκούπιζε ὀλοένα τ' ἀστείρευτά τὴς μάτια. "Υστερα, κάνοντας τὸν τόνο τὴς φωνῆς τὴς πιεὸ σκληρό, καθαρίζοντας τον ἀπ' τὴ γλύτσα τοῦ κλαμάτου:

— Ἐσὺ πάρε τὴ Λίνα... καὶ θὰ προκόψεις!... Τέτοιες παστρικές!.....

"Ἐμενα ἀμίλητος, ἀκούητος. Θεέ μου, δὲ θὰ τελειώσει αὐτὸ τὸ μαρτύριο; Κι' ὕστερα ἡ φωνὴ τὴς ἔγινε ξανά κλαψιάρικη, παρακαλεστική:

— Θὰ κάνουμε κάθε θυσιά, παιδί μου, θ' ἀδικήσουμε τ' ἄλλα μας παιδιά, δὲν πειράζει. Γιὰ τὸ καλὸ τὴς Βούλας μου, καὶ γιὰ σένα, παιδί μου, ποῦσαι τόσο καλὸς νιός!...

Δὲ μίλαγα, ἔκανα πῶς δὲν καταλάβαινα. Δὲ σήκωσα τὸ κεφάλι. "Ἐμεινα κεῖ σκυφτὸς σὰν νὰ μὴν ἄκουγα, σὰν νὰ μουν θυθισμένος σὲ ρέμθη, στὴν πιεὸ βαθεῖα νάρκη, κι' ὅμως τὸ μυαλό μου ἐπίμονα κολλοῦσε στὰ λόγια τὴς, δὲν ἔχανε ὅτε λέξη.

— Εἶπαμε νὰ σοῦ δώσουμε καὶ τὸ σπίτι!

Θεέ μου, θεέ μου, πότε θὰ τελειώσει αὐτὸ τὸ μαρτύριο! Καὶ τώρα ραῖσαν οἱ χορδὲς τὴς φωνῆς τὴς, τσακκίστηκαν, πλημμύρισαν ἀπὸ λυγμὸ:

— Θὰ πεθάνει τὸ κορίτσι μου, θὰ πεθάνει!... Πάρε τὴν, πάρε τὴν καὶ κάνε μας ὄλους σκλάβους σου!... Πάρε ὅλη μας τὴν περιουσία. Στὴ δίνουμε ὄλη. Τ' ἄλλα μου τὰ παιδιά ἄς ζητιανέψουν! Πάρε τὴν τὴ Βούλα μου, γυιόκα μου, νὰ μὴ μοῦ πεθάνει, πάρε τὴν κι' ὁ Θεὸς νὰ σὲ βλογησε!

Σηκώθηκα ἄργα, θάρυεστημένα. Τὴν κύτταξα ἀχνά, δίχως ἔκφραση. Ἄ-ναστέναξα βαθεῖα.

— Κυρά Γιώργαινα... θλίβομαι γιὰ ὄλ' αὐτά, μὰ... τί νὰ κάνω!... Αὐτὸ ποῦ μοῦ ζητάς εἶν' ἀδύνατο!

Ἐμπηξε τὰ κλάματα κι' ἔκρυψε τὸ μούτρο στὴν ποδιά τὴς. "Ἐκλαιε μ' ἓνα εἶδος πνιχτὸ μουγκρητό, ποῦ μοῦφερε, ἀντὶς οἶχτο, τὰ νεῦρα ἄνω κάτω.

— Ν' ἀφίσουμε τὸ κορίτσι νὰ πεθάνει;

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Τὴν ὥρα πού μεσουρανοῦν καὶ θαυματουργοῦν τὰ ἔργα εἶναι φυσικὸ ὁ λόγος νὰ σιγῇ. Ἡ πράξις στὴν ἀνώτατή της ἔκφανση — ὅταν ἀναρριχάται ὡς τῆ βαθμίδα τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ γίνεται θυσία — ἀποβαίνει δυσπρόσιτη σὰν πανύψηλη καὶ ἀπόκρημνη κορφή. Δὲν χρειάζεται, καὶ οὔτε κ' ἐπιτρέπει, δίπλα στὴ δημιουργικὴ φωτιά της παρουσία καμιά. Ἐπιβάλλεται μὲ τὸ δέος καὶ τὴ φρικίαση πού προκαλεῖ. Καὶ μιλάει μοναχὴ της μὲ τὸ φῶς της καὶ τὴ δύναμή της, ξεμανταλώνει τὶς ψυχές, ἀπλώνει στὶς συνειδήσεις καὶ γίνεται θρύλος.

Ὁ λόγος ἀκολουθεῖ. Κι' ἔρχεται, ἐκ τῶν ὑστέρων, νὰ τακτοποιήσει τὶς ἐντυπώσεις, νὰ ἀναπαραστήσει τὰ πράγματα, νὰ ὀργανώσει τὴν παράδοσιν, καὶ νὰ στηλώσει ὀρόσημα κ' αἰτήματα. Ὁ ρόλος του εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν γεγονότων, ἡ διαπίστωση τῆς ἀρχῆς τους, ἡ ἀνακάλυψη τῆς οὐσίας τους, κ' ὁ ἔλεγχος τοῦ κύκλου τῶν συνεπειῶν τους. Σὰν εἶναι τίμιος κ' αὐθόρμητος ὁ λόγος, σὰν ξεδιπλώνεται χωρὶς σκηνοθεσίας καὶ δίχως ἰδεολογικοὺς ἢ ἄλλους ὑπολογισμοὺς δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ δλάψει. Ἀντίθετα, πάντα κάτι ἔχει νὰ προσφέρει, βοηθώντας τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐναθοῦν ἀπάνω στὰ προβλήματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις πού κληροδοτοῦν τὰ μεγάλα τρατάγματα.

Ἡ ἱστορικὴ μοῖρα τῆς Ἑλλάδας ἐπιφύλαξε τιμητικὰ στὴ γενιά μας ἕνα προνόμιο ἐξαιρετικὸ τὴν τύχη νὰ ζήσωμε μὲ τὴν προσωπικὴ μας παρουσία — ἔστω καὶ σὰν θεατὲς ἐμεῖς ἐδωκάτω — τὴν ὠραιότερη κ' ἀποφασιστικότερη πράξι τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὸν τρόπο ἀντίστασης τῶν Ἑλλήνων ἐναντία στὴν κυνικὴ ἀπόπειρα ἐξαναδραποδισμού τοῦ Πνεύματος, ἐναντία στὴ γελασία αὐτοπροθέωση τῆς ὕλης καὶ τῆς βίας. Ἡ ἐνεαχρονη δραματικὴ πολεμικὴ πορεία τοῦ ἔθνους μας στάθηκε, σ' ὅλη της τὴν ἀσύλληπτη ἔκταση, ἀπόλυτα δικαιωμένη ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ.

Ὅ,τι παρακολούθησαμε, ἀπ' τὸν Ὀχτώδωρον πού 1940 ὡς προχθὲς μὲ τὸ Βίτσι καὶ τὸ Γράμμο, δὲν ὑπῆρξεν, ἀσφαλῶς, τυχαῖο ἱστορικὸ καπρίτσιο. Τὰ μεγάλα ξεσπάσματα τῶν λαῶν, εἶναι γνωστό, προϋποθέτουσιν μιά προπαρασκευὴ καὶ κάποιο ἀπόθεμα. Καὶ προπαντὸς ὄταν αὐτὰ δὲν ξεσχίζουσιν τὸν ὀρίζοντα μὲ βιαστικὰ καὶ φευγαλέας λάμψεις. Ἡ

σταθερότητα κ' ἡ διάρκεια στὴν ἐνάσκησι τῆς ἀρετῆς — κ' ὅλοι μας δὲ τὸ ξέρομε πόσο στίβαρη στάθηκαν ἡ ἑλληνικὴ ἀντοχή — μοναχὰ ἀπάνω σὲ ἀποκτῆματα συνειδητοποιημένα μπορεῖ νὰ στηριχθῇ, ἀποθέματα πλοῦσια καὶ γόνιμα, ζυμωμένα μὲ τὸ μόχθο τῶν σιῶνων καὶ τὴ σίγουρη πείρα πού προσφέρουν διώματα καθημερινά.

Τὴν ἑλληνικὴ παράδοσιν, τὸ περιεχόμενον, δηλαδὴ, τῆς πείρας καὶ τῶν ἔργων μας, δὲν εἶναι, βέβαια, εὐκόλο ν' ἀρνηθῇ κανεὶς. Τὴν μαρτυρεῖ ἱστορία λαμπρὴ καὶ εὐγλωττῆ. Ἐκεῖνο πού ἄλλοτε θά ἦταν δυνατὸ ν' ἀμφισβητηθῇ — τὸ ζωντανὸ τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης — ἦρθε καὶ θρηνίστηκε, μῆσα μας καὶ γύρω μας, μοναχὸ του κ' αὐτόματα, σὰν ἀλήθεια καταπληκτικὴ κ' ἄλοδορος. Ἐτσι ὁ Ἑλληνισμὸς ἔδειξε πὼς δὲ συνηθίζει νὰ ντύνεται τὴ νάρκη τοῦ παθητικοῦ ἐξαρτήματος. Ὅσο σεβαστὴ αἰσθάνεται τὴν παράδοσίν του, ἄλλο τόσο τὴ νιώθει σὰ στίβο ἐμπνευσης καὶ δράσης. Ἡ μνήμη του εἶναι πάντα ἐνεργητικὴ κ' ἀκούραστη. Γι' αὐτὸ κ' ὁ λαὸς μας ἀντιμετωπίζει κάθε κρίσιμον κάλεσμα τῆς ἱστορίας του παντόμορος καὶ παντοδύναμος.

Ἀπλὰ κ' ἀδιαφιλονίκητα εἶναι, λοιπόν, τὰ ὅσα παρουσιάζει ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Ἡ ἐθνικὴ μας παράδοσιν οὔτε νεκρὴ, οὔτε κ' ὑπόθεσις ξεπερασμένη εἶναι. Ἀφοῦ ὁ ἑλληνισμὸς τὴνε ζεῖ ἀδιάκοπα κ' ὑπεύθυνα, κρατώντας τὴν πάντα παρθενικὴ κ' ἀκέραιη. Οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ τὴν ἀνανεώνει. Κι' ἀκόμα μ' αὐτὴν καὶ μόνην ἀγωνίζεται καὶ μεγαλουργεῖ. Τὸ ὅτι συνήθος τὸ ἔθνος μας χαρίζει στὴν ἀνθρωπότητα κάτι πιὸ γενναῖο καὶ πιὸ ἀποφασιστικὸ παρὰ ἄλλοι λαοὶ σημαίνει πὼς ὁ δικὸς μας ὄπλισμός, πού εἶναι ἡ παράδοσίν μας, εἶν' ὁ σχετικὰ καλύτερος κ' ἀρτιώτερος.

Συνεπῶς, εἶναι καιρὸς πιά νὰ κοιτάξωμε τὸ θέμα τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης καὶ τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς μὲ σοδορότητα καὶ κατανόηση. Εἴτε τὸ θέλομε εἴτε ὄχι, ὁ λαὸς ἀνοίγει πάλιν μὲ τὴ θυσία του, ὅπως ἄλλοτε μὲ τὴ γλώσσα καὶ τὴ μουσά του, τὸ δρόμο τῶν κατευθύνσεων μας καὶ τῶν πετρωμένων μας. Αὐτοπροσφέρεται ὁ ἴδιος σὰν βῆθρον καὶ μᾶς ἀπλώνει τὴν ψυχὴ του, μ' ὅλο τὸ θαυματουργὸ της περιεχόμενον, σὰν μάθημα καὶ σὰν ἀφετηρία. Μᾶς καλεῖ νὰ περιμαζέψωμε τὴν ἀνθρωπιὰ μας καὶ ν' ἀνεδοῦμε μὲ

τῆ δύναμη τῆς καρδιάς μας τίς ἀπάτητες κορφές πού κέρδισαν τὰ παιδιά του μὲ τὸ αἷμα τους. Τίς κορφές πού ὕψωσαν σὰν τρόπαια κί' ὀρόσημα τῆς ἀδούλωτης ἀνθρώπινης ἀλήθειας. Αὐτὲς πού ἔζησαν τὴν ἀκατάλυτη ἑλληνικὴ ἰδέα σ' ὅλη τὴν τῆν τρανοσύνη καὶ δημιουργικότητα.

Ἐδῶ εἶναι πού καλεῖται ὁ λόγος νὰ δώσει τὴν παρουσία του. "Ἄν θέλει, βέβαια, νὰ γίνῃ καὶ τοῦτος θιώσιμος. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου σήμερα εἶναι ν' ἀδράξῃ τὰ ἠθικὰ σύνορα τοῦ Ἐθνους καὶ νὰ τὰ τραβήξῃ ὡς ἐκεῖ πού χύνεται ἡ μυρωμένη αἶρα τῶν καταπληκτικῶν ἔργων. Οἱ μορφές πού θὰ δώσει πρέπει νάνα ὁμολογῶς κί' ἰσάξιές τους. Προπαντὸς ὅμως πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἰκανότητα ἀξιοποίησης τῶν αἵματηρῶν μύθων καὶ τῶν τραγικῶν θυσιῶν πού κατάβαλε ὁ λαός μας σὰν σύνολο. "Ἄν ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ ρόλο του ἐτοῦτο ὁ λόγος εὐκόλα μπορεῖ νὰ κατηγορηθῇ γι' ἀδυναμία. Ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ ἔδειξε, τελευταία, τόση ἐπάρκεια, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιτρέψῃ τίποτε τὸ κίβδηλο καὶ πλαστογραφημένο — καμιὰ πνευματικὴ προδοσία. Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι καιρὸς ν' ἀγκαλιάσουν μὲ θερμὴ πίστη ὅλοι οἱ ἠθικὰ ἢ πνευματικὰ ὑπεύθυνοι τοῦ τόπου μας. Ἡ Παιδεία, εἰδικῶς, ἔχει καταθλιπτικὲς εὐθύνες ἐπὶ τοῦ προκειμένου. "Ἄν δὲν ἀποφασίσει νὰ σταθῇ δίπλα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἐθνους θὰ μείνῃ πίσω ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ δὲ θάχει τίποτε πιά νὰ μᾶς εἰπέι.

"Ὅ,τι προέχει, λοιπόν, σήμερα σὰν χρέος ὁλῶν μας εἶναι νὰ γυρίσουμε στοὺς ἑαυτοὺς μας, στὸ λαὸ μας, στὴν Ἑλλάδα...

Ὁ Λόγος ἔχει τὸ λόγο!

Φ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

P. Dikaios. Fifteen iron age vases in the Cyprus Museum, Reprinted from the Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 1937-39. pp. 132-144 pl. XXXIX—XL.

Εἰς τὴν νέαν του ταύτην μελέτην ὁ Π. Δίκαιος ἐξετάζει 15 ἀγγεῖα τῆς σιδηρᾶς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησε τὸ Κυπριακὸν Μοσεῖον κατὰ τὰ ἔτη 1937-39, ἀγνώστου ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον προελεύσεως. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα παρουσιάζουσι κατὰ τοῦτο ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ὅτι δεικνύουσι τὰς σχέσεις τῆς Κύπρου πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ὡς πρὸς τὴν εἰσοδοχὴν παρ' αὐτῶν στοιχείων πολιτισμοῦ εἰς τὴν νήσον.

Μεταξὺ τῶν δημοσιευομένων ἀγγείων περιλαμβάνεται καὶ ὁ περιφήμος ἀμφορεὺς ὁ δωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ σμηναγοῦ Ο''Brien Hubbard καὶ περὶ τοῦ ὁποίου εἶχε διαλάβῃ ὁ συγγραφεὺς εἰς ἄλλην μελέτην του πρό τιων ἐτῶν. Ἐνταῦθα συζητεῖ οὗτος ἰδίως χρονολογικὰς ἀποφύεις, περὶ τῶν ὁποίων εἶχε διατυπώσει διάφορον γνώμην ὁ Σουηδὸς ἀρχαιολόγος E. Gjerstad. Ὁ ἀμφορεὺς εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρων διὰ τὴν θρησκευτικὴν του παράστασιν. Πολὺ ἀξιόλογον εἶναι ὡσαύτως τὸ ὑπ' ἀρ. 4 ἀγγεῖον μὲ τὴν παράστασιν τῶν ταύρων ἐνθυμιζούσαν ἀναλόγους μυκηναϊκὰς παραστάσεις, ἰδίως τῶν περιφήμων ποτηριῶν τοῦ Βαφίου. Ἐπίσης πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἀγγεῖον ὑπ' ἀρ. 6 διὰ τὴν διάσωσιν ἐν αὐτῷ τῆς μυκηναϊκῆς παραδόσεως τῶν παραστάσεων ζῶων, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου διέλαβεν ὁ συγγραφεὺς εἰς ἰδιαίτερον μελέτην (βλ. κατωτέρω). Ἀκόμη περισσότερο ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ ἀγγεῖον ὑπ' ἀρ. 5 διὰ τὴν παράστασιν, τὴν ὁποῖαν ὁ συγγραφεὺς ἀναγνωρίζει μετὰ πλείστης πιθανότητος, ἂν μὴ δεβαιότητος, ὡς τὴν «πτόνιαν θηρῶν». Ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις καὶ εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητος. Καὶ εἰς ἄλλα ἀγγεῖα, πλὴν τούτων, παρατηρεῖται ὁ σύνδεσμος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ἂν καὶ κυπριακὴ ἐπεξεργασία εἰς αὐτὰ εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὴ.

Παρ' ὅλον ὅτι διὰ λόγους πολιτικοῦς ἡ Κύπρος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὴν γεωμετρικὴν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχαϊκῆς, ἦτο συνδεδεμένη περισσότερο πρὸς τὴν Ἀνατολὴν, εἶναι ἐν τούτοις ἰδιαιτέρας σημασίας τὸ ὅτι τὰ ἀγγεῖα τῆς εἴτε διασώζουσι τὴν μυκηναϊκὴν παράδοσιν, εἴτε παρουσιάζουσι ἐκδηλον τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, καὶ τοῦτο παρὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως τὸ ἀποτελεσμα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων ἐν Κύπρῳ, τὴν ὁποῖαν ἐπιβεβαίωσι καὶ ἡ μυθικὴ παράδοσις. Οὕτω τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης ἐμφανίζονται ἐν Κύπρῳ πολὺ πρὸ τῆς κλασσικῆς περιόδου, τοῦτο δ' εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας. Διότι εἶναι ἐν αὐτῷ πολὺ ὀλιγώτερα τὰ ἀνατολικά στοιχεῖα παρὰ τὴν πολιτικὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρον. Ἀλλὰ περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ ἐν Κύπρῳ διέλαβεν σχετικῶς ἐκτενῶς ὁ Π. Δίκαιος εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα πρό τινας χρόνους Ὁδηγὸν τοῦ Κυπριακοῦ Μοσεῖου σελ. 35 κ.έ. Ἐκεῖ εὐρίσκει ὁ ἐνδιαφερόμενος τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα καὶ δὲν ὑπάρχει

ανάγκη περί αὐτῶν νὰ γίνῃ ἐδῶ ἰδιαίτερος λόγος.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

P. Dikaios, Une coupe peinte de l'age du fer. Extrait des melanges Charles Picard. Presses Universitaires de France 1949. pp. 316-325

Ἡ μελέτη αὐτὴ εἶναι συναφῆς πρὸς τὴν ἀνωτέρω. Περιγράφει ἐκτενῶς τὸ ὑπ' ἀρ. 6 τῆς ἀνωτέρω μελέτης ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς χαρακτηρίζει ὡς κύλικα. Τοῦτο προέρχεται ἐκ Λάρνακος, φέρει δὲ γραπτὰς διακοσμήσεις ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐκ τῶν πλεόν ἐξαιρετικῶν τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς ἐν Κύπρῳ. Εἶναι αὐτὰ γεωμετρικὰ καὶ ναυοραλιστικὰ λεπτοτάτου χαρακτῆρος. Οἱ δὲ χρόνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ ἀγγεῖον εἶναι τῆς περιόδου τοῦ σιδήρου τῆς καλουμένης «ἐλληνοφαινικῆς» καὶ φέρει φανερά ἴχνη τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως. Παρ' ὅλον τοῦτο ὅμως ἡ διάταξις τῆς ζωφόρου καὶ ἄλλα στοιχεῖα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν διακόσμησιν εἶναι ὀντικής προελεύσεως κατὰ τὸν συγγραφέα. Λεπτομερῶς ἀναλύει οὗτος τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀγγείου ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς καὶ τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως, ἰδίᾳ δὲ τῆς κορινθιακῆς καὶ τῆς ροδιακῆς. Τὸ ἀγγεῖον προέρχεται ἐκ τοῦ τέλους τοῦ 7ου ἢ ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰῶνος π.Χ. Περὶ τῆς σχέσεως τῆς κυπριακῆς ἀγγειοπλαστικῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, κατὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον, ἀναφέρομεν δι' ὀλίγων ἀνωτέρω.

Ἀμφοτέρας τὰς μελέτας, αὐτὴν καὶ τὴν ἀνωτέρω, διακρίνει ἡ γνωστὴ μεθοδικότης καὶ πειστικότης, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὰς ἐργασίας τοῦ Π. Δικαίου ἐν γένει. Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες εἰς ἀμφοτέρας τὰς μελέτας καὶ τὰ σχεδιασμοὶ τοῦ Α. Διαμαντῆ εἰς τὴν δευτέραν πολὺ καλαί.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

The Swedish Cyprus Expedition vol. IV, part 2 The Cypro-geometric, Cypro-archaic and Cypro-classical periods by Binar Gjerstad. The Swedish Cyprus Expedition. Stockholm 1948 pp. XL+543+Fig. LXXVII.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ νέου τόμου τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς Σουηδικῆς εἰς Κύπρον Ἀποστολῆς συγγραφέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς E. Gjerstad ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὸν γεγονός διὰ τὴν περὶ Κύπρου ἐπιστήμην. Σπανίως δημοσίευσις ἐπιστημονικοῦ ἔργου εἶχε τόσην σημασίαν διὰ τὴν ἐπιστήμην ὅσην ἡ ἔκδοσις τοῦ μνημειώδους ἔργου τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἡ ὁ-

ποία ἤρχισε πρὸ τικῶν ἐτῶν, ἐκδοθέντων ἤδη πρὸ ἐτῶν 3 τόμων κειμένου καὶ 3 τόμων πινάκων. Ἄλλ' ὁ νέος τόμος — τὴν πραγματικότητα τὸ δεύτερον μόνον μέρος τοῦτου — ὁ ὁποῖος ἐκυκλοφόρησε πρὸ ἔτους καὶ πλεόν, ἀποτελεῖ τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον μέρος τοῦ ὅλου ἔργου, διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν σημαντικώτεραν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Κύπρου. Ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται λεπτομερῶς τὰ πορίσματα τῶν γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα εἶχον ἐκτεθεῖ μετὰ λεπτολόγου ἀκρίβειας εἰς τοὺς ἐκδοθέντας προηγουμένως τόμους. Λόγω τῆς φαισεῶς καὶ τοῦ περιεχομένου του τὸ ἐκδοθὲν δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἀναγινώσκεται παρ' ὅλον τὸν ὄγκον του καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἐν αὐτῷ συζητούμενων ἀπόψεων καὶ ζητημάτων με πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἄνεσιν. Πᾶν ζήτημα ἀρχαιολογικὸν καὶ ἱστορικὸν τῶν περιόδων κυπρογεωμετρικῆς, κυπροαρχαϊκῆς καὶ κυπροκλασσικῆς, ἐξοιχοῦται μετὰ ἀκρίβειας, νέαι ἀπόψεις σημαντικώταται συζητοῦνται καὶ τὰ πορίσματα διαπιστώνονται δι' ἀκαταμάχητων ἐπιχειρημάτων. Διὰ τῆς ὅλης ἐργασίας τόσον τοῦ τόμου τοῦτου ὅσον καὶ τῶν, μελλόντων νὰ ἐκδοθῶσι, πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ, πρώτου καὶ τρίτου μέρους, θὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν πλήρως αἱ περίοδοι τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς ἱστορίας, αἱ ὁποῖαι ἀτυχῶς εἶχον πολὺ ἀδικηθῆ ὑπὸ τοῦ μ. George Hill εἰς τὸ μεγάλο ἔργον του *A History of Cyprus I*, τὸ ὁποῖον εἶχε περιορίσει τὴν ἐξέτασιν ἰδίως τῶν τριῶν περιόδων, τῶν περιεχομένων εἰς τὸν τόμον τοῦτον τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς, εἰς ὄλ' γας μόνον σελίδας.

Εἰς τὴν παρούσαν ἐπιθεώρησιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγραφῶσι λεπτομερῶς πάντα τὰ ἐν τῷ ἔργῳ ἀναγραφόμενα προβλήματα καὶ αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λύσεις, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον αὐτὰ νὰ συζητηθῶσι. Θὰ ἀπῆτι ὁ τρόπος οὗτος μακροτάτην ἔκθεσιν ἔξω τῶν ὁρίων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ περιοδικοῦ τοῦτου. Διὰ τοῦτο τὰ πράγματα θὰ ἐκτεθῶσι πολὺ ἀδρομερῶς. Γενικὰ ὅμως πρέπει νὰ τοισηθῇ ὅτι ἡ ἐξέτασις τῶν διαφόρων ζητημάτων ἐν τῷ ἔργῳ γίνεται με λίαν συστηματικὸν τρόπον. Πρῶτον ἀναπτύσσεται ἐν ἀρχῇ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἱερῶν τῶν εὐρεθέντων εἰς διαφόρους ἀρχαίας πόλεις καὶ τοποθεσίας τῆς νήσου, ἔπειτα δὲ τῶν ἰδιωτικῶν κατοικιῶν, ὧν κατ' ἐξοχὴν δείγμα τὸ περίφημον ἀνάκτορον τοῦ Βουνοῦ με τὰς διαφόρους περιόδους οἰκοδομῆς αὐτοῦ

καί τὰς ποικίλας ἐν αὐτῷ ἐπιδράσεις ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐν τέλει δὲ τῶν τάφων, τῶν ὁποίων τινὲς βασιλικοὶ εἶναι ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ὅλης ἀπόψεως τῆς ζωῆς ἐν Κύπρῳ. Ὡς δευτέρον θέμα ἐξετάζεται ἡ ἀγγειοπλαστικὴ μετὰ πολλῆς λεπτολογίας καὶ κατατάσσονται τὰ ἔργα ἐπὶ τῆ βάσει κυρίως προγενεστέρως διατυπωθεισῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφέως. Ἡ λεπτολόγος αὕτη ἔρευνα εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτος, διότι μέσα ἀπὸ τὸ τεράστιον πλῆθος τῶν εὐρημάτων κατῶρθωσεν ὁ συγγραφεὺς νὰ διακρίνῃ τοὺς διαφόρους τύπους τῶν ἀγγείων καὶ νὰ κάμῃ λεπτομερεστάτην κατάταξιν αὐτῶν. Μὲ ἀνάλογον ἐπιτυχίαν ἐξετάζεται τρίτον ἡ γλυπτικὴ καὶ χωρίζονται αἱ διάφοροι περίοδοι αὐτῆς ἐπὶ τῆ βάσει τῶν διαφόρων τύπων τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπὶ αὐτῆς ἐπιδράσεων. Τέταρτον ἐρευνῶνται τὰ ἐκ ποικίλης ὕλης προϊόντα τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς βιοτεχνίας, τὰ ὁποῖα ἐνέχουσι μεγίστην σημασίαν διὰ τὸν ἐν γένει βίον τῶν ἀρχαίων Κυπρίων. Τὰ χρονολογικὰ ζητήματα (σχετικῆ καὶ ἀπόλυτος χρονολογία) τὰ συνδεόμενα πρὸς τὰς τρεῖς ταύτας περιόδους ἀναλύονται εἰς ἰδιαίτερα κεφάλαια.

Ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ περὶ ἐξωτερικῶν σχέσεων τμῆμα τοῦ ἔργου σ. 226—420, εἰς τὸ ὅποιον ἐξετάζονται αἱ σχέσεις τῆς Κύπρου μετὰ τῶν γειτονικῶν καὶ τῶν ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς βιοτεχνίας. Ἡ ἔρευνα τῶν προβλημάτων τοῦ θέματος τούτου εἶναι μοναδικὴ καὶ λίαν ἐξονυχιστικὴ, ἀνατρέπει δὲ ἐντελῶς ἰσχυρούσας μέχρι σήμερον ἀπόψεις ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Κύπρου πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. Οὐδέποτε προηγουμένως ἠρευνήθησαν με τοιοῦτο πνεῦμα αἱ σχέσεις αὐταὶ καὶ οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις εἰς τοὺς πολιτισμοὺς τῆς Κύπρου καὶ τῶν περιβαλλουσῶν αὐτῶν χωρῶν. Ὁ συγγραφεὺς εἶχε τὸ προνόμιον νὰ περιέλθῃ τὰς γύρω χώρας καὶ νὰ προβῇ εἰς ἐρεῖνας ἐν αὐταῖς καὶ νὰ μελετήσῃ τὰ μυσεῖα τῶν μετὰ πολλῆς προσοχῆς, οὕτω δὲ κατέληξεν εἰς ἀδιαμφισβήτητα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι τὸν ἀρχαῖον, κυπριακὸν πολιτισμὸν πολὺ περιεσσότερον ἐξελιγμένον ἢ ὅσον ἔθεωρεῖτο, καὶ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχαῖον ἐν γένει πολιτισμὸν ἄρκετὰ μεγάλην, ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἔθεωρεῖτο ὅτι οὗτος σχεδὸν οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔσχεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ

διαμόρφωσιν τοῦ ἐν γένει ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Μέχρι σήμερον ἐσυνηθίσαμεν νὰ θεωροῦμεν ὅτι ἡ Κύπρος ἐδέχτο μόνον καὶ δὲν προσέφερε τίποτε, ἡ δ' ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς συνίστατο εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ὡς ἐκ τῆς ἀφομοιώσεως ποικίλων στοιχείων προερχομένων ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς τῶν διαφόρων περὶ αὐτὴν χωρῶν ἐπιδράσεως. Ὁ ἀρχαῖος κυπριακὸς πολιτισμὸς ἐκρίνετο μὲν ὡς ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἔθεωρεῖτο ἀπλῶς ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ συγκερασμοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τούτων ἐπιδράσεων καὶ τοῦ παλαιοῦ κυπριακοῦ στοιχείου. Ὁ «κύπριος χαρακτήρ» εἶναι πάντως ἀναμφισβήτητος. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως ἔδωκεν ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὰ παλαιὰ κυπριακὰ στοιχεία, τὰ ὁποῖα ἀφελονται εἰς τοὺς Ἑτεοκυπρίους. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναλύει αὐτὸν ἀπὸ ἀπόψεως τῆς τέχνης λεπτομερῶς, θεωρεῖ δὲ τὴν ἀρχαίαν περίοδον, καθ' ἣν οὗτος ἀναπτύσσεται, ὡς τὸ κορυφωμα τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης ἐν Κύπρῳ.

Ἰδιαίτερος ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς ἐπιδράσεως τῆς κυπριακῆς γλυπτικῆς ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἡ σημασία ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τῆς Κύπρου ὡς μεταξιμοῦ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἀναμφισβήτητως ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ κυπριακὰ ἔργα τέχνης διεδίδοντο πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς νήσου, ἀφθονία δὲ τοιούτων εὐρημάτων διαπιστοῦται ἰδίᾳ εἰς πλείστας ἑλληνικὰς νήσους. Ὁ παρατιθέμενος χάρτης εἶναι πρὸς τοῦτο πολὺ διαφωτιστικὸς. Ἐξαιρετικὸν δ' ἐνδιαφέρον παρουσιάζουσι αἱ γινόμεναι διαπιστώσεις ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ρόδου καὶ τῆς Σάμου, ἰδίως τῆς τελευταίας, τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Οὗτω γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἀν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς εἰς τὴν προηγηθεῖσαν κυπριακὴν, ἂν καὶ δὲν παραγνωρίζεται ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις τῆς ἰωνικῆς τέχνης ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κυπριακῆς. Οὕτω ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι σχέσεις τῆς Κύπρου πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εἶναι σχέσεις ὄχι μόνον οἰκονομικῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ σχέσεις πολιτισμοῦ με ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν. Νέον συνεπὲς ἐπιστημονικὸν φῶς χύνεται εἰς τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀρχαίου κυπριακοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ τόμου ἀποτελεῖ ἡ ἱστορικὴ ἐπιθεώρησις τῶν ἐξεταζομένων περιόδων. Ἡ χρῆσις τῶν πηγῶν

έν αὐτῇ, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, εἶναι πλουσιωτάτη — αἱ ἐργασίαι Κυπρίων ἐπιστημόνων μεταξύ πληθώρας ἄλλων τυγχάνουσι πολλῆς μνείας, τὰ δὲ συναγόμενα πορίσματα εἶναι προϊόν ἀντικειμενικῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Προβλήματα ἱστορικά τῶν περιόδων τούτων ἀντικρίζονται, καὶ νέαι ἀπόψεις πρὸς λύσιν τούτων προτείνονται. Τιοιουτοτρόπως τὸ ὅλον ἔργον ξεπερνᾷ τὰ καθαρῶς ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἀποκτᾷ ἀκόμη περισσοτέραν σημασίαν ὡς ἐκ τούτου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Κύπρου, ἀποτελεῖ δὲ τὴν πλουσιωτέραν καὶ ἀκριβεστέραν διαπραγματέυσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδων, ἢ ὅποια ἐγένετο μέχρι σήμερον. Ἴσως τινὲς τῶν ἐκτιθεμένων ἀπόψεων, τῶσαν τῶν ἀρχαιολογικῶν ὄσων καὶ τῶν ἱστορικῶν, νὰ προκαλέσωσιν ἀντιρρήσεις ἄλλων. Ἄλλὰ παρ' ὅλον τοῦτο ἡ δημιουργία τοῦ *Griech* καὶ τῶν λοιπῶν συνεργατῶν τῶν θὰ μείνῃ κολοσσιαία, τὸ δὲ ἔργον τῶν θὰ εἶναι ἐπὶ μακροτάτους χρόνους τὸ μνημειῶδες καὶ βασικὸν ἔργον διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας Κύπρου. Μετ' αὐξούσης ἀνυπομονήσεως θὰ ἀναμένωμεν τὴν ἐκδοσιν τοῦ *Iou* καὶ τοῦ *Zou* μέρους τοῦ τελευταίου τούτου τόμου, τὰ ὅποια καὶ θὰ κλείσωσι τὸ ὅλον ἔργον.

Πρὶν τερματίσω ὅμως τὴν παρούσαν ἐπιθεώρησιν, δὲν θὰ πρέπει νὰ παραλίπω νὰ ἀναφέρω τὰς βιβλιογραφικὰς σημειώσεις περὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Κύπρου συγγραφείσας ὑπὸ *W. Schwaebler* καὶ τὴν γενικὴν βιβλιογραφίαν συγγραφείσαν ὑπὸ *E. Kos* καὶ αἱ ὅποια εἶναι λίαν βοηθητικαὶ τοῦ μελετητοῦ, παρατίθενται δὲ μετὰ τὸ κείμενον. Ὡσαύτως πρέπει νὰ γίνῃ εὐφημος μνεῖα τοῦ πληρεστάτου εὐρητηρίου τοῦ ὅλου τόμου τοῦ δημοσιευμένου μετὰ τὰς βιβλιογραφίας. Εἶναι τοῦτο λίαν ἐξυπηρετικὸν πρὸς εὐκόλον χρῆσιν τοῦ ἔργου. Οἱ πίνακες τῶν τύπων τῶν ἀγγείων σχεδιασθέντες ὑπὸ *Br. Milleberg* καὶ δημοσιευόμενοι εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου, ὡς καὶ οἱ ἐκτὸς κειμένου πίνακες (I—LVIII) γλυπτικῆς καὶ τὰ σχεδιογραφήματα κοσμοῦσιν ἰδιαίτερος τὸν ἐκδοθέντα τόμον, ὡς καὶ τοὺς προηγουμένους ἄλλα ἀνάλογα, διαφωτίζουσι δὲ λίαν ἐπαρκῶς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἔκθεσιν τῶν πραγμάτων, ὥστε οὐδὲν νὰ παραλείπεται, τὸ ὅποion νὰ ἠδύνατο νὰ ἀφῆνε καὶ τὰ ἐλάχιστα κενά. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀξίος τῶν θερμοτάτων συγχαρητηρίων διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν δημιουργίαν του, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κύπρος θὰ τὸν εὐγνωμονῇ.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Θις Ἄλδεις : Ὁ Λόχος τῶν Ἀπατημένων (Εὐθυμογραφήματα). Λευκωσία, 1949.

Ὁ κ. Κ. Λαβίθης — αὐτὸ εἶναι τὸ πραγματικὸν ὄνομα τοῦ Θις Ἄλδεις — εἶναι γνωστὸς στὴν κυπριακὴ λογοτεχνία καὶ δημοσιογραφία ἀπὸ καιρῶ. Καὶ ποιήματα μᾶς ἔδωσε, καὶ διηγήματα, καὶ χρονογραφήματα — χωρὶς ποτὲ ν' ἀπογοητεύσει. Τῆ δουλειᾷ του πάντα τὴ φρόντισε μὲ πολλὴ εὐσυνειδησία καὶ συστημα. Ἐνας πόνος δὲ ποῦ φαίνεται νὰ νοιώθει γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου καὶ κάποια ἀσφαλῶς δόση ἐμφυτοῦ πessiμισμού τὸν ὤθησαν, ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα, στὴ σάτιρα. Γι' αὐτὸ κ' ὄτι γενικὰ ἔγραψεν ὡς τώρα ἔχει τὴ χιουμοριστικὴ σφραγίδα.

Τὸ εὐθυμογράφημα, σὰν εἶδος λόγου, δὲν εἶναι, δέβαια, καθόλου εὐκόλο. Προϋποθέτει ἐμπνεύσεις πρωτότυπες καὶ βγαλμένες κατ' εὐθείαν μέσα ἀπ' τὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι προικισμένο μὲ τὴν τέχνη ποῦ χαρίζει τὸ γέλιο καὶ τὴν ἰκανότητα ποῦ ἀπρῶχνει πρὸς κάποια φιλοσοφικὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν προβλημάτων του· ἀπαιτεῖ ὕψος ποῦ διαρκῶς νὰ συγκρατεῖ κ' ἀφήγηση διαθιμισμένη μ' ἀπρόοπτα κ' ἐξυπνα ἐπεισόδια.

Τὸ χρονογράφημα, ποῦ ὁ μ. Νιρβάνας χαρακτηριστικὰ τὸ ὠρίσε σὰν φιλοσοφία τοῦ λεπτοῦ καὶ τοῦ δευτερολέπτου, ἴσως νὰ γράφεται πιὸ εὐκόλα παρὰ τὸ εὐθυμογράφημα. Γιατὶ τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶναι χρονογράφημα καὶ κάτι παραπάνω.

Ὁ κ. Κ. Λαβίθης, μὲ τὸ «Λόχο τῶν Ἀπατημένων», ἔδωσε κάτι τὸ ἀξιόλογο — γιὰ τὴν Κύπρο τοῦλάχιστο. Ἴσως, ὠρες-ὠρες, τὸ ὕψος του νὰ γίνεταί κάπως ξηρό. Ἴσως, ἀκόμα, μερικὲς ἀχρείαστες λεπτομέρειες ν' ἀδυνατίζουν τὴν περιγραφή. Ἡ πηγαία του, ὅμως, ἐμπνευση καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο ταλέντο του δημιουργοῦ, μέσα στὶς 70 σελίδες τῶν δώδεκα εὐθυμογραφημάτων του, ἀτμόσφαιρα τέτια, ποῦ παρέχει στὸν ἀναγνώστη εὐκαιρίες ἐσωτερικῆς ἀπόλαυσης καὶ χάρας.

Τοὺς ἥρωές του, ὅσο καὶ νὰ τοὺς σαρκάζει ὁ κ. Λ., τοὺς ἀγαπᾷ. Δὲν τοὺς σατιρίζει γιὰ νὰ τοὺς ἐξευτελίσει. Συγκεντρώνει προσεκτικὰ τὶς ἀδυναμίες τους, μὲ ὑπολογισμό, τολμᾷ νὰ πῶ, ψυχολογικὴ δύναμη, καὶ τὶς ξεδιπλώνει μὲ πολλὴ χάρη καὶ κατανόηση. Ἐκεῖ ποῦ σπᾶει κέφι καεὶς εἶναι μὲ τὴν κουτοπονηρία τῶν ἥρων. Τὸ ὄλο διβλίο εἶναι, πάντως, διαποτισμένο μ' ἕνα λεπτὸ ἄρωμα ἀνθρωπιᾶς, ποῦ δὲν ἀφήνει τὸν ἀναγνώστη ἀσυγκίνητο.

Βέβαια τὰ θέματα τοῦ «Λόχου τῶν Ἀπατημένων» ἔχουν στενὸ καὶ καθορισμένον κύκλο (τὰ ἔργα καὶ τὶς ἡμέρες τῶν Κυπρίων φαντάρων τοῦ τελευταίου πολέμου στὴν Αἴγυπτο). Ὅ,τι ὅμως σατιρίζει ἢ σαρκάζει ὁ κ. Θῆς Ἄλβις εἶναι πάντα πολὺ ἀληθινὸ κ' ἀνθρώπινο, ὅσο ἀκριβῶς καί... κυπριώτικο.

Ὁ «Λόχος τῶν ἀπατημένων» μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόκλιμα γιὰ τὴν Κυπριακὴ εὐθυμογραφία.

Φ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Τὰ Θέατρα

Στὸ Θέατρον Ἀλίκης ὁ θίασος Κώστα Μουσούρη ἀνέβασε μὲ τὴ σκηνοθεσία τοῦ νέου σκηνοθέτη Ἀλέξη Σολωμοῦ, τὸ ἔργο τῶν Ρούθ καὶ Αὐγούστου Γκέτς «Ἡ Κληρονομία», ποὺ παίχθηκε τόσο στὸ Μπρόντουαϊ δσο καὶ στὸ Λονδίνο μὲ τεραστία ἐπιτυχία. Τὸ ἔργο εἶναι διασκευὴ ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα «Πλατεία Οὐάσιγκτων» τοῦ Χένρυ Τζαίημς. Ἐχω πάντα ἐπιφυλάξεις γιὰ τὶς διασκευὲς ἔργων ποὺ εἶναι γραμμένα γιὰ μυθιστορήματα. Ὅσα εἶδα ἐπρόδιδαν τὸ πρωτότυπο. Μὰ πρέπει ν' ἀναθεωρήσω τώρα τὶς ἀντιρρήσεις μου. Ποτὲ ἄλλοτε δραματικὸς συγγραφέας δὲν μπῆκε τόσο βαθεῖα μέσα στὴ ψυχὴ τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος ποὺ διεσκεύασε ὅσο οἱ Γκέτς καὶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἀπεδόθησαν τόσο πλαστικὰ καὶ τόσο ζωντανὰ στὴ σκηνὴ τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ μυθιστοριογράφου.

Ἡ πλοῦσια ἀλλὰ ἀδέξια καὶ δειλὴ κόρη, ποὺ μεγαλώνει μὲ τὸ σύμπλεγμα τῆς κατωτερότητας ἀπέναντι στὴν ὥραϊα νεκρὴ μητέρα της, «τὴν ὑπέροχη γυναῖκα», καὶ στὴν περιφρόνηση τοῦ πατέρα της, ποὺ θλίπεται νὰ διαφεύδονται οἱ ἐλπίδες του ὅτι ἴσως θὰ μπορούσε ἡ κόρη του μιὰ μέρα νὰ μοιάσει τῆς μητέρας της, εἶναι μιὰ ὥραϊα διαγραφή ἐνὸς δυνατοῦ δραματικοῦ χαρακτήρα. Κι' ὅταν ἡ ἀδέξια κοπέλα νοιώσει ἀργότερα τὸ μεγάλον ἔρωτα, τὸ μοναδικὸ τῆς ζωῆς της καὶ συναντήσει τὴν ἀρνηση τοῦ πατέρα της γιὰ τὸ γάμον της αὐτὸν τότε ἡ Κάθριν θὰ βγεῖ πια ἀπὸ τὴν ταπεινοσύνη της καὶ τὴ δειλία της καὶ θὰ γίνῃ τὸ ἴδιο σκληρὴ ὅπως καὶ κείνοι ποὺ τὴν ταπεινώσαν καὶ τὴν περιφρόνησαν. Θὰ γίνῃ ὁ ἐκδικητὴς γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ δὲν τὴν ἄφησαν ν' ἀπολαύσει.

Ὁ Μουσούρης σὰν πατέρας καὶ ἡ Ἑλλη Λαμπέτη στὸ ρόλο τῆς κόρης ἔδω-

σαν τὸ ἅπαντο τῆς τέχνης τους καὶ πλάι τους ἡ Παίτατζη σὰν θεῖα κ' ὁ Δημόπουλος στὸ ρόλο τοῦ προικοθήρα, στάθηκαν ἀσφογι καὶ συνετέλεσαν μαζί τὶς Ἀθηνᾶ Μιχαηλίδου, Χατζηπαργύρη καὶ Λαλοπούλου στὸ νὰ δοθῇ μιὰ θαυμασία παράσταση.

Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαινιάσει φέτος τὸ σύστημα τοῦ ἐναλλαγσομένου δραματολογίου κάθε ἐβδομάδα. Ἐτσι παράλληλα μὲ τὰ νέα ἔργα ποὺ θ' ἀνεβάσει, θὰ παρελάσουν ὅλα τὰ ἔργα ἐκείνα ποὺ σημείωσαν στὰ περασμένα χρόνια μεγάλῃ ἐπιτυχία. Τὸ κατὰ ἐβδομάδα ἐναλλασσόμενο πρόγραμμα θάναί ἕνα προσωρινὸ στάδιο, ἕως ὅτου μπορέσει νὰ καθιερώσει συχνότερες ἀλλαγές, ποὺ λόγοι τεχνικοὶ δὲν τὸ ἐπιτρέπουν γιὰ τὴν ὥρα. Ἐτσι τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο ἄρχισε τὶς χειμερινὲς παραστάσεις του μὲ τὴν κωμωδία τοῦ Μαριβῆ «Τὸ παιχνίδι τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς τύχης». Παράλληλα, ἕνα ἄλλο τμῆμα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἄρχισε στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Πειραιῶς μὲ τὸν «Παπαφέσσα» τοῦ Σπύρου Μελά. Ἐπειτα ἀκολούθησαν στὸ Βασιλικὸ Θέατρο τὰ ἔργα «Συρρανοὶ ντὲ Μπερζεράκ» τοῦ Ρωσάιν, ποὺ ἦταν ἡ μεγάλῃ ἐπιτυχία τοῦ Δ. Μυράτ καὶ τὸ «Φυντανάκι» τοῦ Παντελῆ Χόρν. Ἐνῶ στὸ Δημοτικὸ Πειραιῶς ἐπαναλήφθηκε ἡ «Στέλλα Βιολάντη» τοῦ Ξενοπούλου.

Ὁ θίασος Λογοθετίδη στὸ «Κεντρικὸ» ἀνέβασε μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχία τὴν παλιὰ κωμωδία τοῦ Ξενοπούλου «Πολυγαμία». Οἱ θεατὲς ἀπεθέωσαν τὸ συγγραφέα ποὺ παρακολούθησε τὴν πρεμιέρα τοῦ ἔργου του.

Στὸ «Ρέξ» ὅπου μετέφερε φέτο τὴ σκηνὴ του τὸ «Θέατρο Τέχνης» τοῦ Κούν, ἀνέβασε ὡς πρῶτο ἔργο τὸ «Χαμόγελο τῆς Τζοκόντας» τοῦ Ἀλιτους Χάξλεϋ. Στους πρῶτους ρόλους οἱ Γ. Παπάς, Μελίνα Μερκούρη, Καλλέργης, Μεταξά κ.ά.

Οἱ Ἐκθέσεις

Στὴν αἴθουσα Ζαχαρίου ὁ γνωστὸς ζωγράφος Μπραέας ἐκθέτει 62 τοπία του ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν Ὑδρα. Ἐτσι τουλάχιστο λέει ὁ κατάλογος τῶν ἔργων, γιὰτὶ ἡ ἀτμόσφαιρά τους καθὲ ἄλλο παρὰ Ἑλληνικὴ εἶναι. Θυμίζει Παρίσι! Αὐτὰ κατορθῶνει ὁ κακὸς ἰμπρεσιονισμὸς, ποὺ ἐκμηδενίζει τοὺς ὄγκους καὶ ἀναλύει τὸ φῶς γιὰ νὰ δημιουργήσει δῆθεν ἀτμόσφαιρα καὶ βάθος. Αὐτὴ ἡ τρίτη διάσταση κάνει πολλὰ κακὰ τέλος πάντων στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ διαύγεια τῆς ἀτμόσφαιρας προκαλεῖ ὀφθαλμαπάτες τέτοιες ποὺ νὰ νομίζεις ὅτι τὸ

άντικρυνό δουνό βρίσκεται σέ μισήσ ώρας απόσταση από τὸ δέντρο τοῦ πρώτου πλάνου, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀπέχει ἔξη ὥρες! Βάζουμε λοιπὸν ὀμίχλες καὶ ὑγρασία γιὰ νὰ δείξουμε τὸ βάθος καὶ τὴν ἀπόσταση καὶ τὰ καταφέρνουμε ἔτσι ν' ἀντιγράψουμε ἠλιόλουστα νησιά τοῦ Αἰγαίου ποῦ λάμπουν σὰ διαμαντόπετρες καὶ νὰ θυμίζουμε θαρινὲς θάλασσες καὶ ὀμιχλισμένα τοπία.

Ὁ ζωγράφος μας δὲ μπόρεσε νὰ δεῖ τίποτε ἀπὸ τὴ Ρόδο, τὴ μεσαιωνικὴ π.χ. πόλη μὲ τὴ θαυμάσια ἀρχιτεκτονικὴ της, ὅπου κάθε κομμάτι της εἶναι κί' ἓνα ἔργο τέχνης ποῦ λάμπει σὰ σμάλτο στὸν πεντακάθαρο οὐρανὸ της, οὔτε ἀπὸ τὴν Τούρκικη συνοικία της μὲ τὰ τζαμιά καὶ τὶς θρύσες της ἢ τὴν Ἑβραϊκὴ μὲ τὶς χαρακτηριστικὲς καμάρες καὶ στοῆς της, στολισμένες μὲ τὶς πάντα ὀλάνθιστες μπουκαμβίλιες καὶ ποῦ τόσο χρῶμα δίνουν σὸ τοπίο. Μιά ἀπόπειρα τοῦ καλλιτέχνη ν' ἀποδόσει τὸ περίφημο Καστέλλο τῶν Ἱπποτῶν ἔμεινε μόνον πρόθεση χωρὶς εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα. Μόνον στὴν «Ἀκρόπολη» τῆς Λίνδου μπόρεσε κάπως νὰ δείξει τὸ μεσογειακὸ φῶς ποῦ τόσο λείπει ἀπὸ τ' ἄλλα κομμάτια του, καθὼς καὶ στὰ δύο τοπία του ἀπὸ τὸ «Νησί τῶν σφουγγαράδων», τὴν Κάλυκον, ὅπου ὑπάρχει πραγματικὸ Ἑλληνικὸ φῶς.

—Στὸ Ζάππειο ἡ Μαρίνα Χαϊκάλη ἐκθέτει 62 λάδια, 5 τέμπρες καὶ 5 ἀκουαρέλλες, μὲ προσωπογραφίες, τοπία, νεκρὲς φύσεις καὶ λουλούδια.

Ὅλα εἶναι ἄξια μεγάλης προσοχῆς καὶ δείχνουν τὴν εὐσυνειδησία καὶ τὴ γυναικεία χάρη μὲ τὴν ὁποία ζωγραφίζει τὰ ἔργα της, ἔστω καὶ μὲ τὸ συντηρητικὸ τρόπο ποῦ ἀποδίδει τ' ἀντικείμενα. Ἀπὸ τὶς προσωπογραφίες της ξεχωρίζουν ἡ αὐτοπροσωπογραφία της καμωμένη στὸ ὕπαιθρο καὶ τὸ πορτραῖτο τοῦ Στράτη Μυριβήλη. Μερικά τοπία της ἔχουν καὶ ἐλευθερία στὸ σχέδιο καὶ εὐκολία ἀποδόσεως τῆς ἱμπρεσιονιστικῆς της ψυχροσυνθέσεως. Ἐκεῖ ὅμως ποῦ πραγματικά ἐξέχει εἶναι τὰ λουλούδια της γιὰ τὴν τόλημ ποῦ δείχνει στὸ σχέδιο καὶ στὸ χρῶμα. Τὸ θαυμάσιο κόκκινον τῶν γερανίων της δὲν ἀπαντάται εὐκόλα στὰ ἔργα ἄλλων ζωγράφων.

—Σ' ἄλλη αἴθουσα τοῦ Ζαππειοῦ ὁ ζωγράφος Π. Παντελάκης ἐκθέτει 216 ἔργα του (λάδια, παστέλ, ἀκουαρέλλες, μινιατούρες καὶ σχέδια). Δυὸ λάδια του ἀπὸ τὴν Ὑδρα ἔχουν πολλὲς ἀρετὲς ἄν καὶ τοὺς λείπει τὸ Ἑλληνικὸ φῶς. Ὁ καλλιτέχνης φαίνεται ὅτι ἀκόμα δὲ μπόρεσε ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ Παρισινὸ

τοπίο, ὅπου ἔκανε τὶς σπουδὲς του. Ἡ προτίμησις τοῦ ζωγράφου στὴ μικρογραφία εἶναι καταφανὴς τόσο στὶς μικρὲς ἀκουαρέλλες του ὅσο καὶ στὰ μικροσκοπικά λάδια του μὲ τοπία ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὴ Μύκονο καὶ τὸ Παρίσι.

—Στὴν ἴδια αἴθουσα ἐκθέτει 17 ἔργα του ὁ γλύπτης Ε. Βαθούρης. Τὸν καλλιτέχνη ἐλκύουν περισσότερο τὰ κατοικίδια ζῶα — εἰδικότητα μᾶλλον σπάνια στὴν Ἑλλάδα. Ἡ «κασσοῦφα» γάτα εἶναι ἓνα κομμάτι πολὺ χαρακτηριστικόν.

—Στὸν «Παρνασσὸς» ὁ γνωστὸς ζωγράφος Μπουζιάνης ἐκθέτει μιά σειρά παλαιῶν ἔργων του. Ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῶμε περισσότερο σήμερα γιὰ τὴν ἐκθεση τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ζωγράφου. Στὸ προσεχὲς ἐλπίζουμε νὰ μπορέσουμε νὰ δώσουμε μιά πλατύτερη ἀνάλυση.

Διάφορα Νέα

Στὸ ξενοδοχεῖον «Θεοξένεια» τῆς Κηφισιάς γιορτάστηκε ἡ 90ετηρίδα τοῦ ποιητῆ Δροσίνη. Γιὰ τὸ ἔργο του μίλησε ὁ Ἅγιος Θέρος (Σπ. Θεοδωρόπουλος), καὶ ὁ Γ. Δελῆς καὶ ἡ Μυρτιώτισσα ἀπάγγειλαν ποιήματά τους ἀφιερωμένα στὸ Δροσίνη. Ἐπίσης ἀπαγγέλληκαν ποιήματα τοῦ Δροσίνη, καὶ ἡ Ζωὴ Βλαχοπούλου τραγούδησε μελοποιημένα τραγούδια τοῦ ποιητῆ, ἐνῶ ἡ Χωροῦδια Κηφισιάς τραγούδησε τὴν «Ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά». Πολλοὶ φίλοι τοῦ Δροσίνη τὸν ἐπεσκέφθησαν ἔπειτα στὸ σπίτι του.

—Ἡ Ἑλληνικὴ Ἑταιρία Λογοτεχνῶν γιόρτασε τὴν ἐθνικὴν ἐπέτειο τῆς 28ης Ὀκτωβρίου στὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν μὲ ὀμιλητὲς τὸν Ὑπουργὸ τῆς Παιδείας κ. Τσάτσο, καὶ τοὺς κ.κ. Μυριβήλη καὶ Περάνθη. Ἀπαγγέλληκαν ποιήματα.

—Στὸν «Ὀρφέα», ὅπου φέτο θὰ διδονται οἱ Συμφωνικὲς Συναυλίες τῆς Κυριακῆς, ἡ Κρατικὴ Ὀρχήστρα μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Φ. Οἰκονομίδη ἄρχισε στὶς 30 Ὀκτωβρίου τὶς Συναυλίες της μὲ τὸ ἐξῆς πρόγραμμα: Μπετόβεν «Συμφωνία ἀρ. 3» (Ἡρωϊκὴ), Ρ. Στράους «Θάνατος καὶ ἐξαύλαση», Καλομοίρη «Ὁ θάνατος τῆς Ἀντρείωμνης», Νίκου Σκαλκῶτα «Τρεῖς Ἑλληνικοὶ Χοροί».

T. M. Φ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ Κύπρος ἀντιπροσωπεύθηκε στὴν Πανελληνιον Ἐκθεσιν Λαϊκῆς Χειροτεχνίας μὲ 500 περίπου χαρακτηριστικὰ εἶδη Κυπριακῆς θιοτεχνίας καὶ διακοσμητικῆς. Ἡ Κυπριακὴ συλλογὴ περιλαμβάνει ἀρχαῖες Κυπριακὲς ἐνδυμασίες, ὕφαντά, κεντήματα, δαντέλλες, εἶδη κεραμοουργίας κλπ. Τὰ ἐκθέματα συνώδευσε ἐν εἰς Ἀθήνας ὁ γραμμα-

τεύς του Γραφείου Έθναρχίας κ. Ξ. Κουμπαρίδης.

— Στις 30 Οκτωβρίου ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου γιόρτασε στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου τὴ συμπλήρωση 100 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φρ. Σοπέν. Ὑστερα ἀπὸ σύντομη εἰσαγωγικὴ ὁμιλία τοῦ Προέδρου τοῦ Ὀμίλου κ. Κ. Σπυριδάκι ἡ διευθύντρια τοῦ Ὁδείου Κύπρου δ. Λ. Συμεωνίδου μίλησε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, ὁ δὲ καλλιτέχνης τοῦ πιάνου κ. Τῶνης Γεωργίου ἐξετέλεσε μὲ πολλὴν ἐπιτυχία ἔργα του.

— Τὸ Ὁδεῖον Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου ἔκαμε ἐναρξὴ κύκλου ὁμιλιῶν μὲ μουσικὴς ἐκτελέσεις καὶ ἀναλύσεις συμφωνικῶν ἔργων ἀπὸ τὸ Διευθυντὴ τοῦ Ὁδείου κ. Σάτων Βασιλειάδην καὶ τὸν καθηγητὴν κ. Γ. Ἀρβανιτάκη. Στις 7 Νοεμβρίου ὁ κ. Βασιλειάδης μίλησε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Βέπερ καὶ στις 21 γιὰ τὴν Τρίτη Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν.

— Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου θὰ γιορτάσει ἐντὸς τοῦ μηνὸς τὴ 200ῆν ἐπέτειον ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Γκαίτε.

— Ἡ ἔκδοσις Ὁδηγοῦ τῆς Κύπρου, πού εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ γινεῖ ἀπὸ τὸν «Ἑλληνικὸν Πνευματικὸν Ὀμιλὸν Κύπρου» καὶ τίς «Κυπριακὲς Σπουδές», ἐλπίζεται ὅτι θὰ πραγματοποιηθῆ ἐντὸς τοῦ 1950.

— Ὁ κ. Κ. Γαλλουριδῆς μίλησε τὴν 19 Νοεμβρίου στὰ μέλη τοῦ Ἑλλην. Πνευματικ. Ὀμίλου Κύπρου μὲ θέμα: «Ἑλλην καὶ Ἑλλάς εἰς τὸν Ὀμιρον».

— Στις 20 Νοεμβρίου ἐγίναν τὰ ἐγκαινία τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Ἄγρου, πού κτίστηκε μὲ ἐξόδα τοῦ κ. Κ. Γ. Ἀπήτου.

— Ὁ κ. Ἄντ. Ἰντιάνος ἐτοιμάζει τὴν ἔκδοσις τῶν Μεσαιωνικῶν Κυπριακῶν Ἑρωτικῶν Ποιημάτων, πού θὰ ἀποτελέσουν ἰδιαιτέρου τόμου τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν.

— Παράλληλα μὲ τὴν ἔκδοσις αὐτὴ ἡ Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν ἐτοιμάζει τὴν ἱστορία τῆς Μονῆς Κύκκου, τὴ συγγραφή τῆς ὁποίας ἀνέλαβαν οἱ κ.κ. Κ. Σπυριδάκις, Κ. Χατζημάλτης καὶ Κ. Μύριανθόπουλος.

— Στὴ Λεμεσό γίνεται προσπάθεια ἀνασυστάσεως τοῦ παλαιοῦ φιλολογικοῦ ὁμίλου τῆς πόλεως.

— Ἡ κ. Θεανῶ Σαμψῶν Λιασιδῆ ὀργάνωσε στὴν Ἀμμόχωστο ἔκθεσι τῶν ζωγραφικῶν τῆς ἔργων.

— Ὁ Σὺλλογος «Ἀνόρθωσις» Βαρσιῶν ὀργάνωσε σειρὰν διαλέξεων. Τίς διαλέξεις ἐγκαινίασε ὁ Πρόεδρος τοῦ Σὺλλόγου κ. Α. Γαβριηλίδης μὲ θέματα: 1) Σχέσεις Ἑκκλησίας καὶ Πολιτείας, καὶ 2) Σχέσεις Ἐκκλησίας Κύπρου πρὸς τὴν Βρετανικὴν Κυβέρνησιν.

ΑΝΑΒΟΛΗ ΥΛΗΣ

Λόγῃ τῆς ἐκτάκτου ὕλης, πού δημοσιεύεται στὴ σημερινὴ μας ἔκδοσις γύρω ἀπὸ τίς ἑκατονταετηρίδες τοῦ Σοπέν καὶ τοῦ Ποέ καὶ τὴν εἰκοσαετηρίδα τοῦ Ψυχάρη, τὰ διηγήματα τῆς Μαρίας Ρουσσά (Ἡ Ἑλβίρα ἀγαπᾷ τ' ἀγόρια) καὶ τοῦ Φ. Χατζησωτηρίου (Χειρόγραφο), καθὼς καὶ τὰ ἄρθρα τῶν Κ. Προυσιῆ (Μιά παραπαιστικὴ εἰκόνα τῆς λογοτεχνίας μας) καὶ Ν. Χατζηγιάννου Κουρρά (Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ), πού προορίζονται γι' αὐτὸ τὸ τεῦχος, θὰ δημοσιευτοῦν στὸ ἐπόμενο.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Johannes Th. Kakridis: Homeric Researches.—Acta Reg. Societatis Humanitatis

orum Litterarum Lundensis, XLV.—Lund 1949. C. W. K. Gleerup.

Νίκου Βέκκεβιτς: Τὸ Τραγούδι τοῦ Ἄγνωστου. Ἀθήνα, 1949.

Ζωῆς Καρέλλης: Ἡ ἐποχὴ τοῦ θανάτου (ἐκδοχὲς καὶ παρατηρήσεις). Ποιήματα. Ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Κοχλίας». 1948.

Ζωῆς Καρέλλης: Φαντασία τοῦ χρόνου. Ποιήματα. Θεσσαλονίκη, 1949.

Constantine Cavarnos: A dialogue between Bergson, Aristotle and Philologos. Cambridge, Massachusetts 1949.

Θ. Σοφοκλέους: Ἡ ἔθνητικὴ συνειδησις τῶν Κυπρίων ἐπὶ Φραγκοκρατίας. Ἐκδοσις Γραφείου Ἑθναρχίας. Ἐν Λευκωσίᾳ—Κύπρου, 1949.

Γ. Π. Παπαχαρλάμπευς: Πρόκλησις μαντικῶν ὀνείρων καὶ λατρεία τοῦ Ἀδάμιδος ἐν Κύπρῳ. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ 1' τόμου τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν». Ἐν Λευκωσίᾳ—Κύπρου.

Κ. Π. Χατζηγιάννου, Δ. Φ.: Τὸ Γλωσσικὸν ἰδιῶμα τῆς Πισυλλίας Κύπρου (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ 14' τόμου τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων»). Λευκωσία—Κύπρου, 1949.

Δημητράκη Χαμπευλιδῆ: Λυκόφωτα (Ποιήματα). Λευκωσία — Κύπρου 1949.

Τάκη Βαρεβιτσιώτη: Φύλλα ὕπνου. Ποιήματα μὲ τέσσερις λιθογραφίες τοῦ Γιάννη Σβορώνου. Ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Κοχλίας». Θεσσαλονίκη, 1949.

Θεανῶς Λιασιδῆ Σαμψῶν: Πινελιὲς τῆς ζωῆς.—Ὀμιλίαι καὶ κοινωνιολογικὲς ἠθικαὶ ἐρευνες μὲσ' ἀπὸ τῆ ζωῆς. Κύπρος, 1949.

Νεάρχου Κληριδῆ: Μαθήματα Ἱστορίας γιὰ τὸ Δημοτικόν. Τάξη Α'. Λευκωσία, Κύπρου, 1949.

Νίκου Κ. Μηλιώτη: Ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει (Ποιήματα). Λεμεσὸς Κύπρου, 1949.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Παστελλᾶν, Λεμεσόν: Τὸ «Κλάω» θὰ δημοσιευθῆ ἑξαφῶ τροποποιημένο. Γιὰ τὰ προηγουμένα θὰ σὰς περιμενομε νὰ περάσετε, μὲλις ἔρθῃ εὐκαιρία, ἀπὸ τὸ γραφεῖο μας. Γράφετέ μας τὴ διευθυνσις σας γιὰ νὰ σὰς στείλωμε ταχυδρομικῶς τὸ τεῦχος Αὐγούστου.— Λίαν Κ. Μυλωνά, Ἀμιάντον: Πολλὴ ἀπαισιόδοξη ἡ καινούργια πρόξας σας. Τὸ «Σάν Παραμύθι» δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη γιὰ τὸ θέμα συγκίνησι.— Κ. Λουλουδῆν, Ἀργάκι: Οἱ στίχοι σας εἶναι ἀκόμη ἀρρυθμοὶ καὶ τὸ περιεχόμενον τους φτωχόν. Χρειαζέσθε ἀσκήσι.— Χ. Δ. Φιντικλή, Γιαλούσα: Ὁ «Πόθος τῆς Κύπρου» περιέχει γνήσια αἰσθήματα, κακὰ διατυπωμένα.— Γ. Φτέρην, Ἐνταῦθα: Οἱ μεταφράσεις σας δημοσιεύονται. Θὰ εὐχαριστηθῶμε νάχομε ἐνῶπιον συνεργασίᾳ σας κ' ἰδιαίτερα μεταφράσεις Ἀγγλῶν καὶ Ἀμερικανῶν διηγηματογράφων.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Κ.Ε.Ο.

★ Είναι η μάρκα που

άποτελεῖ ἐγγύησιν.

★

Α. Σ. ΑΡΑΟΥΖΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ : Λευκωσίας—Κυρηνείας

Δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἑλευθερία πλέον...

ΜΙΛΚΜΑΙΔ
STERILIZED CONDENSED MILK
NESTLÉ
NESTLÉ PRODUCTS CO. LTD.
CHAMBERLAIN HOUSE, CHAMBERLAIN PLACE, LONDON, W. 1.

ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ
ΝΕΣΤΛΕ

THE 1,000 MILE
TEST!

Before being passed for making Dunlop boots, samples of rubber undergo rigorous flexing tests - equivalent to the bending and stretching received in a walk of 1,000 miles. The great flexibility and exceptionally long life of Dunlop boots are due to the latex dipping process which provides a seamless boot of infinitely greater strength and durability.

DUNLOP *Best
on earth*

Dunlop Rubber Company Limited (Footwear Division), Speke, Liverpool.

GRESHAM

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

Ἔτος Ἰδρύσεως

1848

Γενικός Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Κύπρον :

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Τ. Κ. 180 — ΤΗΛ. 487

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ὑπεύθυνος ἰδιοκτήτης : Ν. Κρανιδιώτης, Λευκωσία

THE 1,000 MILE
TEST!

Before being passed for making Dunlop boots, samples of rubber undergo rigorous flexing tests - equivalent to the bending and stretching received in a walk of 1,000 miles. The great flexibility and exceptionally long life of Dunlop boots are due to the latex dipping process which provides a seamless boot of infinitely greater strength and durability.

DUNLOP *Best
on earth*

Dunlop Rubber Company Limited (Footwear Division), Speke, Liverpool.

GRESHAM

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

Ἔτος Ἰδρύσεως

1848

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Κύπρον:

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Τ. Κ. 180 — ΤΗΛ. 487

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ἵπεύθυνος ἰδιοκτῆτης : Ν. Κρανιδιώτης, Λευκωσία